

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

ROZVOD/ROZCHOD RODIČŮ OČIMA ADOLESCENTŮ

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Alena Pikhartová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Roman Vávra

Studijní obor: Etika v sociální práci, prezenční studium

Ročník: 2.

2018

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum,

Podpis studenta

Poděkování

„Mé poděkování patří vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Aleně Pikhartové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady, velkou trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnovala.“

Obsah

Úvod.....	6
1 Rodina a její vymezení	8
1.1 Charakteristické znaky současné rodiny	10
1.2 Funkce rodiny.....	12
1.3 Dysfunkce rodiny	14
1.4 Typologie rodin dle její funkčnosti	15
2 Dítě a adolescent.....	17
2.1 Právní vymezení pojmu dítěte.....	17
2.2 Dítě a jeho práva	17
2.3 Dítě a jeho potřeby	19
2.4 Adolescent.....	21
3 Rozvod/rozchod rodičů.....	23
3.1 Reakce dětí na rozpad rodiny	26
3.2 Úprava poměrů k nezletilým dětem	29
3.2.1 Výhradní péče.....	31
3.2.2 Společná péče	32
3.2.3 Střídavá péče	33
4 Rodičovská odpovědnost	35
5 Úloha SPOD při rozvodu/rozchodu rodičů.....	36
6 Cíl práce a výzkumné otázky.....	38
7 Zvolený metodologický rámec	39
8 Výzkumný vzorek.....	41
8.1 Miniportréty jednotlivých respondentů.....	41
8.2 Metody sběru dat.....	44
8.3 Analýza dat a jejich interpretace	45
9 Výsledky výzkumu	47

9.1 Rodina funkční a dysfunkční	47
9.2 Faktory rozvodové situace	50
9.2.1 INFORMACE aneb kdo to ví, ať mi to zodpoví	51
9.2.2 ROZPAD RODINY aneb emoční výbuch	52
9.2.3 MAMI, TATI aneb jak jsem se stal neviditelným.....	54
9.2.4 SOCIÁLNÍ OPORA aneb odmítnout, neodmítnout.....	56
9.2.5 JAK JSEM SE SNAŽIL VŠE POCHOPIT aneb mé vlastní strategie úniku .	59
9.3 Rychlá ztráta dětství a „dospělácké“ smíření.....	60
10 Diskuse.....	64
10.1 Diskuse k metodologii výzkumu.....	64
10.2 Diskuse s odbornou literaturou	66
11 Závěr	70
Seznam informačních zdrojů	73
Přílohy.....	77
Abstrakt.....	110
Abstract.....	111

Úvod

Rodina je stálý sociální útvar, který chrání svoje členy a pomáhá jim vyrovnávat se se změnami probíhajícími v jejím okolí. Rodina je skupina lidí spojených společným původem, manželstvím, nebo jiným právním vztahem jako je například adopce. Členové rodiny se vzájemně podporují a shodně identifikují jako jedna společenská jednotka.¹

Rodina jako instituce, která byla považována za snad nejstabilnější výtvar naší civilizace, se nejméně od konce první světové války podstatně změnila a dále mění.²

Krize rodiny zasahuje především oblast rodinných funkcí. Projevuje se tím, že stále méně rodin je schopno udržet své jednotlivé úkoly a poslání. Krize rodiny je vysvětlována vysokou rozvodovostí, zvyšujícím se počtem mimo manželských dětí, nárůstem počtu neúplných rodin.³

Rozvod se stal běžným jevem, hodně bolí a lze ho definovat jako zápas s pocity viny, hněvu, selhání a strachu, smutku a prohry, kterému jsou každá matka, otec i dítě vystaveny.⁴

Rozvod má četné rozporné charakteristiky, protože může být považován za určité základní společenské sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má ukončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. Tyto předpoklady, pro které je rozvod akceptován, se však ne vždy naplní a očekávané pozitivní změny se neuskuteční, naopak může dojít k dalšímu stresu a konfliktům i v době po rozvodu manželství.⁵

Rozpad rodiny zasahuje do života nejen dospělých účastníků, ale hlavně dětí, pro které představuje jedno z nejtěžších období. Toto období je psychology považováno za druhou nejtěžší životní situaci hned po smrti partnera.⁶

Téma rozvod/rozchod rodičů očima adolescentů jsem si vybral z důvodu, že mám osobní zkušenost s adolescenty z rozvedených rodin. Podnětem pro realizaci výzkumu

¹ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 15.

² Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2008. s. 21-23.

³ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 112.

⁴ Srov. TEYBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. s. 11.

⁵ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. s. 39.

⁶ Srov. ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. s. 491.

bylo zjištěno, že sice existuje mnoho odborné literatury, která se tímto problémem podrobně zabývá. Nicméně se z literatury dozvídáme o pohledu na situaci očima dětí, minimum pak o tom, jak situaci vnímají bezprostředně po „opuštění dětství“, tedy v adolescenci.

Práce je rozdělena na dvě části.

Zpracování tématu v rovině teoretické je podloženo odbornou literaturou a dalšími informačními zdroji. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy vztahující se k tématům jako je rodina, funkce rodiny, druhy péče, činnost OSPODu, činnost soudu, participační právo dítěte apod.

Data pro empirickou část jsou získána polostrukturovaným rozhovorem a zpracována kvalitativně. Získaná data jsou zpracována částečně metodou zakotvené teorie podle Strausse a Corbinové⁷, dále pak pomocí techniky vyložení karet podle Švaříčka a Šedové⁸. Rozhovory byly prováděny s adolescenty ve věku od 18-ti do 19-ti let, kteří mají osobní zkušenost s rozvodem/rozchodem rodičů.

Cílem práce je získat představu o tom, jak adolescenti zpětně vnímají prožitý rozvod/rozchod rodičů, a to s časovým odstupem 2-5 let. Stěžejním pohledem bude pohled psychologický, avšak nebudou opomenuty ani sociální, ekonomický a další aspekty rozvodové situace. Při stanovení cíle bylo vycházeno z mé osobní zkušenosti z kontaktu s adolescenty z rozvedených rodin.

⁷ STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999.

⁸ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014.

1 Rodina a její vymezení

Zamýšlíme-li se nad rodinou jako takovou, je důležité si uvědomit, že toto téma stojí v popředí zájmu mnoha vědních disciplín (demografie, psychologie, sociologie) i mnoha oblastí praxe (soudů, učitelů, pediatrů, psychologů, sociálních pracovníků). Jedná se o téma značně komplexní a složité, které lze chápat z mnoha různých pohledů. Popisujeme-li rodinu, vždy nám naši snahu komplikuje to, že se jedná o velmi proměnlivý systém. Rodina se mění ve smyslu historickém, kdy jinou rodinu měli naši předkové v 19.století, jinou pradědové ve dvacátých letech 20. století, tak jinou rodinu máme my sami a jinou rodinu budou tvořit naše děti.⁹

Rodina je stálý sociální útvar, který chrání svoje členy a pomáhá jim vyrovnávat se se změnami probíhajícími v jejím okolí. Rodina je skupina lidí spojených společným původem, manželstvím, nebo jiným právním vztahem jako je například adopce. Členové rodiny se vzájemně podporují a shodně identifikují jako jedna společenská jednotka. Rodina podléhá normám dané společnosti a společenským představám o rolích, které by měla naplňovat.¹⁰

Možný uvádí, že v nejširším vymezení může být rodina definována jako „...*institucionální zajištění lidské reprodukce, legitimní v dané společnosti. Rodina představuje sociální zařízení, jehož primárním účelem je vytvářet soukromý prostor, stíněný proti vířícímu a nepřehlednému světu veřejnému. Chrání své členy, nemění svůj tvar, vnitřní uspořádání ani habitus a změny ve svém okolí vyrovnává.*“¹¹

Rodinu můžeme z hlediska její dominantní role vymezit jako strukturovaný celek, jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečné, stabilní prostředí. Toto prostředí lze spojovat s konkrétním zázemím, což může být rodinný dům nebo byt, ve kterém byla založena rodina a došlo k výchově dětí.¹²

Rodina je z hlediska rozvoje dětské osobnosti nejvýznamnější sociální skupinou. Dítě zde prostřednictvím určitého dospělého získává první informace o okolním světě. Celá rodina je pro dítě nejen zdrojem jistoty a bezpečí, ale i zdrojem informací.¹³

⁹ Srov. ŠULOVÁ, L. *Rodina funkční a dysfunkční*. Právo a rodina, č. 1/2006. s. 8.

¹⁰ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. s. 15.

¹¹ MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: sociologické nakladatelství, 1999. s. 99.

¹² Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. 2012. s. 101-102.

¹³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2012. s. 45.

Matoušek uvádí¹⁴, že rodina odedávna existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Rodina je závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným lidem. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, poskytuje mu určitý typ podpory. Rodina je unikátní a nenahraditelná instituce.

Opatřilová a kol. uvádí¹⁵: „*Rodina je důležitá sociální skupina, která plní celou řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí. Poskytuje svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde.*“

Jankovský popisuje rodinu jako primární skupinu, či instituci, kdy uvádí, že přes veškeré krize, kterými si prošla, stále tvoří základní článek společnosti. Rodina po staletí plní své funkce reprodukční, ekonomické, výchovné, socializační, ochranné a emocionální. I když může mnohé nasvědčovat tomu, že současná rodina postupně ztrácí svůj význam, je stále velice důležitá.¹⁶

Všichni uvedení autoři i přesto, že vymezují rodinu různými definicemi, tak se jednoznačně shodují na tom, že rodina je důležitou, nenahraditelnou institucí. Laická veřejnost obvykle za domov považuje místo, kde se jako rodina scházíme, společně řešíme radosti i starosti a kam se rádi vracíme. Každá rodina má své funkce, které jsou důležité pro zajištění stabilního zázemí pro výchovu dětí. To potvrzují i uvedení autoři, kteří sdělují, že rodina je nejvýznamnější sociální skupinou, která chrání své členy. I přesto, že Jankovský poukazuje na krize, z pohledu historie, kterými si rodina prošla, tak potvrzuje, že stále tvoří základní článek společnosti a je nenahraditelná. Pouze Smutková uvedla, že rodina je skupina lidí spojená společným původem, manželstvím, ale je třeba podotknout, že i dle občanského zákoníku je hlavním účelem tohoto svazku založení rodiny, řádná výchova dětí. Ostatní autoři rodinu definují až ve spojení s dítětem.

¹⁴ Srov. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: sociologické nakladatelství, 1997. s. 8.

¹⁵ OPATŘILOVÁ, D., NOVÁKOVÁ, Z. *Raná podpora a intervence u dětí se zdravotním postižením*. Brno: Masarykova universita, 2012. s. 75.

¹⁶ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. s. 78.

1.1 Charakteristické znaky současné rodiny

Smutková uvádí, že rodina prošla v našem společensko-kulturním okruhu za dobu své existence vývojem, ve kterém můžeme sledovat tři vývojové etapy. První etapa je označována jako *rodina tradiční*. Jedná se o nejstarší společenskou instituci, která vznikla za účelem ochrany svých členů. Vznikla jako instituce, která provází člověka od narození až do jeho smrti a poskytuje mu v každém životním období náležitou péči a ochranu. Tradiční rodina se vyznačuje širokou strukturou zahrnující více generací. Role členů jsou vysoce hierarchizované v čele stojí muž-otec. Tradiční rodina nebyla vytvářena na základě svobodného rozhodnutí jejích členů, individuálně volitelná nebyla ani její velikost. Rodiny byly zakládány především kvůli zájmům orientačních rodin, ze kterých manželé pocházeli. Druhou etapou je tzv. *rodina moderní*, která je založena na soužití rodičů a dětí. Vzniká na základě individuální volby budoucích manželů. Role členů rodiny jsou spíše specializované. Rodina ztrácí některé ze svých původních úloh, již nezabezpečuje existenci svých členů v průběhu jejich života komplexně. V čele rodiny již nestojí výhradně muž-otec. Poslední třetí etapou je *rodina postmoderní*. Jedná se o rodinu, která již není zakládána z důvodu zplození a výchovy dětí. Charakteristickým rysem této rodiny je předávání dřívějších odpovědností rodiny jako je výchova, vzdělávání, péče o nemocné a staré lidi státu. Role uvnitř rodiny jsou vysoce individualizované a rodina zabezpečuje především citové potřeby svých členů.¹⁷ Giddens vyzdvihuje, že v některých kulturních kontextech se považuje za samozřejmé, že rodiče mohou počítat s materiální i sociální podporou ze strany svých dětí. Tato podpora je však závislá na kvalitě vzájemných vztahů, které se mezi rodiči a dětmi vytvořily.¹⁸ Giddens ve své knize uvádí: „...dnes se totiž pozornost soustředí na kvalitu vztahu, s důrazem na to, že rodičovské autoritářství má být nahrazeno intimitou. Od obou stran se pak žádá citlivost a vzájemné porozumění...“¹⁹ Giddens shodně se Smutkovou hovoří o fatální důležitosti citového uspokojení, citového zázemí, prostoru ke sdílení a emocionálnímu rozvoji uvnitř rodiny. Pro současnou rodinu je to její nejpodstatnější funkce.

¹⁷ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. s. 16-19.

¹⁸ Srov. GIDDENS, A. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012. s. 108-109.

¹⁹ Tamtéž. s. 109.

Možný uvádí, že rodina jako instituce, která byla považována za snad nejstabilnější výtvar naší civilizace, se nejméně od konce první světové války podstatně změnila a dále mění. Upozornil na změny, které viditelně zasáhly existenci rodiny. Jsou to zejména²⁰:

Padl monopol rodiny na legitimní sex (nejprve se stal všeobecně legitimní sex předmanželský, pak se začalo zpochybňovat i monopolní právo manželského partnera na sex toho druhého).

Padl monopol rodiny na plození a socializaci dětí (rodina si poměrně dlouho udržela monopol na legitimizaci plození dětí. Od počátku sedmdesátých let prudce stoupl počet nemanželských dětí, které se narodily mimo manželství).

Došlo ke zmírnění vlivu orientační rodiny na výběr partnera (důležité ve výběru partnera bylo zachování společenského postavení rodiny, jejího majetku i kulturního habitu. Oslabení vlivu orientační rodiny bylo způsobeno silícím individualistickým klimatem a hodnotou svobodné volby). Špaňhelová hovoří o omezování vícegeneračních vztahů (rodiny nežijí jako dřív pospolu s prarodiči, děti nevidí, jak se jejich rodiče starají o svoje rodiče, nemají zkušenosti s těmito vztahy).²¹

Křesťanství vnímalo manželství jako nezrušitelnou instituci (toto pojetí bylo nahrazeno pojetím občanským, který je vypověditelný kteroukoli ze stran).

Některé tradiční funkce rodiny zastoupily specialisté a formální organizace (škola převzala od rodiny vzdělávání, lékaři převzali péči o nemocné, staré...).²² Činnosti, které dřív dělala rodina, se posunují do společenských služeb (čistírna, jídelny, školní družiny, mateřská škola apod.). Tím je nutně omezován kontakt rodičů a dětí (děti nejsou tak často s rodiči, dohled nad dětmi zastávají prarodiče nebo někdo jiný).²³

Bezdětné rodiny (nejenže rodina ztratila monopol na plození dětí, ona přestala mít děti záměrně, dnes je rodina s jedním dítětem nejčastějším typem rodiny).

²⁰ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2008. s. 21-22.

²¹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada Publishing, 2010. s. 11.

²² Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. s. 22.

²³ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 11.

S růstem vzdělanosti žen²⁴ souvisí fakt, že, *ženy opustily domácnost a vstupují na trh práce* (profesní kariéra se pro ně stává stejně důležitou jako pro muže, obsah a povaha mužské a ženské role dostávají nový náhled).²⁵

Procházka²⁶ se také vyjadřuje k této problematice a popisuje řadu změn u současných rodin, kdy uvádí, že uvnitř rodiny dochází k demokratizaci, kdy žena má výraznější postavení, ale na druhou stranu má i více povinností, což potvrzuje Možný²⁷, který udává, že obsah a povaha mužské a ženské role dostávají nový náhled. Dnešní doba je typická velkým technickým rozvojem, který dle Špaňhelové²⁸ může vést až k omezení mezilidských vztahů. Dítě je zvyklé používat internet, Skype, mail a tím se omezují mezilidské vztahy, protože s protějškem nekomunikuje přímo, a tak dochází ke snížení jeho komunikačních schopností. Dle Procházkovy, je „...výrazným momentem, který ovlivnil charakter vzájemného soužití a interakce...stažení dětí a dospívajících do sociálních sítí šířených internetem...“²⁹ Procházka navíc poukazuje na aktuální problém současné doby, kdy domácnosti se zadlužují, což se dotkne všech členů rodiny. Rodina plní řadu základních funkcí, které jsou důležité pro fungování rodiny, kdy některé z nich dle Možného byly zastoupeny specialisty a formálními organizacemi.

1.2 Funkce rodiny

Postavení rodiny ve společnosti a její význam pro společnost i pro jedince se opírá o fakt, že rodina naplňuje široké spektrum funkcí. Jejich výčet je teoretickým abstraktem, protože v realitě jsou jednotlivé funkce propojené a jsou základem prožívané rodinné harmonie či disharmonie.³⁰

Z hlediska sociální psychologie existují tyto základní funkce rodiny:

- Biologicko-reprodukční (rodiče mají funkci plodit děti)

²⁴ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 11.

²⁵ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. s. 23.

²⁶ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 114-116.

²⁷ Srov. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. s. 25.

²⁸ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 12.

²⁹ PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 115.

³⁰ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 102.

- Ekonomicko-zabezpečovací (rodina se stará o to, aby děti byly ekonomicky zabezpečené)
- Emocionální (velice důležitá funkce, kdy s dítětem sdílíme jeho pocity, pomáháme mu je vyjadřovat, dávat je najevo, dítě zahrnujeme láskou)
- Socializačně-výchovná (vychovávat děti k tomu, aby si byly jisté v prostředí, kde se pohybují, dovedly se připravit na své fungování mezi svými vrstevníky a ve společnosti dospělých)³¹

Jak vyplývá z předchozí kapitoly, první dvě uvedené funkce jsou v současné rodině oslabeny. Socializačně výchovnou funkci do jisté míry přebírají instituce. Zbývá tedy emocionální funkce. Zdá se tedy, že v této roli-funkci je rodina nezastupitelná. Dokonce můžeme říci, že na této funkci je současná rodina dnes postavena.^{32 33 34}

Smutková³⁵ k výše uvedeným funkcím přidává funkci ochrannou, která spočívá v ochraně zdraví dětí, ale i v jejich ochraně před sociálně patologickými jevy. Rodina má dítěti zajistit stabilní a bezpečný domov, kde je dítě chráněno po všech stránkách.

Procházka³⁶ tento výčet dále doplňuje o funkci rekreační a regenerační, která zahrnuje výchovný význam společného a aktivního trávení volného času v rodině. Otázkou ovšem je, zda Procházka jinými slovy nevyjadřuje to, co jiní autoři (Smutková, Giddens, Špaňhelová) označují jako emocionální funkci rodiny. Podstatou rekreace a regenerace je přeci načerpání duševních sil a zažití citové opory.

Často slyším od starší generace (prarodiče), že v minulosti bylo běžné, že rodina společně trávila volný čas. Poukazují na to, že tato uspěchaná doba, kdy rodiče jsou pracovně zaneprázdněni, může vést k tomu, že dítě není pod tzv. dohledem, a tak u něho může dojít k rizikovému chování. Domnívám se, že plánování volného času v rodině je významné při utváření osobnosti jedince a podporuje jeho pozitivní socializaci. Zajisté je důležité, aby rodiče trávili co nejvíce času s dětmi. To však s ohledem na tuto dobu není

³¹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 12.

³² Srov. Tamtéž s. 11-12.

³³ SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. s. 26.

³⁴ GIDDENS, A. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. s. 108-109.

³⁵ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. s. 27.

³⁶ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 103-111.

v silách samotných rodičů, proto je vhodné, aby dětem zajistili i zájmové kroužky, dle společného výběru.

Uvedení autoři se shodují, že nejvýznamnější a nezastupitelnou funkcí je funkce emocionální. Dle Špaňhelové se jedná o sdílení dětských pocitů, dítě má být zahrnuto láskou. Smutková přidává, že dítě potřebuje pro svůj vývoj stabilní a milující prostředí a Procházka upozorňuje, že se jedná o velice významnou funkci, kdy selhání rodiny v uspokojování emocionální potřeby může vést k masivnímu nárůstu jedinců, kteří mají celoživotně s emocemi problém.

1.3 Dysfunkce rodiny

Procházka uvádí³⁷, že krize rodiny zasahuje především oblast rodinných funkcí. Projevuje se tím, že stále méně rodin je schopno udržet své jednotlivé úkoly a poslání. Krizi rodiny vysvětluje vysokou rozvodovostí, zvyšujícím se počtem mimo manželských dětí, nárůstem počtu neúplných rodin, zvyšujícími se počty týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí. Dle Smutkové³⁸ může mít vznik problémů ve fungování rodin příčinu objektivní např. nezaměstnanost, invalidita či subjektivní, kam např. spadá neochota rodičů řádně pečovat o své dítě. Příčina může být smíšená.

Velemínský ve své publikaci popisuje poruchy čtyř základních funkcí rodiny, a to biologicko-reprodukční, ekonomicko-zabezpečovací, emocionální a poruchu sociálně výchovné funkce. O poruše *biologicko-reprodukční funkce* se mluví tehdy, když se v rodině děti nerodí vůbec nebo se rodí děti s různým tělesným, duševním či smyslovým postižením. Značným problémem je nezodpovědný přístup, když se děti rodí do nepříznivých životních podmínek. Rodiče nemají stabilní zázemí, finanční zajištění, či dokonce mají narušené vzájemné vztahy. Nebo rodičům, jejichž zdravotní stav jim neumožňuje plnit rodičovskou roli. K selhání *ekonomicko-zabezpečovací funkce* dochází, když rodiče nemohou nebo se nechtějí zapojit do výrobního procesu společnosti. *Emocionální funkce* rodiny je významná a při její poruše zasahuje všechny členy rodiny. Zejména ohrožuje děti, které ztrácejí vyrovnanou rodinnou atmosféru. K poruše

³⁷ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 112.

³⁸ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. s. 28.

emocionální funkce může dojít rozvratem, rozchodem rodičů, nebo nedostatečným zájmem rodičů o dítě apod. Ve vztahu k dítěti se *funkce sociálně výchovná* jeví jako nejdůležitější. K poruše této funkce může dojít z důvodu, že rodiče se nemohou starat o své dítě (různé katastrofy, války, epidemie, nezaměstnanost, smrt jednoho nebo obou rodičů, invalidita apod.), rodiče se nedovedou starat o své dítě (nezralí či velmi mladí rodiče, rodiče, kteří nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi např. handicapované dítě, rozvod apod.) nebo se rodiče nechtějí starat o své dítě (příčinou je porucha osobnosti rodičů samých, zájem rodičů o dítě je minimální nebo žádný).³⁹

1.4 Typologie rodin dle její funkčnosti

Z výše uvedeného je patrné, že chápání funkcí rodiny je vztahováno nejvíce k dětem a podle funkčnosti lze rodiny hodnotit. Smutková na základě hodnocení funkčnosti rodiny a jejích poruch ve vztahu k dítěti popisuje čtyři pásma funkčnosti rodiny.

1. *Funkční rodina* (jedná se o rodinu bez narušení, která je schopna zabezpečit dítěti dobrý vývoj)
2. *Rodina problémová* (v rodině se vyskytují poruchy některých funkcí, které ji vážněji neohrožují, především neohrožují vývoj dítěte. Rodina dokáže řešit své problémy bez cizí pomoci, vlastními silami, nebo požádá o pomoc jiné.)
3. *Dysfunkční rodina* (v této rodině se vyskytují vážnější poruchy některých, někdy i všech rodinných funkcí, které ohrožují rodinu, především vývoj dětí. Takováto rodina potřebuje soustavnou pomoc ze strany odborníků.)
4. *Afunkční rodina* (poruchy v rodině jsou tak závažné, že již tato rodina přestává plnit svou úlohu. Vážně ohrožuje samotnou existenci i zdraví dětí. Děti musí být z tohoto nepodněného prostředí umístěny mimo rodinu.)⁴⁰

Procházka ve své knize definuje *funkční rodinu* jako rodinu, ve které je zajištěn řádný vývoj dítěte. V takovýchto rodinách probíhá výchova optimálním způsobem. Tento typ rodiny je doplněn o *rodinu funkční s přechodnými problémy*, které mají různou závažnost.

³⁹ Srov. VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008. s. 150-152.

⁴⁰ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. s. 27-28.

Některé se netýkají přímo rodiny jako jsou problémy s živelnými pohromami, nestabilita pracovního trhu apod., jiné mají povahu vnitřní, kam spadají konflikty s dětmi v různých etapách jejich vývoje, neshody v partnerském vztahu, mezigenerační problémy apod. V *problémové rodině* se vyskytují závažnější poruchy některých funkcí. Pokud si rodina nepomůže vlastními silami, může se obrátit na odborníky. *Dysfunkční rodina* je chápána jako rodina, kde jsou vážné poruchy funkcí rodiny, které ohrožují především vývoj dítěte. Rodina není schopna si pomoci vlastními silami, a proto je potřeba učinit řadu opatření zvenčí. Zde nastává dilema spojené s rozhodnutím, do jaké míry podporovat takovou rodinu ve výchově o dítě a v jaké době se postavit za zájmy dítěte a zajistit mu náhradní rodinnou péči. V *afunkční rodině* jsou poruchy tak velké, že rodina přestává plnit základní věci a dítě je vážně ohroženo. Jediné možné řešení, v zájmu dítěte, je urychleně jej z rodiny odebrat.⁴¹

V rodině, kde dochází ke konfliktům, které mohou vést až k rozpadu rodiny je velice důležité, jak se k celé věci postaví samotní rodiče. Pokud budou rodiče schopni spolu komunikovat ohledně svých problémů, tak dítěti mohou vše usnadnit, ale bohužel se stává, že rodiče si dítě berou jako štít, a tak ho vystavují velikému stresu. I v době rozchodu je možné udržet rodinu jako funkční s přechodnými problémy, tak jak uvádí Procházka. Ale bohužel často přejde rodina do rodiny problémové, ne-li dysfunkční, a to z důvodu, že si rodiče nedokáží pomoci vlastními silami, a hlavně nerespektují doporučení a rady odborníků, jimiž jsou motivováni k tomu, aby se pokusili svou rodičovskou roli rekonstruovat a dítěti poskytl potřebné zázemí a lásku. V této rodině může dojít k tomu, že bude narušena funkce ekonomická, výchovná, ochranná a v neposlední řadě emocionální, kdy rodiče nemají čas řešit běžné dětské problémy, s dětmi si nepovídají, spíše je zahlcují svými problémy. V některých případech může nastat, že dojde k narušení všech funkcí rodiny, kdy rodiče do svých sporů zatahují dítě, manipulují s ním, řeší s ním problémy spojené s rozvodem, poté může dojít k tomu, že dítě je odejmuto z rodiny do náhradního tzv. neutrálního prostředí. Jedná se o krajní případy.

⁴¹ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 113.

2 Dítě a adolescent

V předešlých kapitolách jsem se zaměřil na rodinu jako celek, kde má dítě velice důležité postavení. Zajímá mne, jak adolescenti vnímají prožitý rozchod/rozvod rodičů. Jaké to bylo, když byli právě dítětem. Proto tuto kapitolu budu věnovat dítěti, jeho právům, základním potřebám a v závěru kapitoly pojednám o pojmu adolescenta.

2.1 Právní vymezení pojmu dítěte

Psychologové, např. Vágnerová⁴², Hill⁴³ přímo nedefinují dítě tak, jak je uvedeno v právním vymezení, tj. do 18-ti let, ale popisují postupné fáze jeho vývoje. Proto jsem se zaměřil na vymezení pojmu dítěte právě z pohledu právního, neboť se má práce zaměřuje na rozchod/rozvod rodičů, kdy dítě je do 18-ti let pod právní ochranou. Vágnerová uvádí, že *v 18-ti letech dosahuje člověk plnoletosti, která není chápána jen jako právní charakteristika, ale funguje zároveň jako jeden ze sociálních mezníků dospělosti.*⁴⁴ Podle současného práva je osmnáctiletý člověk plně zodpovědný za své jednání.

Dle úmluvy o právech dítěte⁴⁵ „...se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník definuje v § 126 dítě takto⁴⁶: „*Dítětem se rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud trestní zákon nestanoví jinak.*“

2.2 Dítě a jeho práva

Každý jedinec má svou lidskou důstojnost a svá práva, ale protože děti nemají takové možnosti jako dospělí, tak potřebují zvláštní ochranu svých práv. Vždyť v minulých

⁴² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2012.

⁴³ Srov. HILL, G. *Moderní psychologie*. Praha: Portál, 2004.

⁴⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. s. 371.

⁴⁵ ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

⁴⁶ TRESTNÍ ZÁKONÍK. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#cast1>

staletích byly chudé děti nuceny dělat namáhavou tělesnou práci, nebylo jim umožněno vzdělání, neměly možnost žít tzv. dětský život a nikde neměly právní zastání. Proto velice oceňují, že v oblasti plnění a dodržování lidských práv došlo v posledních desetiletích k významným posunům. V roce 1924 Liga národů přijala první tzv. ženevskou Deklaraci práv dětí, která poprvé stanovila, že dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky a zvláštní právní ochranu. Tato deklarace byla v roce 1945 nahrazena OSN, která 20. listopadu 1959 vyhlásila Chartu práv dítěte. Cílem bylo, aby děti mohly prožít šťastné dětství, užívat práv a svobod. Dvacáté století je označováno za století dítěte, kdy problémy dětí se dostávaly do popředí zájmu společnosti. Československou federativní republikou byla Úmluva o právech dítěte přijata 6.2.1991, Českou republikou 1.1.1993. Přednost Úmluvy o právech dítěte lze spatřovat především v zájmu dítěte.

Úmluva o právech dítěte vychází ze zásady tří P (provision, protection a participation). Tyto zásady jsou vzájemně propojené. *Provision* (přežití a rozvoj) má zajistit současnost a budoucnost dítěte. *Protection* (ochrana dítěte) a *participation* (spoluúčast, možnost dítěte se podílet na společenských činnostech).⁴⁷

Úmluva o právech dítěte obsahuje práva dětí, kdy dítě má právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči. Pokud se rodiče rozcházejí, mohou se dotknout práva dítěte tím, že nezohledňují zájem dítěte na svobodu projevu, poté dochází k jednání, která jsou pod dohledem soukromého nebo veřejného zařízení speciální péče, soudů, správního nebo zákonodárského orgánu. Dítě má právo svobodně vyjadřovat své názory, které mají být slyšeny. Dle této úmluvy nesmějí být děti odděleny od svých rodičů, pokud k oddělení dojde, tak pouze na základě rozhodnutí soudu, kdy je důležité jim zabezpečit přiměřenou náhradní péči. Rodiče mají vždy odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

V době konfliktního rozchodu může dojít k tomu, že rodiče ohroží práva dítěte. Vždy záleží na tom, jak konstruktivně jsou schopni se domluvit, jaké jsou mezi nimi vztahy a do jaké míry si práva svého dítěte uvědomují. Při konfliktním rozchodu mohou rodiče narušit dítěti právo na oba rodiče, právo na styk a kontakt s druhým rodičem a zajisté může dojít k narušení participačního práva dítěte.

⁴⁷ Srov. VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. s. 32.

Z vymezení práv dítěte jasně plyne, že dítě má právo na oba své rodiče. Má právo s nimi trávit čas, má právo na péči obou rodičů. Neznamená to, že musí rodiče bydlet v jedné domácnosti, vždyť rozvodem/rozchodem rodičovství nekončí. Dále má dítě právo na styk s rodičem, se kterým nebydlí ve společné domácnosti. Domnívám se, že nejvhodnější by bylo, aby se dítě mohlo s druhým rodičem stýkat co nejčastěji. Ze studijní praxe na odboru sociálních věcí a zdravotnictvím vím, že jedná-li se o konfliktní rozchod, tak je právě styk dítěte s rodičem znemožňován a dítě slouží jako nástroj ve vzájemném boji. V těchto případech sociální pracovnice poučovala rodiče právě o výše uvedených právech dítěte. Rozchod znamená velké změny nejen pro rodiče, ale i pro samotné dítě, což si rodiče často neuvědomují. Sociální pracovnice rodiče dále poučovala o tom, že není vhodné, aby s dítětem řešili důvody, proč se rozcházejí, co mezi nimi nefungovalo a seznamovali je s detaily jejich narušeného vztahu, ale určitě by měli dětem vysvětlit, co bude rozchod rodiny pro ně znamenat, jak se jich to dotkne. Rodiče by měli děti vyslechnout a měli by naslouchat i jejich přáním a náhledu na celou věc.

2.3 Dítě a jeho potřeby

Dítě je jedinečná osoba, která je závislá na rodičích, plně jim důvěřuje. Pro svůj zdravý vývoj potřebuje stabilní zázemí, s tím spojený pocit bezpečí a jistoty. Prekopová uvádí, že každé dítě cítí hluboko ve svém srdci, že potřebuje od svých rodičů jistotu, ale taky oporu a důvěru, vlastně celou jejich lásku...Slovo bezpečí zahrnuje aktivní cítění a jednání blízkých-hlavně rodičů: soucit, péče, útěcha, věrnost a vzájemnost v lásce. K lásce patří dávat i brát.⁴⁸

K tomu, aby dítě bylo spokojené potřebuje uspokojit své potřeby. Dobrušová a kol.⁴⁹ dělí potřeby na biologické, psychické, sociální a vývojové. *Biologické potřeby* zajišťují výživu, oblečení, čistotu zázemí, kde dítě žije, dále by mělo docházet k zajištění bezpečí, hygieny a lékařské péče. Jedná se o základní potřeby. Do *psychických potřeb* řadí stimulaci, kdy se jedná o přísun optimálních vnějších podnětů, dále sem řadí potřeby smysluplného života, a to podporu žádoucího a zamezování nežádoucího chování dítěte.

⁴⁸ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada Publishing, 2001. s. 23-25.

⁴⁹ Srov. DOBRUŠOVÁ, E. a kol. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozhodových konfliktů*. MPSV, 2012. s.11.

Velice důležité je zajištění potřeby citového vztahu, potřeby jistoty a bezpečí a potřeby identity. *Sociální potřeba* zajišťuje dítěti jeho prostor, že někam patří, a že je milováno a přijímáno takové, jaké je. Do poslední potřeby spadá *potřeba vývojová*, která se mění v čase, s vývojem dítěte. Důležitým aspektem je motivace, která vede jedince k vyhledávání a poznávání skutečností, poznatků a činností. Langmeier, Matějček přidávají potřebu intelektuální a morální.⁵⁰

Prekopová vysvětluje, že děti potřebují na nelehkou životní cestu dobrou výzbroj, kam zařazuje jasná měřítká a schopnost rozlišovat mezi dobrem a zlem, svobodné tvůrčí myšlení, připravenost otevřeně vyjadřovat své pocity, neutíkat před konflikty a schopnost milovat.⁵¹ Prekopová ve své koncepci životního stylu uvádí, že *dítě má základní potřebu se spolehnout, že „Ano“ je „Ano“, a že „Ne“ je „Ne“, a že to platí u obou rodičů stejně. Je důležité, aby se rodiče sjednotili na zacházení s pravidly. Do svých vzájemných konfliktů nezatahují dítě. Jinak by nemohlo být dítětem. Být sám sebou. Trpělo by bezmocností a pocity viny.*⁵² Proto se domnívám, že je důležité, aby rodiče bez ohledu na věk dítěte své konflikty řešili bez přítomnosti dětí, a tak je ochránili před nepříjemnou stresovou situací. Prekopová⁵³ dále vyzdvihuje potřebu lásky a pevného objetí, které v dnešní společnosti chybí. Dle mého názoru potřebuje dítě ve všech věkových kategoriích cítit, že někam patří, že ho rodiče mají rádi, že se na ně může obrátit se svými problémy. Potřebuje cítit domov, kde je v bezpečí a kde je matka a otec, nejbližší osoby, které mu rozumí, co právě potřebuje, co se mu momentálně děje. Nejmenší děti potřebují k tomu všemu ještě osobní péči, která jim zajišťuje poznávání okolního světa. Potřebují trávit spoustu času s rodiči, udržovat jejich pravidelný kontakt, hrát si s nimi, a tak se učit komunikovat a poznávat okolní svět. U dospívajících, kde dochází k napětí mezi rodiči může dojít k tomu, že odejdou z domova dříve než jejich vrstevníci, kteří žijí v rodinách bez napětí. Vágnerová uvádí, že dospívající mají potřebu seberealizace a potřebu otevřené budoucnosti, kdy budoucnost začne mít význam tehdy, když je o ní dospívající schopen účinněji uvažovat.⁵⁴

⁵⁰ Srov. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z., *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. s. 139.

⁵¹ Srov. PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí*. s. 11-12.

⁵² PREKOP, J. *Škola lásky v rodině*. Dostupné z:

<http://www.ebfl.eu/Akce/download.aspx?file=224&typ=pdf&popisek=Veverkova>

⁵³ Srov. Tamtéž

⁵⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. s. 387.

Kapitolu bych uzavřel vyjádřením Prekopové: „*Rodiče by měli znát stupeň vývoje, na kterém se jejich dítě nachází. Nejprve je malé, bezmocné a vyžadující péči. Bezpodmínečně potřebuje jistý kontakt s jistou matkou, později i s otcem. Jen pokud si dítě v této době vytvoří pradávkou, může začít věřit i ostatním věcem a rozvinout si důvěru samo v sebe. Pokud dostalo dostatek lásky, může později lásku předávat dál.*“⁵⁵

2.4 Adolescent

Tuto kapitolu budu věnovat adolescentům, neboť diplomová práce se zaměřuje na rozvod/rozchod rodičů právě z pohledu adolescenta, kdy se jedná téměř o dospělého jedince a dle mého názoru si dobře pamatuje, co se v době rozpadu rodiny dělo, a jak vše prožíval. Vágnerová uvádí, že *dospívající jsou schopni uvažovat abstraktně, kdy myšlenková nezávislost na konkrétní realitě umožňuje dospívajícím chápat různé teorie a řešit problémy jiným způsobem než dosud. V adolescenci se rozvíjí i schopnost interpretovat pozorované výsledky v kontextu logicky možných závěrů.*⁵⁶ Domnívám se, že adolescent bude schopen, právě s ohledem na časový odstup, více přemýšlet o dané situaci a myslím si, že bude mít i jiný pohled, než v době rozchodu/rozvodu rodičů.

Atkinsonová toto období spojuje s věkem od 12 do 19-20 let, kdy je tělesný růst téměř ukončen. Mladý člověk dosahuje pohlavní zralosti a vytváří si vlastní identitu jako jedinec oddělený od rodiny.⁵⁷

Hill popisuje adolescenci jako *přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí spojenou s fyziologickými změnami (puberta), sociálními změnami (v podobě nových rolí a odpovědnosti) a kognitivními změnami (formálně operační myšlení umožňuje zvažování nových možností, přesvědčení a sebepojetí).*⁵⁸

Vágnerová rozdělila období dospívání do dvou fází, na ranou adolescenci a pozdní adolescenci. *Raná adolescence* je označována jako pubescence, přibližně od jedenáctého do patnáctého roku dítěte. Nejvýraznější změna se týká tělesného dospívání, spojeného

⁵⁵ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí.* s. 17.

⁵⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání.* s. 380.

⁵⁷ Srov. ATKINSON Rita, L. *Psychologie.* s. 99.

⁵⁸ HILL, G. *Moderní psychologie.* s. 197.

s pohlavním dozríváním. V této fázi dochází ke změně způsobu myšlení. Pubescent se začíná osamostatňovat od rodičů, důležitý význam pro něho mají vrstevníci, se kterými se začíná ztotožňovat. V tomto období je velice důležité přátelství a první lásky. Podstatným sociálním mezníkem je dokončení povinné školní docházky a diferenciací dalšího zaměření, které bude spoluurčovat budoucí sociální postavení dospívajícího. Druhá fáze *pozdní adolescence* trvá zhruba od patnáctého roku do dvaceti let adolescenta. V této fázi obvykle dochází k prvnímu pohlavnímu styku, mění se osobnost dospívajícího i jeho společenské postavení. Důležitým sociálním mezníkem je ukončení přípravy na budoucí povolání, následované nástupem do zaměstnání. Toto období poskytuje jedinci prostor a možnost, aby porozuměl sám sobě a zvolil si, čeho chce v budoucnosti dosáhnout.⁵⁹

⁵⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství a dospívání*. s. 369-371.

3 Rozvod/rozchod rodičů

Pryč je doba, kdy mladí lidé krátce po nabytí dospělosti, uzavírali manželství, aby se krátce nato stali rodiči potomka. Dnes se mladí lidé zapisují do demografické statistiky mnohem méně. Hlavním důvodem je fakt, že odkládají sňatek a založení rodiny do pozdějšího věku. Velikost své rodiny omezují na jedno, příp. dvě děti. Ve srovnání s generacemi svých rodičů se ale více rozvádějí. Ze statistik vyplývá, že rozvodů mladých rodičů ubývá, ale je to pouze zásluhou zmíněného nižšího počtu uzavřených manželství. Stále více lidí žije v ČR s partnerem v tzv. nesezdaném soužití. Mimo manželství se rodí již více než polovina prvorozených dětí (56 % v roce 2013). Úzká vazba mezi sňatkem a založením rodiny se oproti minulosti značně oslabila.⁶⁰ Manželství je do jisté míry nahrazeno jeho novou formou-nesezdaným soužitím. Nesezdaná soužití mají mnoho shodného s manželstvím. Pokud soužití dospělých končí, rozchody partnerů mají mnoho shodného s rozvody.⁶¹

Rozpad rodiny zasahuje do života nejen dospělých účastníků, ale hlavně dítěte, pro kterého představuje jedno z nejtěžších období. Toto období je psychology považováno za druhou nejtěžší životní situaci hned po smrti partnera. Holmes a Rahe se zabývali výzkumem stresových situací. Jedná se o životní události, které jsou známé jako posuzovací škála sociálního přizpůsobení, měří stres z hlediska životních změn. Životní události jsou seřazeny v pořadí od nejvíce stresujících po nejméně stresující. Nejvíce stresující je dle výzkumu smrt partnera, který je hodnocen hodnotou 100 a hned na druhém místě je rozvod, který má hodnotu 73, poté následuje rozchod manželů (hodnota 65), uvěznění a smrt blízkého člověka (hodnota 63)...⁶²

Dle mého názoru, je jen na samotných rodičích, jak rozvodem/rozchodem projdou. Jejich hlavním zájmem by mělo být, aby dítě nebylo „zataženo“ do jejich problémů, protože dítě velmi dobře vnímá, že jsou v rodině určité neshody.

⁶⁰ Srov. STATISTIKA & MY. *Spolu, s dětmi, ale bez oddacího listu*. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/01/spolu-s-detmi-ale-bez-oddaciholistu/>

⁶¹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál, 2015. s. 19-21.

⁶² Srov. ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. s. 491.

Rozvod se stal běžným jevem, hodně bolí a lze ho definovat jako zápas s pocity viny, hněvu, selhání a strachu, smutku a prohry, kterému jsou každá matka, otec i dítě vystaveny.⁶³

V občanském zákoníku § 755 se uvádí: „*Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.*“⁶⁴

Rozvod má četné rozporné charakteristiky, protože může být považován za určité základní společenské sanační opatření, které má zamezit nesouladu a těžkým konfliktům mezi manželi, má ukončit problematické spolužití a umožnit další životní perspektivy. Tyto předpoklady, pro které je rozvod akceptován, se však ne vždy naplní a očekávané pozitivní změny se neuskuteční, naopak může dojít k dalšímu stresu a konfliktům i v době po rozvodu manželství.⁶⁵

V České republice může rozvod proběhnout dvojím způsobem. První způsob je, že pokud se rozvádějící manželé domluví a uzavřou dohodu o úpravě poměrů k nezletilým dětem, kterou schválí soud, a dále se domluví o vypořádání majetku a způsobu bydlení. Soud nebude zkoumat důvody rozvratu manželství a rozvod může proběhnout rychle. Druhou možností, která je v praxi častější je tzv. „klasický“ rozvod, někdy přesněji označovaný jako „sporný“ rozvod. K tomu dochází, pokud jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, nebo pokud se nepodaří uzavřít dohodu o nezletilých dětech, nebo o majetku, či způsobu bydlení.⁶⁶

Rozvod ovšem není jediným způsobem konce manželského soužití. Ve své knize Možný zmiňuje Gooda, který specifikuje další způsoby ukončení nebo dlouhodobého přerušení⁶⁷:

- Opuštění rodiny jedním z partnerů (jeden z partnerů odejde, nežije se zbytkem rodiny a nedojde k právní úpravě poměrů)

⁶³ Srov. TEYBER, E., *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. s. 11.

⁶⁴ OBČANSKÝ ZÁKONÍK. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁶⁵ Srov. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z., *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. s. 39.

⁶⁶ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. s. 162.

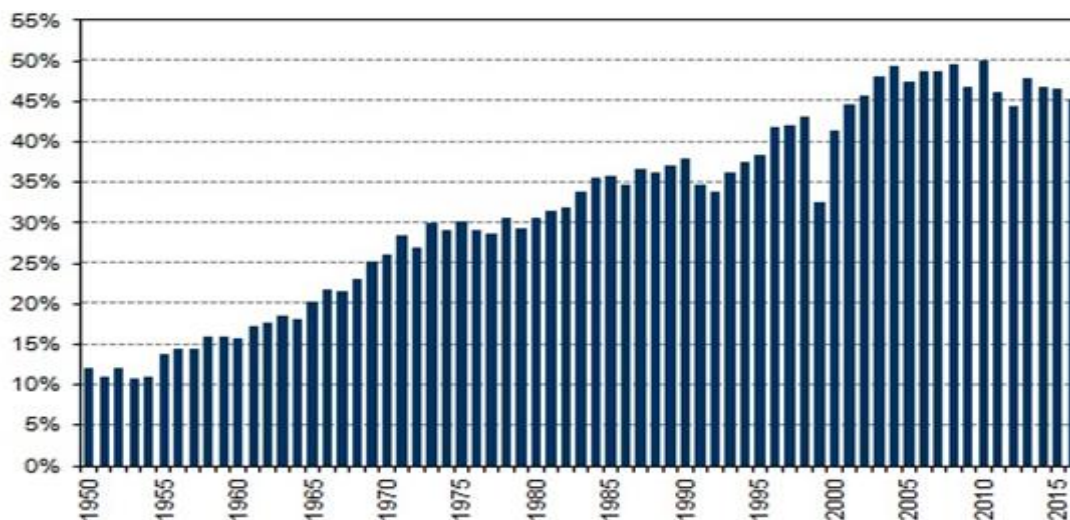
⁶⁷ Srov. GOOD, W. J., *Women in Divorce*. New York: Free Press, 1969. cit. dle MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. s. 171-172.

- Rodina vyprázdňené skořápky (jedná se o pár, který spolu bydlí, ale neposkytuje si emocionální podporu, nekomunikuje a minimálně spolupracuje)
- Dlouhodobá absence jednoho z manželů (pro jeho uvěznění, dlouhodobý pobyt v cizině, v emigraci apod.)
- Zánik některé z hlavních funkcí manželství

Možný⁶⁸ k těmto způsobům ukončení manželství ještě přidává tzv. rodičovské manželství, které vzniká, udržuje-li pár s dětmi manželství a domácnost ve sdílené odpovědnosti za výchovu dětí i přesto, že ostatní funkce manželství zanikly.

Demografové z ČSÚ spočítali, že v 1. pololetí 2013 se zvýšil počet rozvedených manželství přibližně o jednu desetinu a míra rozvodovosti dosáhla téměř 49 %. Bylo zjištěno, že v 64 % návrh na rozvod podala žena, 56 % rozvedených manželů pečovalo o nezletilé děti, v 6-ti % těchto případů šlo o rodinu se třemi a více dětmi. Rozvody se dotkly celkem dvanácti tisíc tří set dětí. Jako příčina rozvratu byl u tří čtvrtin rozvodů uveden rozdíl povah, názorů a zájmů.⁶⁹

Graf 1: Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016

Zdroj: český statistický úřad⁷⁰

⁶⁸ Srov. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. s. 172.

⁶⁹ Srov. STATISTIKA & MY. *Obrat v rozvodech*. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>

⁷⁰ ČSÚ. *Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016*. Dostupné z: www.czso.cz/csu/czso/domov?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=

Pokud mohu jako zástupce současných mladých dospělých vyjádřit svůj názor, domnívám se, že manželství pozbylo svého významu. Uzavření manželství nevnímáme jako důležité proto, abychom mohli spokojeně fungovat ve vztahu. Vždyť můžeme mít harmonický vztah i bez oddacího listu. Na druhou stranu si myslím, že je pro nás tak jednodušší ukončit nefungující vztah (alespoň to tak vnímáme).

3.1 Reakce dětí na rozpad rodiny

Děti se s rozpadem rodiny velice těžce vyrovnávají. Dítě se ocitá v situaci konfliktů mezi rodiči, kteří jsou nejdůležitějšími osobami v jeho životě. Potřebuje a chce je mít u sebe oba. Často se odmítá smířit s tím, že rodiče nebudou spolu a bojí se, že je ztratí, že ztratí svůj bezpečný domov. Což potvrzuje i Berger⁷¹, který uvádí, že dítě se obává, že už nebude patřit do jedné skupiny, ale do dvou pro něho odlišných skupin. Rodina pro něho představuje společný základ.

Domnívám se, že reakce dětí na rozvod/rozchod rodičů může být různá. Zjistěte záleží na pohlaví dítěte, věku dítěte, na jeho vlastnostech i charakteru, ale dle mého názoru je nejdůležitější, jak se k celé věci postaví samotní rodiče. Warshak⁷² uvádí, že rozchod rodičů nemusí nutně děti negativně zasáhnout. Ovšem dostanou-li se do křížové palby nepřátelství obou rodičů, obvykle se to stane. Právě v tomto okamžiku dochází k tomu, že děti jsou velice psychicky zatěžovány, protože neví, ke komu se mají přidat, jak mají reagovat, aby neublížily jednomu či druhému rodiči. Nejhorší je, když si rodiče své děti přiberou do bitvy jako spojence a dítě proti druhému popuzují. Pokud se rodiče navzájem ponižují, pomlouvají toho druhého, tak tím citově zraňují hlavně dítě, což potvrzuje i Prekopová⁷³, která uvádí, že v konfliktní situaci, ve které jeden z rodičů zapudí druhého rodiče, je pro dítě strašná pohroma. Dítě chce zůstat s oběma rodiči, a proto se cítí roztržené. Každý rozkol mu projíždí srdcem jako nůž, cítí se tažené tu na jednu, tu na druhou stranu, ztrácí svojí vnitřní rovnováhu a nemůže najít v sobě klid. Pokud mu nikdo

view&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fczso%2Fkatalog-produktu-vydavame&_3_keywords=rozvodovost&_3_groupId=0

⁷¹ Srov. BERGER, M., GRAVILLION. I. *Když se rodiče rozvádějí: Jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci.* s. 43-44.

⁷² Srov. WARSHAK, R. *Jak neotrávit děti rozvodem.* Praha: Triton, 2004. s. 13.

⁷³ Srov. PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: krůpěje výchovných moudrostí.* s. 37-38.

nepomůže, musí se dítě bránit samo. Přitom používá různé strategie. Špaňhelová⁷⁴ popisuje, že v této situaci je dítě citově rozkolísané, kdy často hledá samo sebe. V některých chvílích se směje, pak začne brečet a obviňovat se z rozchodu rodičů, nebo začne obviňovat někoho jiného. Hledá důvod, proč se to všechno stalo, zda nese také vinu. Hledá svoji identitu, kdo vlastně je, kam patří, pokládá si otázky, zda bude bydlet s matkou či otcem, ale nechce ani o jednoho přijít. Myslím si, že děti by neměly být vystavovány tomu, aby si samy vybraly mezi rodiči, protože mají rády oba a toto postavení je musí velice trápit. Podle Ballnika⁷⁵ jsou děti tímto úkolem psychicky zatěžovány a uvádí je to do ohromné rozpolcenosti, kdy neví, kam vlastně patří, kde jsou doma. Děti potřebují, aby oba rodiče společně stanovili, jak to bude probíhat v době po rozvodu/rozchodu.

Dle Poupětové⁷⁶ přináší rozchod rodičů dětem různé změny a ztráty, se kterými se potřebují vyrovnat. Pro dítě je nebezpečné slyšet hádky rodičů, být svědkem hledání řešení rozvodových problémů, či je dokonce řešit, slyšet obviňování druhého rodiče např. slovy „...*podívej se, tatínek nás opustil, protože nás už nemá rád.*“ Dítě se tak může cítit provinile za rozpad rodiny. Což potvrzuje Teyber⁷⁷, který uvádí, že takovéto výroky jsou pro dítě přímo tragické. Jejich obavy z odpovědnosti za rozvod jsou potvrzené, po rozchodu rodičů se u nich mohou objevit závažné a mnohdy i trvalé problémy, které někdy vyústí až k depresím.

V těchto zátěžových situacích jsou reakce dětí jakýmsi obranným mechanismem, což popisuje Novák⁷⁸, který uvádí, že v první fázi vyrovnání se s rozchodem rodičů některé děti bojují, jiné zase předstírají, že jim to nevadí. Ve druhé fázi může dojít k zatvrzení, někdy vůči jednomu z rodičů, jindy proti oběma, nezřídka i proti sobě, kdy samy sebe obviňují ze vzniklé situace. Dle Colorosové⁷⁹ se některé děti snaží být co nejhodnější a co nejvíc rodičům pomáhat. Jiné děti jsou přesvědčené, že když onemocní nebo se zraní, tak se rodiče k sobě vrátí. Dochází k tomu, že děti se utápějí v marných nadějích nebo

⁷⁴ Srov. ŠPAÑHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 95.

⁷⁵ Srov. BALLNIK, P. *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál, 2012. s. 52.

⁷⁶ Srov. POUPEŤOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 40.

⁷⁷ Srov. TEYBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. s. 63.

⁷⁸ Srov. NOVÁK, T. PRŮCHOVÁ, B., *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 56.

⁷⁹ Srov. COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině*. Praha: Ikar, 2008. s. 101.

jsou tak naštvané a zoufalé, že se nemohou soustředit na nic jiného než na to, že se jim svět hroutí pod nohama.

Dle Smitha⁸⁰ se období dospívání považuje za nejhorší dobu rozchodu rodičů. Děti v tomto období jsou velmi rizikovou skupinou. Jejich pocity se velmi často mění a s pokračujícím dospíváním se mění i jejich představy o tom, co a proč se vlastně stalo. Souvisí to s jejich chápáním rozchodu a jejich vlastní účastí v něm. Dospívající jsou velmi zranitelní, protože se trápí stejně jako děti, ale současně už začínají chápat svět dospělých a sami se za dospělé považují. Mnohdy se obávají, zda dokážou navázat důvěrné vztahy a zda v těchto vztazích budou šťastní. Dle Teybera⁸¹ pociťují někteří adolescenti rozvod jako zradu. Doma začnou trávit co možná nejméně času a aktivně se vyhýbají komunikaci s členy rodiny. Dospívajícímu pak hrozí nebezpečí, že se zaplete do problémů pití alkoholu, užívání drog a záškoláctví. Jiní dospívající mohou upadnout do deprese, stranit se vrstevníkům a přestat fungovat v rámci rodiny. Špaňhelová⁸² k těmto reakcím přidává noční děsy, lhaní, zvýšenou agresivitu, útky z domova, útky k partě...

Jak jsem již uvedl, jaký dopad bude mít rozvod/rozchod rodičů na děti velice závisí na „zdravém rozumu a dobré vůli“ rodičů. Tím myslím, že rodiče by si měli uvědomit, že děti nemohou za jejich rozvod či rozchod. Měli by sebrat všechny své síly a děti nezapojovat do sporů dospělých. Je velice důležité, aby dítě bylo ochráněno před rodičovským konfliktem, aby cítilo pocit bezpečí i v době rozchodu rodičů. Nelze, aby přebíralo za rodiče jejich odpovědnost a jeho potřeby se staly nedůležitými. Rodiče by měli s dětmi hovořit přímo a upřímně, děti se často skrytě ptají na to, co je trápí. Rodiče se musí naučit dětem naslouchat a dobu rozchodu a rozpadu rodiny jim tak usnadnit. Matoušek⁸³ poukázal na to, že je důležité, aby rodiče spolu komunikovali a společně dítě informovali o rozvodu a ujistili ho, že kontakt s oběma rodiči bude mít nadále zachován. Ideálem je, aby rodiče dodržovali pravidelný kontakt s dítětem, a přitom se jim dařilo nevtahovat dítě do rozvodového traumatu.

⁸⁰ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. s. 45-46.

⁸¹ Srov. TEYBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. s. 14-15.

⁸² Srov. ŠPAÑHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 46-49.

⁸³ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. s. 66.

Špaňhelová⁸⁴ ve své knize vymezuje obecná pravidla pro rodiče, kterými by se měli řídit:

- 1) V rodině by mělo docházet k pravdivé a otevřené komunikaci, kdy dítě se bude moct zeptat na to, co ho zajímá, co ho trápí.
- 2) Rodiče by měli sledovat projevy dítěte, jak se má, jak a co si prožívá, z čeho má strach, co mu není příjemné.
- 3) Rodiče by neměli nechat dítě, aby se zatvrdilo, což souvisí s předešlým pravidlem. Rodiče si to nemusí uvědomovat, ale může se stát, že dítěti zabraňují v jeho projevech a to tak, že dítě se zatvrdí a přestane s rodiči komunikovat.
- 4) Rodiče nikdy neobviňují dítě z jejich rozchodu, je důležité, aby si sami přiznali jako dospělí svou vinu a neshazovali ji na druhého.

3.2 Úprava poměrů k nezletilým dětem

Vyřízení záležitostí týkajících se úpravy práv a povinností rodičů k nezletilým dětem se nevyhne žádný manželský pár bez toho, aby soud stanovil, kterému z rodičů bude dítě svěřeno do výchovy a stanovil výši výživného. Soud nemůže manžele rozvést bez pravomocného rozhodnutí opatrovnického řízení. Naopak rodiče, kteří spolu žijí jako druh a družka, tuto povinnost nemají, pokud se vzájemně domluví. Když k dohodě nedojde, tak i oni se musí obrátit na soud.

Při rozhodování o svěřením dítěte do péče rodičů soud rozhoduje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte. Soud přitom bere ohled na osobnost dítěte, zejména na jeho vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady

⁸⁴ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 128-130.

zdravého a úspěšného vývoje. Soud dbá na právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi.⁸⁵

Soud může svěřit dítě do výhradní péče jednoho z rodičů, do společné péče nebo střídavé péče. Někdy může dojít i k tomu, že dítě bude svěřeno do péče jiné fyzické osoby než rodiče, ale jen tehdy pokud je to v nejlepším zájmu dítěte.

Matoušek rozděluje uspořádání porozvodové péče o dítě na výhradní péči matky a „navštěvujícího“ otce, výhradní péči otce s „navštěvující“ matkou a společnou (střídavou péči), kdy dítě pobývá střídavě v péči matky a otce.⁸⁶

Tabulka 1: Statistický přehled soudních agend (přehled rozhodnutí soudů v řízení o výchově)

	Péče matky	Péče otce	Společná, Střídavá péče	Péče jiné FO
2002	19978	1399	305	599
2003	21369	1474	305	494
2004	22820	1510	323	585
2005	20881	1458	404	532
2006	21195	1417	516	619
2007	18971	1477	599	574
2008	18840	1451	635	564
2009	19763	1494	774	560
2010	20069	1507	867	571
2011	19260	1662	1053	548
2012	19187	1470	1135	540
2013	20649	1484	1456	500

Zdroj: Tabulka zpracována autorem práce na základě údajů ministerstva spravedlnosti⁸⁷

⁸⁵ Srov. OBČANSKÝ ZÁKONÍK. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁸⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál, 2015. s. 32.

⁸⁷ Srov. STATISTIKA a VÝKAZNICTVÍ. *Statistický přehled soudních agend druhá část*. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>, str. 164.

Ze statistiky je patrné, že střídavá péče, popř. společná péče pomalu stoupá, ale péče matky je stále preferována, což potvrzuje i Matoušek. Uvádí, že u nás byl institut společné a střídavé výchovy zaveden v roce 1998. V minulosti byly děti rozhodnutím soudu svěřovány do péče matky v ČR ve více než 90-ti procentech případů a na této skutečnosti se mnoho nezměnilo ani po roce 1998. Podíl dětí ve střídavé péči u nás roste pomalu.⁸⁸

V dalších kapitolách se zaměřím na druhy péče, které pomocí odborných zdrojů popíši.

3.2.1 Výhradní péče

Výhradní péče znamená, že dítě bydlí převážně u rodiče, kterému bylo soudem, či na základě dohody rodičů svěřeno do péče. S druhým rodičem se dítě vídá buď na základě domluvy mezi rodiči, nebo na základě soudního rozhodnutí o úpravě styku druhého rodiče s dítětem. Styk může být upraven velice široce.⁸⁹

Dle Procházkové to v praxi většinou funguje tak, že dítě je ve společné domácnosti s matkou a u otce tráví každý druhý víkend. Toto řešení u nás přetrvává dlouhé roky, ale odborníci upozorňují, že je důležité, aby dítě s druhým rodičem trávilo co nejvíce času, protože dítě potřebuje oba rodiče.⁹⁰ Což vyplývá z Úmluvy o právech dítěte, kdy dítě má právo na oba své rodiče. Domnívám se, že pokud se dítě s druhým rodičem stýká pouze 1× za 14 dní na víkend, tak jeho právo je narušeno. Vždyť v době, kdy bydleli rodiče společně se dítě s tím rodičem, který odešel z domácnosti, mohlo stýkat denně a najednou má styk takto omezený?

Špaňhelová popsala výhody a nevýhody této péče. Mezi výhody radí, že dítě žije pod větší jednotnou výchovou jednoho z rodičů, žije v jednom stabilizovaném prostředí. Do nevýhod zařadila, že dítě nepoznává ve větší míře druhou roli rodiče, nepoznává, jak se otec chová v běžných situacích, může vnímat chování matky jako stresové, může se mu zdát,

⁸⁸ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. s. Praha: Portál, 2015. s. 32.

⁸⁹ Srov. SKŘIVÁNKOVÁ, M. *rozvod manželství*. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-partnerskem-vztahu/rozvod-manzelstvi.shtml>

⁹⁰ Srov. PROCHÁZKOVÁ, J. *(Po)rozvodové boje: když rodiče zapomínají na děti*. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/porozvodove-boje-kdyz-rodice-zapominaji-na-deti-136.html#pece-o-dite-po-rozvodu>

že na něj matka nemá čas, pod tíhou všeho, co musí zvládnout. Mnohdy se matka potýká s finančními problémy, a tak nemá dítěti možnost dopřát to, co by chtěla, nebo to, co si dítě samo přeje.⁹¹

3.2.2 Společná péče

Společná péče přichází v úvahu pouze v situaci, kdy rodiče žijí společně v jednom bytě či domě. Často se tato péče stanovuje v situaci, kdy nezletilec nabude brzy zletilosti. Rodiče bydlí společně, neboť nemají stále vyřešenou bytovou situaci a považují za zbytečné se o péči na krátkou dobu soudit.⁹²

U společné péče rodiče pečují o dítě tak, jak se dle potřeby domluví. Dítě se volně pohybuje mezi matkou i otcem. Důležité je, aby rodiče spolu komunikovali ohledně jeho potřeb. U této péče se nevyměřuje výživné, ani se neupravuje styk, neboť pro dítě se nic zásadního nemění. O společné péči nemůže rozhodnout soud, ten může pouze schválit dohodu rodičů na základě jejich návrhu o společné péči.

Tento model péče se u nás moc nevyužívá, ale to neznamená, že je nevyhovující. Jen se o něm příliš neví a málokoho napadne, že i takto by mohla péče o dítě po rozvodu vypadat.⁹³

Z výše uvedené statistiky není možné zjistit přesný počet stanovení společné péče, neboť se společná péče zařazuje do střídavé péče (viz tabulka č.1).

Domnívám se, že výhodou společné péče je, že rodiče mají absolutní volnost při stanovení povinností v rámci péče o děti. Tyto povinnosti si stanoví tak, aby vyhovovaly jim i dětem. Vzhledem k tomu, že u této péče nejsou stanovena pevná pravidla, může nastat situace, kdy se rodiče neshodnou a pak nastává problém. Proto je velice důležité, aby rodiče spolu dobře vycházeli, nedělali si naschvály a byli schopni se domluvit na všem potřebném.

⁹¹ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 132-133.

⁹² Srov. FRANCOVÁ, M. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. s. 21.

⁹³ Srov. PROCHÁZKOVÁ, J. *(Po)rozvodové boje: když rodiče zapomínají na děti*. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/porozvodove-boje-kdyz-rodice-zapominaji-na-deti-136.html#pece-o-dite-po-rozvodu>

3.2.3 Střídavá péče

Základní předpoklady, které soud zkoumá při rozhodování, zda bude přidělena střídavá péče:

- Rodiče nezletilého dítěte jsou schopni setkávat se, spolupracovat, jsou schopni vyslechnout připomínky o druhém rodiči bez afektů.
- Nezletilé dítě je seznámeno s podstatou střídavého režimu výchovy a s tímto souhlasí.
- Rodiče mají dostatečné bytové zázemí pro každodenní potřeby dítěte.
- Rodiče jsou schopni spolupracovat při technickém zajištění potřeb dětí např. financování jednorázových, nebo naopak dlouhodobých činností dítěte apod.⁹⁴

Při střídavé výchově je dítě v určité, přesně stanovené době svěřeno do péče jednoho rodiče a v jiné, časově srovnatelné době, je pak svěřeno do péče rodiče druhého. Soud vymezí práva a povinnosti obou rodičů. Z praxe vyplývá, že tzv. střídání probíhá v týdenních intervalech. Základním předpokladem je schopnost domluvy mezi rodiči, rodiče se musí umět domluvit jak na základních věcech, tak i zdánlivých maličkostech.⁹⁵

Matoušek uvádí, že institut střídavé péče je u nás zatím uplatňován jen výjimečně, podíl dětí ve střídavé péči roste pomalu. Diskuse o této formě uspořádání je velmi živá. Pro střídavou péči mluví skutečnost, že pro dítě je důležité, aby i po rozchodu rodičů zažívalo pokračující vztah a péči obou rodičů. Problém spojený se střídavou péčí je menší stabilita prostředí, kdy děti pobývají ve dvou domácnostech, které se mohou lišit stylem výchovy a dalšími aspekty. Všeobecně přijímaným pravidlem je zásada, že v případě složitých konfliktů mezi rodiči nemá být toto uspořádání užíváno.⁹⁶

Někteří rodiče vkládají do střídavé péče velké naděje. Považují jej za spravedlivé nekonfliktní řešení, které umožní dítěti, aby bylo vychováváno matkou i otcem. Rodiče jsou pak donuceni, aby spolu vstřícně komunikovali. Jiní onu péči ostře kritizují.⁹⁷

⁹⁴ Srov. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Jak přežít rozvodové peklo*. Brno: Jota, 2004. s. 42.

⁹⁵ Srov. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005. s. 67-68.

⁹⁶ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál, 2015. s. 32-33.

⁹⁷ Srov. NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. s. 105.

Domnívám se, že střídavá výchova (stejně jako společná výchova) je vhodná jen tehdy, pokud se rodiče domluví. Když je o střídavé výchově rozhodnuto soudem, tak zde již může nastat komunikační problém mezi rodiči. Jako další nevýhodu vnímám „přesouvání“ dětí z jednoho bydliště do druhého. Osobně si nedokáži představit, že bych se každý týden stěhoval mezi matkou a otcem.

Myslím si, že je důležité uvést, že rodiče by se měli chovat tak, jak by jednou chtěli, aby se chovaly jejich děti k nim tzn. že by jim měli být vzorem. Bohužel tomu tak ve všech případech není. S čímž jsem se setkal i na několikátýdenní studijní praxi na odboru sociálních věcí a zdravotnictví. Rodiče se často vyjadřovali, že chtějí to nejlepší pro své děti. Odmítali ovšem ustoupit ze svých stanovisek a nerespektovali doporučení sociálních pracovníků, které hájily zájmy dětí. Ve formě společné a střídavé výchovy se vychází z toho, že se rodiče na potřebách svých dětí domluví. Ve výlučné péči někdy dochází ke konfliktům, kdy rodič, který dítě nemá v péči, vyžaduje (a na to má právo nejen on, ale i samotné dítě) pravidelný kontakt se svým dítětem, čemuž matka či otec brání. Poté se sociální pracovníci snaží bránícímu rodiči domluvit a upozornit ho na právo dítěte na pravidelný kontakt s druhým rodičem. V některých případech toto poučení postačí a rodič se tzv. „umoudří“ a začne jednat v zájmu dítěte. To znamená, že začne jednat eticky-morálně, kdy umožní kontakt druhému rodiči, který nemá dítě v péči. Začne s ním komunikovat o potřebách dítěte a v nejlepším případě se s ním i domluví na úpravě poměrů k dítěti. Někdy se ovšem stane, že má spoustu „důvodů“, proč ke styku nemůže docházet. Sociální pracovníci, soudce a další odborníci poté opakovaně rodičům vysvětlují jejich rodičovskou odpovědnost za nezletilé děti, která je stanovena v občanském zákoníku.

4 Rodičovská odpovědnost

Jak jsem již uvedl v předešlé kapitole, je vždy na rodičích, jakým způsobem postaví dítě před rozpad jejich rodiny. Rodiče by dětem měli poskytovat informace přiměřené jejich věku a tomu, co dokáží pochopit, vždyť rodiče znají své děti nejlépe. Rodiče mají rodičovskou odpovědnost, která náleží jim oběma a nekončí ani rozvodem/rozchodem, to by měli brát v potaz.

Občanský zákoník⁹⁸ definuje rodičovskou odpovědnost v § 865-908, kdy uvádí, že rodičovská odpovědnost náleží stejně oběma rodičům. Má ji každý rodič, ledaže ji byl zbaven. Dále se uvádí, že před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, sdělí rodiče dítěti vše potřebné, aby si mohlo vytvořit vlastní názor o dané záležitosti a rodičům jej sdělit. Názoru dítěte věnují rodiče patřičnou pozornost a berou názor dítěte při rozhodování v úvahu. Rodičovskou odpovědnost vykonávají rodiče ve vzájemné shodě. Rodiče mají rozhodující úlohu ve výchově dítěte. Rodiče mají být příkladem svým dětem, zejména pokud se jedná o způsob života a chování v rodině.

Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že rodiče mají zjišťovat názor dítěte při rozhodování, které se dotýká jejich zájmu, a to rozchod/rozvod rodičů se zajisté jejich zájmu dotýká.

Rogalewiczová se ve svém článku vyjadřuje k participačnímu právu dítěte. Uvádí, že často dochází k tomu, že rodiče se dohodnou tak, jak to vyhovuje jim, nebo jeden z nich rozhodne na základě svého silnějšího postavení. A tak zohledňuje pouze svůj zájem a nezajímá ho stanovisko dítěte. Proto je v době rozvodového jednání ustanoven dítěti kolizní opatrovník, zpravidla orgán sociálně-právní ochrany dítěte (dále SPOD).⁹⁹

⁹⁸ Srov. OBČANSKÝ ZÁKONÍK. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

⁹⁹ Srov. ROGALEWICZOVÁ, R. *Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu*. Právo a rodina, č. 8/2017. s. 20-21.

5 Úloha SPOD při rozvodu/rozchodu rodičů

Moderní sociálně-právní ochranu dětí můžeme charakterizovat jako centrálně programovanou, ale lokálně provozovanou. Tato charakteristika znamená, že ochrana dětí je ve všech moderních systémech již od počátku 20. století garantována státem prostřednictvím státní správy, ale přímo realizovaná konkrétními sociálními pracovníky. Centralizace řízení ochrany dětí zajišťuje rovný přístup všem dětem v nouzi, je zárukou, že hodnocení situace dítěte (rodiny) i následná intervence bude realizována standardně, objektivně. Sociální pracovník zastává klíčovou roli při hodnocení ohrožení dítěte a stanovení intervenčních strategií.¹⁰⁰

SPOD je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, který v § 1 odst. 1 písm. a) až c) stanoví, že SPOD se rozumí mj. ochrana práva dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Předním hlediskem SPOD je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.¹⁰¹

SPOD zajišťuje pomoc a poradenství při rozvodech/rozchodech rodičů, a tím související zajištění péče o nezletilé děti týkající se výchovy, výživy nebo úpravy styku. Toto je důležitou náplní práce pracovníků či pracovníku SPOD. Cílem SPOD je ochrana zájmů a blaha dítěte, což je spojeno i s tím, že se pracovníci SPOD snaží vést rozcházející se rodiče k dohodě a ke vzájemné komunikaci.

Soud jmenuje opatrovníka nezletilému dítěte, nejčastěji je to orgán SPOD, který dítě v soudním procesu zastupuje a hájí jeho zájmy. V situacích, kdy se rodiče rozcházejí může totiž dojít ke kolizi mezi nimi, a proto je zde jmenovaný opatrovník, který kvalifikovaně nezletilé dítě zastoupí. Opatrovník si musí zajistit některé skutečnosti jako je zjištění názoru dítěte formou rozhovoru, nejlépe bez přítomnosti rodičů, nebo šetření ve školském, či domácím prostředí apod. Zprávu o zjištěných skutečnostech a jeho poznatcích zasílá k soudu. Ve zprávě by měly být srozumitelně popsány bytové, rodinné a sociální poměry obou rodičů. Sociální pracovníci by měli prošetřit aktuální poměry v rodině, to znamená, že navštíví oba rodiče v jejich bydlišti, zjistí jejich výdělkové možnosti, seznámí se s prostředím dítěte, tím zmapují situaci u obou rodičů a velice

¹⁰⁰ Srov. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012. s. 27.

¹⁰¹ Srov. NOVÁK, T. a kol. *Kontakt s dětmi po rozvodu: Jak nepřijít o dítě*. s. 217.

důležité je zajištění názoru dítěte a vysvětlení, zda dítě rozumí pojmu střídavá, výlučná či společná péče. Tato šetření provádí sociální pracovníci i tehdy, pokud se rodiče domluví, a to z důvodu, že je důležité zjistit, zda je dohoda rodičů v zájmu dítěte.

Jak jsem se již zmínil, tak jsem byl na studijní praxi na odboru SPOD, kde jsem se zúčastnil nejednoho pohovoru s rodiči, ale i s nezletilými dětmi, byl jsem přítomen sociálnímu šetření i soudnímu jednání, kde se rodiče dohadovali o výchově a výživě nezletilých dětí. Z mé osobní zkušenosti mohu říci, že se jedná o náročnou práci, kdy je na sociální pracovníky často vyvíjen nátlak ze strany rodičů, kteří se snaží pracovníky ovlivnit a manipulovat s nimi.

Závěrem bych uvedl, že i přesto, že sociální pracovník SPOD zastává důležitou roli při hodnocení ohrožení dítěte a zvolení postupů při řešení, není jediný, kdo je do této pomoci zapojen. S konfliktní rodinou mohou pracovat i další odborníci jako psychologové, psychiatři, výchovní poradci, terapeuti apod. Ale dle mého názoru nesou největší odpovědnost především samotní rodiče. Ohrožení dítěte je obvykle důsledkem selhání jedné nebo více funkcí rodiny ve vztahu k dítěti.

6 Cíl práce a výzkumné otázky

Cílem práce je získat představu o tom, jak adolescenti zpětně vnímají prožitý rozvod/rozchod rodičů, a to s časovým odstupem 2-5 let. Stěžejním pohledem je pohled psychologický, avšak nebude opomenut ani pohled sociální, či ekonomický, případně další možné aspekty rozvodové situace.

Při stanovení cíle jsem vycházel z mé osobní zkušenosti s adolescenty z rozvedených rodin. Podnětem pro realizaci výzkumu bylo zjištění, že sice existuje mnoho odborné literatury, která se tímto problémem podrobně zabývá. Nicméně se z literatury dozvídáme o pohledu na situaci očima dítěte, minimum pak o tom, jak situaci vnímají bezprostředně po „opuštění dětství“, tedy v adolescenci.

V návaznosti na cíl práce byly formulovány čtyři výzkumné otázky:

VO1: Jakým způsobem se děti dozvídají o rozchodu/rozvodu svých rodičů?

VO2: Jakou roli hrál názor dětí v rozvodové situaci?

VO3: Cítily se děti být někým ovlivňovány?

VO4: Jaká péče byla dětem v souvislosti s rozvodem/rozchodem rodičů nabídnuta?

7 Zvolený metodologický rámec

K dosažení výzkumného cíle diplomové práce byl stanoven kvalitativní výzkum.

Obecně ke kvalitativnímu výzkumu Hendl¹⁰² uvádí: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří kompletní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.*“

Kvalitativní výzkum je jakýkoliv výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur. Může se jednat o výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale může se týkat i chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů.¹⁰³

Švaříček, Šedřová a kol.¹⁰⁴ uvádí: „*Podstatou kvalitativního výzkumu je do široka rozprostřený sběr dat bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Stejně tak nejsou předem stanoveny hypotézy a výzkumný projekt není závislý na teorii, kterou již předtím někdo vybuďoval. Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací. Logika kvalitativního výzkumu je induktivní, teprve po nasbírání dostatečného množství dat začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují, formuluje předběžně závěry a hledá pro ně další oporu v datech.*“

Podle Strausse a Corbinové¹⁰⁵ se metody kvalitativního výzkumu *snazí odhalit podstatu něčích zkušeností s určitým jevem...Kvalitativní metody se užívají k odhalení a porozumění tomu, co je podstatou jevů, o nichž toho ještě moc nevíme. Mohou být také použity k získání nových a neotřelých názorů na jevy, o nich už něco víme. V neposlední řadě mohou kvalitativní metody pomoci získat o jevu detailní informace, které se kvantitativními metodami obtížně podchycují.*

¹⁰² HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál, 2012. s. 48.

¹⁰³ Srov. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. s. 10.

¹⁰⁴ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014. s. 24.

¹⁰⁵ STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. s. 11.

Za královské cesty kvalitativního výzkumu jsou obecně považovány pozorování a rozhovor. „*Hlavní skupinu metod sběru dat v empirickém výzkumu tvoří naslouchání vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí. Dotazování obecně zahrnuje různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů... Existuje určitá střední cesta v podobě polostrukturovaného dotazování, jež se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.*“¹⁰⁶ Hendl¹⁰⁷ dále zdůrazňuje, že vedení kvalitativního rozhovoru je uměním, ale zároveň i vědou. Je zde velice důležitá dovednost, citlivost, soustředěnost, disciplinovanost a interpersonální porozumění. Miovský¹⁰⁸ chápe tazatele jako člověka, který má rovnocenné postavení vůči účastníkovi výzkumu. Upozorňuje na to, že výzkumník je ten, kdo je iniciátorem kontaktu. Výzkumník má mít jasně stanovený cíl a připravené metody a strategie k dosažení stanoveného cíle. Výzkumník je ten, kdo určuje základní rámec kontaktu s účastníky a také za ně nese větší díl odpovědnosti např. za dodržení etických zásad, za dodržení stanovených pravidel, na kterých se s účastníky domluvil apod. Hendl¹⁰⁹ uvádí, že se klade důraz na řadu rozhodnutí ohledně obsahu otázek, jejich formy i pořadí. Dále je potřeba zvážit možnou délku rozhovoru. Zvláštní pozornost se musí věnovat jak začátku, tak konci rozhovoru. Na začátku rozhovoru je důležité získat důvěru, případně prolomit psychickou bariéru. Kvalitativní rozhovor může mít i intervenční charakter.

V kvalitativním výzkumu je rozhovor nejčastěji používanou metodou sběru dat. Rozhovor lze definovat jako nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek. Rozhovor umožňuje zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě.¹¹⁰

Miovský¹¹¹ zdůrazňuje, že polostrukturované dotazování vyžaduje náročnější technickou přípravu. Tazatel si vytváří schéma, které je pro něj závazné. Jedná se o schéma, které specifikuje okruhy otázek, na které se bude ptát účastníka. Je možné zaměňovat pořadí a dle potřeby ho i upravovat, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.

¹⁰⁶ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. s. 164.

¹⁰⁷ Srov. Tamtéž s. 166-167.

¹⁰⁸ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. s. 170-171.

¹⁰⁹ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. s.167.

¹¹⁰ Srov. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. s. 159-160.

¹¹¹ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. s. 159.

8 Výzkumný vzorek

Pro výběr komunikačních partnerů jsem použil účelového výběru, neboť jsem oslovil adolescenty, které osobně znám, nebo jsem je poznal, na základě doporučení mých známých. Pro výběr výzkumného vzorku jsem tedy použil metodu tzv. sněhové koule, kdy se jedná o kombinaci účelového a náhodného výběru. Čtyři komunikační partnery znám osobně již několik měsíců, zbývající tři komunikační partnery jsem oslovil na základě doporučení. Mám potřebu uvést, že i s těmito komunikačními partnery jsem bez problémů navázal komunikaci a jsme nadále v osobním kontaktu.

Při výběru komunikačních partnerů jsem měl dvě základní kritéria. Prvním kritériem byla osobní zkušenost komunikačních partnerů s rozvodem/rozchodem rodičů, a to s časovým odstupem 2-5 let. Druhým kritériem byl současný věk komunikačních partnerů, který se měl pohybovat od 15-ti do 19-ti let. Domnívám se, že toto věkové období je jakýmsi mezníkem, kdy se již nejedná o malé děti, ale stále se také nejedná o dospělé jedince. Ale zajisté se jedná o mladé lidi, kteří již mají svůj vlastní náhled, a proto se mohou otevřeně vyjádřit ke své prožité zkušenosti.

Cílový soubor je tvořen sedmi adolescenty, kteří mají osobní zkušenost s rozvodem/rozchodem rodičů. Jedná se o čtyři ženy a tři muže. Věk adolescentů se pohyboval v rozmezí od 18-ti do 19-ti let. Jeden adolescent byl svěřen do střídavé péče, jeden adolescent byl svěřen do péče otce, jeden adolescent byl nejprve svěřen do péče matky a následně do ústavní péče, tři adolescenti byli svěřeni do výlučné péče matky a jeden adolescent byl svěřen do společné péče rodičů. Pouze dva z oslovených adolescentů mají sourozence.

8.1 Miniportréty jednotlivých respondentů

S níže uvedenými adolescenty jsem provedl rozhovory, které jsem rozdělil na tři části. Jedná se o oblast: doba před rozvodem/rozchodem rodičů, samotný rozvod/rozchod rodičů a doba 2-5 let po rozvodu/rozchodu rodičů. Dle těchto oblastí byly sestaveny otázky (příloha I.).

Adolescent č.1 (A1)

Slečna Tereza, věk 19 let, vzdělání střední odborné, ukončené výučním listem, rozchod rodičů proběhl v jejích 14-ti letech, nejdříve byla svěřena do péče matky, následně z důvodu výchovných problémů byla svěřena do ústavní výchovy, nemá sourozence, v době rozhovoru měla partnerský vztah a byla zaměstnána u soukromé firmy.

Adolescent č. 2 (A2)

Slečna Nikola, věk 18 let, studentka gymnázia, rozchod rodičů proběhl v jejích 15-ti letech, byla svěřena do střídavé péče rodičů, nemá sourozence.

Adolescent č. 3 (A3)

Slečna Petra, věk 18 let, studentka středního odborného učiliště, rozchod rodičů proběhl v jejích 14-ti letech, zůstala v péči otce, neboť matka náhle opustila rodinu a v době rozhovorů o ní otec ani Petra neměli žádné informace, nemá sourozence.

Adolescent č. 4 (A4)

David, věk 19 let, student střední školy, rozchod rodičů proběhl v jeho 16-ti letech, byl svěřen do péče matky, má 5-ti letého sourozence, který byl v době našeho rozhovoru předán do neutrálního prostředí, neboť mezi rodiči docházelo k vážným neshodám, které vedly k jeho psychické nepohodě, v době rozhovoru měl přítelkyni.

Adolescent č. 5 (A5)

Matěj, věk 18 let, student střední školy, rozchod rodičů proběhl v jeho 14-ti letech, byl svěřen do péče matky, nemá sourozence.

Adolescent č.6 (A6)

Petr, věk 19 let, vzdělání střední odborné, ukončené výučním listem, rozchod rodičů proběhl v jeho 17-ti letech, byl svěřen do péče matky, nemá sourozence, v době rozhovoru žil se svojí přítelkyní, byl zaměstnán u soukromé firmy.

Adolescent č.7 (A7)

Slečna Lenka, věk 19 let, studentka střední školy, rozchod rodičů proběhl v jejích 17-ti letech, byla svěřena do společné výchovy, má starší sestru Lucii, které v době rozhovoru bylo 24 let a nebydlela s rodinou.

Tabulka 2: Souhrn cílového souboru

	Jméno adolescenta	Věk adolescenta	Druh výchovy	Doba po rozchodu rodiny	Škola/zaměstnání	Sourozenci
A1	Tereza	19 let	Péče matky/ Ústavní péče	5 let	Zaměstnána u soukromé firmy	X
A2	Nikola	18 let	Střídavá péče	3 roky	Studentka gymnázia	X
A3	Petra	18 let	Péče otce	4 roky	Studentka SOU	X
A4	David	19 let	Péče matky	3 roky	Student SŠ	Bratr (5 let)
A5	Matěj	18 let	Péče matky	4 roky	Student SŠ	X
A6	Petr	19 let	Péče matky	2 roky	Zaměstnán u soukromé firmy	X
A7	Lenka	19 let	Společná péče	2 roky	Studentka SŠ	Sestra (24 let)

Zdroj: Vlastní výzkum

8.2 Metody sběru dat

Základní použitou metodou je metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru.

Polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací.¹¹² Polostrukturovaný rozhovor vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek.¹¹³

Rozhovory byly provedeny v období od měsíce prosince 2017 do ledna 2018. Se všemi adolescenty byl termín schůzky domluven telefonicky. Vždy jim byl vysvětlen důvod mého kontaktu a zároveň byli seznámeni s připravenými otázkami.

Před každým rozhovorem byli adolescenti mého výzkumu informováni o ochraně jejich soukromí a zajištění jejich absolutní anonymity. Všem adolescentům bylo sděleno, že jejich jména budou smyšlená a nebudou zde uváděna ani pravá jména rodičů, sourozenců, zaměstnanců či škol. Pro uvolnění atmosféry jsem nechal adolescenty, aby si svá nová jména vybrali sami.

Věděl jsem, že téma rozvodu/rozchodu rodičů bude pro adolescenty velmi citlivým tématem. Proto jsem se hned v prvotním kontaktu snažil navodit důvěrnou, a hlavně příjemnou atmosféru. Vnímám jsem, že s tímto přístupem mohu z rozhovorů získat cenné poznatky.

Rozhovory byly předem domluveny a proběhly na místech, které si adolescenti zvolili např. v pizzerii či kavárně. Všechny rozhovory proběhly bez přítomnosti dalších osob.

Adolescentům jsem položil připravené základní otázky, na které spontánně odpovídali. Adolescenty jsem nechal volně odpovídat. Podle potřeby jsem měnil pořadí otázek nebo jsem pokládal doplňující dotazy. V závěru rozhovoru jsem dal adolescentům prostor pro uzavření tématu a vřele jsem jim poděkoval za ochotu a otevřenost při poskytnutí rozhovoru. Samozřejmostí bylo, že jsem uhradil útratu, která vznikla při

¹¹² Srov. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. s. 164.

¹¹³ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. s. 160.

rozhovorech, což také vedlo k uvolnění a ke zpříjemnění dané atmosféry. Rozhovory jsem nahrával na diktafon. Obsah rozhovorů jsem doslovně přepsal (příloha II.) a dle domluvených pravidel s adolescenty jsem záznam po přepisu vymazal.

Samotné rozhovory se pohybovaly kolem 50 minut, s odchylkou 15 minut. Vzhledem k tomu, že jsem se nejprve snažil navodit příjemnou atmosféru tak, než jsme přešli k samotnému rozhovoru, tak jsme společně hovořili o různých tématech, dle zájmů adolescentů. Proto schůzky trvaly déle, a to v rozmezí od 1,20 do 3 hodin.

8.3 Analýza dat a jejich interpretace

Miovský¹¹⁴ uvádí, že analýza kvalitativních dat je považována za jednu z nejobtížnějších fází realizace studie. Přispívá k tomu velká míra volnosti výkladu jednotlivých metod a velké množství možností, které nám dávají jak jednotlivé metody, tak obrovské množství variant vzniklých jejich vzájemnou kombinací.

Získaná data jsem zpracovával částečně metodou zakotvené teorie podle Strausse a Corbinové, dále pak pomocí techniky vyložení karet podle Švaříčka a Šed'ové.

Strauss a Corbinová¹¹⁵ uvádějí, že analýza v zakotvené teorii se skládá ze tří hlavních typů kódování. Jedná se o *otevřené kódování*, *axiální kódování* a *selektivní kódování*. „*Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů. Bez tohoto prvního a základního analytického kroku by nemohl proběhnout zbytek analýzy ani následná komunikace. Během otevřeného kódování jsou údaje rozebrány na samostatné části a pečlivě prostudovány, porovnáním jsou zjištěny podobnosti a rozdíly, a také jsou kladeny otázky o jevech údajů reprezentovaných. Během tohoto procesu jsou zvažovány a zkoumány naše vlastní a cizí domněnky o jevu, což vede k novým objevům*“

Švaříček a Šed'ová¹¹⁶ uvádějí, že technika „vyložení karet“ je tou nejjednodušší nadstavbou nad otevřené kódování. Jedná se o to, že výzkumník vezme kategorizovaný

¹¹⁴ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. s. 219.

¹¹⁵ STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. s. 40-87.

¹¹⁶ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. s. 226-227.

seznam kódů, kategorie vzniklé prostřednictvím otevřeného kódování uspořádá do nějakého obrazce a na základě tohoto vzniklého uspořádání sestaví text tak, že je vlastně převyprávěním obsahu jednotlivých kategorií. Všechny kategorie, které jsou zahrnuty do analýzy tohoto stupně, spolu musí být nějakým způsobem spojeny. Technika vyložení karet vede k tomu, že názvy jednotlivých kategorií se stávají názvy jednotlivých kapitol.

Přepsané rozhovory jsem si několikrát přečetl. Poté jsem provedl rozbor jednotlivých vět či odstavců, ke kterým jsem přiřadil pojmy (kódy), tím byl označen jev, který se mi v odpovědích objevil. Každý rozhovor jsem kódoval zvlášť. Takto jsem postupoval opakovaně. Během této analýzy jsem pojmenoval několik kódů, které jsem seskupil podle jejich podobností do témat (kategorií). Pod přílohu III. jsem vložil ukázkou tabulky s analýzou rozhovoru. Tyto kategorie se staly názvem jednotlivých kapitol, které jsou uvedeny v následující kapitole (výsledky výzkumu).

9 Výsledky výzkumu

Rodina před rozvodem, během rozvodu a po rozvodu prochází velkými změnami. Svým způsobem se stává z funkční rodiny rodinou dysfunkční a někdy pak zase rodinou funkční, i když v jiném než původním složení (Rodina funkční a dysfunkční). Během této změny se zdá být důležité to, jak je situace dítěti vysvětlena (INFORMACE aneb kdo to ví, ať mi to zodpoví). To mu může usnadnit snadněji porozumět emocionálnímu chaosu, který zažívá (ROZPAD RODINY aneb emoční výbuch), aby se v tom všem a sám sobě neztratil (MAMI, TATI aneb jak jsem se stal neviditelným). Dítě samo má k dispozici sociální oporu (SOCIÁLNÍ OPORTA aneb odmítnout, neodmítnout) a vypracovává si své vlastní strategie, jak situaci zvládnout (JAK JSEM SE SNAŽIL VŠE POCHOPIT aneb mé vlastní strategie úniku). Po rozvodu může dojít k tomu, že děti rychleji dospívají a někdy nahrazují roli dospělého (Rychlá ztráta dětství a „dospělácké“ smíření).

Výše uvedené kategorie, které mi vzešly z analýzy dat představím v následujících kapitolách a doložím je příklady z vlastních empirických dat.

9.1 Rodina funkční a dysfunkční

Funkční rodina je charakterizována jako rodina bez narušení, která je schopna zabezpečit dítěti dobrý vývoj a zároveň dokáže zajistit základní funkce. Z mého výzkumu vyplývá, že i ve funkční rodině dochází ke konfliktům. Dle mého názoru patří konflikty k našemu životu. Domnívám se, že každý z nás byl přítomen tomu, jak se rodiče dohadují, jak si navzájem vyměňují názory. Zajisté nevádí, pokud jsou děti přítomny neshodám mezi rodiči, ale pouze za předpokladu, že téma daných neshod je přijatelné pro dítě. A co je velice důležité? Aby celý konflikt dospěl v závěru k vysvětlení, nejlépe k usmíření rodičů.

Rodičovské konflikty také zaznamenali oslovení respondenti, kteří i přes tuto zkušenost popisovali svou rodinu jako běžnou, bezproblémovou.

A2 „...všechno bylo tak nějak v pohodě, prostě normální. Občas se naši pohádali, ale bylo to takový to běžný...“

A4 „...někdy se naši pohádali, ale pak to bylo zase normální. Prostě běžná rodina...“

A6 „...To víš, že jsem občas slyšel, že se dohadovali, ale nebylo to nic hrozného. Naši spolu normálně fungovali...“

A7 „...do mých 17-ti let, jsem vůbec netušila, že by měli nějaký vážnější problémy. Oni se snad ani nehádali, jo ty běžný hádky, jako asi všude...“

Tři z oslovených respondentů se dokonce vyjádřili, že nezaznamenali, či nevnímali žádné neshody mezi rodiči.

A1 „...prostě běžná rodina. Nevnímala jsem nějaký zásadní problémy, to bylo fajn...“

A3 „...úplně normálně jako každá jiná rodina. Bylo to moc fajn, protože jsme byli všichni spolu. Prostě to bylo super...víš, dokonce se ani nehádali...“

A5 „...Prostě běžná rodina...prostě taková pohoda...já jsem naše neviděl, že by se hádali, oni se fakt vždycky domluvili...“

Zřejmě není možné, abychom se hádkám, konfliktům či neshodám úplně vyvarovali. Vždyť i samotné děti se díky těmto osobním zkušenostem učí, jak vycházet se svými vrstevníky, jak se bránit apod. Zajisté je to připravuje na reálný život, proto by se měly naučit, jak řešit různé spory, a hlavně jak umět odpouštět. Zásadní problém vzniká, pokud rodiče nad svými konflikty ztrácejí kontrolu a dítě je vtaženo do jejich sporů jako rozhodčí, soudce apod.

Funkční rodina tedy neznamená nutně rodinu bez konfliktů, sporů a hádek. Respondenti je vnímají jako běžnou součást života. V rodině však i přes spory převládá dobré naladění, vzájemnost, láska, sdílení a radost z bytí spolu.

Dle výpovědi respondentů se zdá, že z funkční rodiny se může stát rodina dysfunkční, a to někdy i velmi rychle jako *blesk z čistého nebe*. Představme si, že v rodině, kde dochází k neřízeným konfliktům mezi rodiči za přítomnosti dětí a kde dochází k tomu, že si rodiče berou dítě jako prostředníka, tak není možné, aby dítě bylo ochráněno před negativními jevy. Zajisté je dítě tak vystaveno psychické nepohodě, velikému stresu a dle mého názoru může zde dojít k velmi rychlému přechodu na rodinu dysfunkční. Jak vzešlo i z mého výzkumu.

Dotazovaní respondenti popisovali rychlý zlom v jejich rodinném soužití.

A1 „...než se rozešli, se docela často hádali. To mi dost vadilo...bylo hrozný dusno. Byla to hrozná atmosféra...“

A2 „...asi na konci základky jsem cítila, že něco není doma v pořádku. Máma s tátou se k sobě začali chovat chladně, hádali se...“

A4 „...když byl bráchovi asi rok, tak to začalo bejt doma hustý. Naši se začali hádat... doma bylo fakt peklo! Táta začal chlastat, a dokonce mámu někdy i praštil. Máma brečela, brácha brečel, prostě hrozný, co ti budu povídat. Já jsem byl ze všeho vyřízenej...“

A6 „...pár měsíců před tím, než se táta odstěhoval, jsem moc dobře vnímal, že se něco děje. Táta moc nechodil domů, a když přišel, tak bylo zle. Mamina mu furt vyčítala, že s námi není, že je bůh ví kde, a že to už nedává...hádali se dost hlasitě, a hlavně pak spolu nemluvili. Nebyla to dobrá atmosféra, bylo takový dusno. Vždycky když táta přišel, tak jsem napjatě čekal, co se zase bude dít. No, prostě nic příjemného...“

A7 „...problémy jsem začala vnímat, když se segra odstěhovala...naši se začali dohadovat...hádky byly častější a častější...no, hádali se jako koně, křičeli na sebe, vyčítali si snad všechno...“

Rozhovor, který mi poskytla Petra (A3) byl pro mne velice psychicky náročný. Jako jediná oslovená vůbec netušila, že brzy dojde k rozpadu její rodiny. Nejhorší na tom bylo, že ji matka náhle opustila, aniž by cokoliv řekla. Ona tuto situaci popsala slovy:

„...máma z mojího života zmizela jak blesk z čistýho nebe...představ si, že jednou jsem přišla domů ze školy a máma už tam nebyla. Nebyly tam ani žádný její věci, byla jsem v naprostým šoku, nechápala jsem, co se vůbec děje. To bylo hrozný. To nejde popsat...nejhorší na tom bylo, že jsem se snažila se jí dovolat, telefon zvonil a představ si, že máma mi ho nezvedla, ale po několika dnech přestal i vyzvánět. Zkoušela jsem to furt, bylo to hrozný. Ještě teď mi je zle, když ti to tu vyprávím. Nedokážu popsat tu hrůzu, co jsem cítila...“

Moment, kdy se v rodině začalo něco dít, se dá v historii rodiny poměrně dobře vysledovat. Respondenti mluví o vyšším množství hádek, jejich vyšším emocionálním náboji. To lze považovat za společný jmenovatel rozchodů a můžeme pracovně hovořit o tzv. změně atmosféry v rodině. Důvody pak mohou být různé. Respondenti uvádí těžké finanční situace, odcizení se, milenecký poměr nebo alkohol.

V této změně je pak důležité komunikovat s dítětem a postavit se k řešení situace konstruktivně. Pokud budou rodiče schopni spolu komunikovat ohledně svých problémů, tak zajisté mohou dítěti vše usnadnit. A i v době rozchodu je možné udržet rodinu jako funkční. Což potvrzuje sdělení Lenky (A7), která uvádí, že i přes hádky rodičů, se nakonec rodiče domluvili a pro ni *se nic zásadního nezměnilo*. Rodiče zůstali bydlet v rodinném domě, kdy otec bydlel v prvním patře a matka v přízemí. Lenka tak mohla přebíhat, dle jejího uvážení či nálady.

A7 „...ale co je důležitý, tak pro mě se nic zásadního nezměnilo. S mamkou i tatškou jsem byla každé den, prostě jak jsem chtěla já. Přebíhala jsem podle nálady, nebo podle toho, co kdo vařil. Najednou všechno jde, jen když se chce...“

Ale pokud rodiče nebudou rozumní a své emoce nedokáží tzv. „udržet na uzdě“, tak dítě vystavují ohromnému stresu, tak jak vyplývá i z rozhovorů.

A1 „...než se rozešli, tak se často hádali...bylo hrozný dusno...byla to hrozná atmosféra...vůbec neřešili, co cítím, prostě se tak rozhodli...nikdo z nich se mě na můj názor nezeptal...máma byla hysterická, furt na mě řvala, všechno mi vyčítala...když jsem něco řekla, oba mi odpověděli, ať jdu za mámou nebo za tátou, že nemají čas to se mnou řešit. Prostě to bylo děsný...“

A2 „...máma s tátou se začali chovat chladně, hádali se. Mamka často brečela...Já jsem nevěděla, co se děje...nerozuměla jsem tomu...“

A4 „...táta řval a byl ožralej, bál jsem se ho...díky němu bylo doma hrozný dusno, na mámu byl vostrej...doma bylo fakt peklo...“

9.2 Faktory rozvodové situace

V následujících kapitolách popíši faktory rozvodové situace, které doložím příklady z vlastních empirických dat.

9.2.1 INFORMACE aneb kdo to ví, ať mi to zodpoví

Je jen na samotných rodičích jak rozvodem/rozchodem projdou. Jejich hlavním zájmem by mělo být, aby dítě nebylo „vtaženo“ do jejich problémů, protože dítě velmi dobře vnímá, že jsou v rodině určité neshody. Právě z těchto důvodů by měli rodiče dítěti dle jeho věku vysvětlit, co se právě děje a ujistit ho, že i přesto, že jako rodiče spolu nebudou žít, je pro ně velice důležitá jeho pohoda a bezpečí. Z rozhovorů vyplynulo, že ze sedmi oslovených adolescentů byli informováni oběma rodiči pouze dva, a to Matěj (A5) a Petr (A6).

A5 „...když byl táta doma, tak mi naši společně řekli, že se chtějí rozejít. Ujišťovali mě, že pro mě se tím nic nemění. Mění se jen to, že táta se nebude vracet k nám domů, ale že bude mít svůj byt, kam za ním budu moct vždycky jít. Prostě mi řekli, že si nerozumí jako partneři, že jsou spíš kamarádi. A to byla pravda, já jsem naše neviděl, že by se hádali, oni se fakt vždycky domluvili, ale asi vyprchala ta láska...“

A6 „...ale krátce před tím, než se táta odstěhoval, tak za mnou oba přišli do pokoje a řekli mi, že si už nerozumí a že se rozvedou. Snažili se mě uklidnit, že mě se to netýká, že mě mají moc rádi, že nechtějí, abych se tím trápil. Mamina mi řekla, že se táta odstěhuje, ale že za ním můžu kdykoliv jít, že mi v tom nikdy nebude bránit, že jsem stejně dost velkej na to, abych se rozhodl sám. Táta byl fakt přešlej, řekl mi, že to neplánoval, ale že si s maminou již nerozumí, že neví, jak by mi to vysvětlil, ale že nás má furt rád, že nechce, aby mě ztratil...“

U Lenky (A7) se sice pokusili rodiče o společné vysvětlení, ale nezvládli své emoce a v její přítomnosti se začali nevhodně hádat.

A7 „...hákali se jako koně, křičeli na sebe, vyčítali si snad všechno...řekli mi, že už spolu nebudou, že se rozvedou. V žádném případě se mě neptali na můj názor, vlastně mi to jenom oznámili...“

Ostatní adolescenti byli informováni pouze jedním z rodičů, což je vedlo k velké nejistotě a neporozumění.

A1 „...jednou večer za mnou přišla máma a řekla mi, že se táta odstěhuje a budeme žít spolu prostě, že se s ním rozejde. Začala mi na tátu říkat hnusný věci, hrozně ho pomlouvala, a to mi vadilo. Já jsem se radši na nic neptala...prostě jsem nevěděla, co mám říct...“

A2 „...přišla za mnou mamka, řekla mi, že mají s tatškou nějaký problém, že se domluvili, že bude lepší, když se táta odstěhuje. Já jsem tomu samozřejmě nerozuměla, nevěděla jsem, co mám dělat, prostě jsem nechápala... víš, já jsem nevěděla, co se děje, co si o tom mám myslet. Já jsem se i bála na to zeptat, prostě jsem tomu nerozuměla, ani jsem nevěděla, co mám říkat, nebo na co se mám ptát. Pochop bylo mi patnáct let...“

A4 „...máma mi oznámila, že se s tátou rozvedou...to že mi máma řekla, že se rozvedou mě ani nějak nezaskočilo, spíš se měli rozejít už dřív...“

V rodině u Davida (A4) docházelo nejen k výbušným hádkám, ale i k fyzickým útokům, kdy otec matku napadl.

A4 „...díky němu bylo doma hrozný dusno, na mámu byl vostrej...doma bylo fakt peklo...táta začal chlastat, a dokonce mámu někdy i praštil...“

Výše uvedení respondenti vnímali, že v rodině začaly být neshody, které nakonec vyústily k rozpadu rodiny. Děti se s rozpadem rodiny velice těžce vyrovnávají. Ocitají se v situaci konfliktů mezi rodiči, kteří jsou nejdůležitějšími osobami v jejich životě. Mají strach, že ztratí svůj domov a s tím spojenou jistotu bezpečí a zázemí. Pro Petru byl odchod matky velkým šokem, protože jak jsem již uvedl, ona vůbec netušila, že matka má něco takového v úmyslu.

9.2.2 ROZPAD RODINY aneb emoční výbuch

Při rozvodu/rozchodu rodičů dochází k rozpadu rodiny, což má nepochybně dopad na další změnu v životě dětí, tak jak vyplývá i z mého výzkumu. Jedná se o náročnou životní situaci, která představuje složité období nejen pro rodiče samotné, ale významně ovlivňuje i děti. Pokud dojde k tomu, že rodiče tuto vážnou situaci vhodně dětem nevysvětlí, tak to může vést k tomu, že dítě bude vystaveno ohromnému psychickému

tlaku a neporozumění. O čemž jsem se přesvědčil právě během rozhovorů s adolescenty, kteří nekomunikaci, neinformovanost ze strany rodičů vnímali značně negativně.

Z rozhovorů vyplývá, že adolescenti zprvu netušili, co se v rodině děje, nerozuměli dané situaci. Pociťovali nejistotu, nestabilitu a neporozumění. Své negativní emoce mi popsali velice podrobně jako strach, zlost, hněv, pláč, nejistotu, obavy apod.

A1 „...nejdřív jsem byla naštvaná, pak už mi bylo všechno jedno. Přiznám se, že jsem se vybulela, když jsem byla sama, a to bylo dost často...já jsem se radši na nic neptala, měla jsem strach, prostě jsem nevěděla, co mám říct...“

A2 „...prostě mě nenapadlo, že to bude tak hrozný, že se nakonec naši rozejdou. To se těžce popisuje, když to člověk sám nezažije. Prostě mi nebylo moc dobře, jako na duši. Já jsem měla trochu i strach se na něco zeptat, abych to všechno ještě nezhoršila nebo nepokazila. Furt jsem si myslela, že to bude v pohodě, že se to zase zklidní, ale nezklidnilo...byla jsem nervózní, nerozuměla jsem tomu...“

A4 „...doma bylo fakt peklo...máma brečela, brácha brečel, prostě hrozný, co ti budu povídat. Já jsem byl ze všeho vyřízenej...“

A6 „...nic příjemného to fakt nebylo, to je jasný, že mě to štvalo, bál jsem se, že se naši rozejdou, vlastně jsem to už i čekal. Víš, táta si našel jinou ženskou, za kterou taky odešel. Máma byla ze všeho nešťastná, několikrát jsem jí slyšel, že brečí. To je jasný, že jsem se jí snažil uklidnit. Ona si přede mnou hrála na to, že je všechno v pořádku, že to zvládne. Neustále mě uklidňovala, že mě se to netýká, ať se netrápím. Ale to se jí řeklo, byl jsem taky vyřízenej. Vlastně jsem nevěděl, jak to všechno bude, je to taková nejistota...“

David (A4) prožíval ohromný strach z chování svého otce, měl pocit a potřebu ochránit jak matku, tak svého mladšího sourozence. Jeho strach ho dovedl do fáze, kdy začal pravidelně navštěvovat fitness centrum, aby byl silnější, zdatnější, a tak rodinu mohl ochránit.

A4 „...choval se jak hovado...i proto jsem začal cvičit, měl jsem pocit, že ho pak přemůžu, že prostě mámě pomůžu, až bude zase potřeba...ted' už je to jinak, už mám pocit, že bych mu nandal. Taky si přede mnou už moc nedovoluje...“

Petra (A3) odchod matky prožívala velice psychicky náročně. Petra se o odchodu matky dozvěděla od také nic netušícího otce. Petra dané situaci vůbec nerozuměla, byla

zmatená, nešťastná. Během rozhovoru bylo patrné, že jí celá věc stále trápí, stále se s odchodem matky nevypořádala.

A3 „...představ si, že jednou jsem přišla domů ze školy a máma už tam nebyla. Nebyly tam ani žádné její věci, byla jsem v naprostém šoku, nechápala jsem, co se vůbec děje. To bylo hrozný. To nejde popsat...nejhorší na tom bylo, že jsem se snažila se jí dovolat, telefon zvonil a představ si, že máma mi ho nezvedla, ale po několika dnech přestal i vyzvánět. Zkoušela jsem to furt, bylo to hrozný. Ještě teď mi je zle, když ti to tu vyprávím. Nedokážu popsat tu hrůzu, co jsem cítila. To je jako kdyby ti někdo umřel, někdo nejbližší, koho máš hrozně, ale hrozně rád! Strašná, šílená nejistota. Nevím, jsou to hrozný pocity. Je ti zle, chce se ti zvracet, bolí tě břicho, prostě děs. Nerozuměla jsem tomu a do dneška to mám v sobě. Já jsem jí přece nic neudělala, tak proč beze slova odešla? Táta byl taky úplně hotovej, poprvé jsem ho viděla brečet. Bála jsem se o něj. Nedokážeš si představit kolik nocí jsem já probrečela, nemohla jsem spát, na nic se soustředit...hele myslela jsem, že mi to nebude vadit, když ti o tom budu vyprávět. Ale dobře mi z toho není, furt je to čerství! Nedokážeš si představit, jak bych chtěla vědět proč? Střídají se u mě období, kdy mi je po mámě hrozný smutno a pak ji zase nenávidím...“

9.2.3 MAMI, TATI aneb jak jsem se stal neviditelným

Z rozhovorů je patrné, že rodiče si často nedokáží sami poradit se svými pocity, a aniž by to dělali záměrně, tak své negativní nálady přenášejí na své děti. Někdy dokonce zapomenou, že jsou rodiči a děti začnou přehlížet, ignorovat. Tento pocit jsem zaznamenal u dvou respondentů.

A1 „...jsem měla pocit, že se o mě nikdo nezajímá, že jim je jedno, jestli jsem doma, nebo ne...když jsem něco řekla, oba mi odpověděli, ať jdu za mámou nebo za tátou, že nemají čas to se mnou řešit...“

A7 „...Najednou jsem měla pocit, jako kdybych tu nebyla, jako kdybych se taky odstěhovala, jako moje segra. Naši si mě vůbec nevšimli...najednou jim bylo jedno, že někam jedu, že někde přespím. Já jsem se snažila s nima mluvit, ale oba mi vždycky řekli, ať jdu do pokoje...byli hodně vzteklý, podrážděný. Nedalo se s nima normálně mluvit...“

Adolescentům nebylo vysvětleno, co se děje, proč došlo k náhlé změně chování u rodičů. Bylo velice zajímavé, jak pouze Lenka (A7) tzv. vykřičela své emoce směrem k rodičům a situace se výrazně zlepšila.

A7 „...já jsem chytla takovej hysterák, že naši ztichli a jenom koukali, najednou se přestali hádat...já jsem se nemohla ani nadechnout. Já jsem na ně vykřičela úplně všechno, co jsem cítila. Nevím, kde se to ve mně vzalo, ale měla jsem fakt hroznej vztek. Já si už nepamatuju, co všechno jsem jim řekla, ale vím, že to zabralo. Nebylo mi vůbec dobře, bylo mi fakt zle. Mám pocit, že táta chtěl zavolat i záchranku. Já jsem jim všechno řekla, hrozně jsem se rozbrečela a nemohla jsem dejchat, prostě jsem nemohla popadnout dech. Nakonec mě naši uklidnili...najednou se nehádali a najednou jsem pro ně byla důležitá a najednou byl klid...“

Z rozhovorů dále vyplynulo, že rodiče přenášejí svou odpovědnost na děti a tím je nadměrně zatěžují. V rozhovorech jsem zaznamenal, že rodiče nedokáží spolu konstruktivně komunikovat a své neshody řeší prostřednictvím dětí.

A1 „...máma byla hysterická, furt na mě řvala, byla hrozně nervózní, všechno mi vyčítala. Neustále mi vyhrožovala, že půjdu k tátovi, že jsem mu stejně podobná, že jsem stejná jako on. Neměli jsme moc peněz, a to mi taky vyčítala hlavně, když jsem chtěla, aby mi koupila něco na sebe, nebo nějakou drogerku. Pak mi máma říkala, že mám jít za tátou, ať mi dá peníze táta, když od nás odešel. Jednou jsem za tátou šla a táta mi odpověděl, že platí alimenty, tak ať se stará máma. To bylo furt. Já jsem jich měla plný zuby. Byla jsem jak v mlýnském kole...táta se vracel domů pozdě v noci, pak spolu nemluvili, a když náhodou spolu mluvili, tak tím způsobem, že já jsem vyřizovala jejich vzkazy...“

A4 „...za tátou jsem ani nešel, ten se mnou nemluví. Maximálně po mě pošle vzkaz mámě. To je všechno...“

A7 „...já jsem se snažila s nima mluvit, ale oba mi vždycky řekli, ať jdu do pokoje, že jsem ho chtěla, tak ho mám. Byli hodně vzteklý, podrážděný. Nedalo se s nima normálně mluvit...“

Z rozhovorů bylo patrné, že adolescenti se poté nedokázali zpětně zeptat na důvody hádky na to, čemu nerozumí a začali hledat svůj vlastní únik z dané situace.

9.2.4 SOCIÁLNÍ OPORA aneb odmítnout, neodmítnout

Oslovení respondenti často své problémy řešili s kamarády, u kterých hledali oporu, klid a zázemí. Skupina vrstevníků jim do jisté míry nahradila rodinu, měli pocit, že někam patří.

A1 „...s kámošema mi bylo líp než doma...“

A3 „...pak už jsem to řešila jen s kamarádkama, ty se snažily mě uklidnit a rozveselit mě. Chodily jsme do parku, na různé akce, a i několikrát jsem u nich přespala...jsem ráda, že mám spoustu kamarádek, a tak to probíráme, když je mi ouvej...“

A4 „...doma jsem se zdržoval co nejmíň, bylo to těžký období. Ještě, že mám kámoše, se kterýma mi bylo líp než doma...“

A6 „...o všem jsem mluvit s mojí přítelkyní. Ta mi taky hodně pomohla. Když mě něco trápilo, tak jsem to s ní probral...“

Lenka (A7) hledala oporu u své sestry, která již bydlela mimo rodinu.

A7 „...se ségrou jsem to diskutovala neustále, neustále jsem si stěžovala, že naši jsou hrozný, že se hádají, že odejdu k ní. Ona pak zavolala tátovi i mámě a dost jim vynadala. I když přijela domů, tak jim domlouvala...segru jsem tím otravovala furt, furt jsem jí volala, furt jsem jí psala SMS zprávy ať přijede, nebo ať můžu za ní. Brečela jsem do telefonu, nebylo to vůbec dobrý období...“

Je zajímavé, že Lenka (A7) neměla potřebu se vypovídat svým kamarádkám jako ostatní respondenti. Ale formu opory hledala nejen u své sestry, ale i u svého čtyřnohého kamaráda (psa), se kterým si povídala.

A7 „...kamarádky mám sice taky, ale s těma mě to nebavilo. Spíš jsem byla zavřená doma, ve svém pokoji. Když se naši začali hádat, tak jsem si vzala sluchátka a na plný pecky jsem poslouchala písničky. Ale pozor, zapoměla jsem ti říct, že můj největší kámoš je můj pesan. Já jsem si do domečku mohla pořídit psa, tak s tím jsem trávila ty nejhorší chvíle. Tomu jsem mohla říct úplně všechno, tomu jsem brečela do chlupů a s ním jsem i trávila nejvíc času. To je můj mazel...“

Z rozhovorů vyplynulo, že ze sedmi oslovených respondentů jich pět bylo na pohovoru na oddělení SPOD, kde jim sociální pracovnice poskytla základní sociální poradenství a poučila je o průběhu soudního jednání a dle potřeby jim nabídla možnost sociální opory.

Tereza (A1) se k této pomoci obrátila tzv. zády a odmítla přijmout pomoc nejen sociální pracovnice, ale i ostatních odborníků. „... než se naši rozešli, tak jsem byla na sociálce, kde se mnou mluvila socka. Ta se mě jenom zeptala, u koho chci bydlet, jaký mám záliby, a jak to doma funguje. Pak mi vysvětlila, že jsem velká, a že si můžu vybrat, jestli chci být u mámy nebo táty, anebo u obou. Já jsem se na ní hezky usmála, odpověděla jsem jí, že chci být u mámy a ona byla spokojená. To bylo všechno...je pravda, že máma mě objednala k psychologce, pak snad i k nějakému psychiatrovi, ale já jsem s nikým nechtěla mluvit. Neměla jsem pocit, že se mám zpovídat cizím lidem, co jim je do toho...“

Ostatní respondenti se vyjádřili k pohovoru se sociální pracovnicí pozitivně.

A2 „...byla jsem na sociálce, kde mi pracovnice vysvětlila, co je střídavá výchova, společná, anebo když budu bydlet u jednoho rodiče. Já jsem jí řekla, že jsem si všechno už přečetla na internetu a taky jsem mluvila s kamarádkama, které tohle zažily, a že bych chtěla, abych byla u rodičů stejně, protože je mám i stejně ráda...pracovnice byla příjemná, říkala mi, že i když naši spolu nejsou, tak já jsem u nich jediná, komu nechtějí ublížit a mám právo se ke všemu vyjádřit. Vysvětlila mi, jak probíhá soud, že ona tam bude za mě a bude tam říkat můj názor. Taky mi řekla, že můžu přijít kdykoliv i bez rodičů, že můžu přijít, když se budu chtít na něco zeptat nebo nebudu něčemu rozumět. Byla fakt v pohodě, byla fajn...“

A4 „...pracovnice se mě ptala, jak to u nás doma vypadá. Co jí asi tak budu vyprávět. Řekl jsem jí, že už moc doma nejsem, jen o víkendech a je mi tak nějak jedno, jak si to naši vyřeší, ale já se chci vracet domů k mámě. Celej soud o tom u koho budu jsem vnímal spíš jako formalitu...“

A6 „...než se rozvedli, jsem byl na sociálce, kde mi pracovnice vysvětlila, jak to funguje u soudu a pak mi vysvětlila, jaký jsou výchovy a co to pro mě znamená. Já jsem jí řekl, že se s našima dá normálně mluvit, a že zůstanu ve svém, tedy u maminy. Ona se mě ptala, jak to všechno zvládám. Já jsem jí řekl, že jsem OK. Pracovnice byla v pohodě, ptala se

mě i na moje zájmy, na kamarády. Dokonce jsme spolu mluvili o počítačových hrách i filmech představ si, že tomu rozuměla. U nikoho jiného jsem nebyl, ani jsem to nepotřeboval...“

A7 „...byla jsem za sociální pracovnící, která si se mnou dlouze povídala. Byla fajn, probraly jsme, co se doma děje. Svěřila jsem se jí, že jsem doma udělala scénu, že jsem rodičům hodně vynadala. Ona mi řekla, že jsem dobrá, že jsem se k tomu tak postavila a vše jsem na ně vykřičela. Řekla mi, že mám právo na to jim říct, co si myslím. Nabídla mi, jestli nechci jít k psychologovi, že si tam můžu popovídat, že mi to také pomůže. Já jsem to odmítla. Ale domluvily jsme se, že když budu potřebovat, že za ní přijdu a ten kontakt na toho psychologa bych si vzala. Ale v té době jsem to už nepotřebovala. Pak mi řekla jednu zásadní věc a to je, že můžu být u rodičů ve společný výchově. Vysvětlila mi, co to obnáší. Já jsem do té doby vůbec nevěděla, že něco takového existuje, to byla super informace. Hned jsem se toho chytila. Řekla jsem jí, jak bydlíme, že se táta přestěhoval o patro výš, ale že bydlíme v jednom domě. Ona mi řekla, že pokud se rodiče domluví, tak není problém v tom, aby společná výchova proběhla. Já měla radost, že to jde i takhle...“

U zbylých dvou adolescentů Petry (A3) a Matěje (A5) pohovor se sociální pracovnící neprobíhal, neboť v prvním případě matka opustila rodinu a o dceru se žádným způsobem nezajímala a ve druhém případě nebyli rodiče manželé a na úpravě poměrů k synovi se vzájemně domluvili.

Jediná Petra (A3) z oslovených adolescentů vyhledala potřebnou pomoc psychologa, kterou hodnotila pozitivně. K odborníkovi ji objednal otec, který vnímal, že jeho dcera má psychické problémy způsobené náhlým odchodem matky.

A3 „...táta samozřejmě viděl, že jsem vyřízená nevím, jestli se byl někde poradit, ale jednou mi oznámil, že pojedeme spolu k psycholožce, jen tak, abych si mohla popovídat s nějakou ženskou, že mi to třeba pomůže. Mě to nevadilo, já jsem snad byla i ráda...hele, jo byla to fajn ženská, byla jsem u ní několikrát a pomohlo mi to fakt dost. Mluvily jsme spolu o různých věcech i o mámě. Snažila se mi celou situaci vysvětlit z jiného pohledu, než jsem to vnímala já. Asi abych ten vztek a tu nenávisť vůči mámě v sobě odbourala. Nakonec jsem k ní jezdila ráda, možná jsem se i těšila...“

9.2.5 JAK JSEM SE SNAŽIL VŠE POCHOPIT aneb mé vlastní strategie úniku

Každý adolescent měl svůj specifický způsob úniku, kterým se snažil vypořádat s danou rodinnou situací. Domov pro ně již nebyl tak klidným prostředím, domácí atmosféra byla napjatá. Adolescenti měli potřebu se zdržovat mimo toto prostředí, protože ztratilo tu domácí pohodu a klid.

A4 „...začal jsem chodit do posilky, tam jsem se vybil. To je super, jak se tam dokážu uvolnit. Máš kolem sebe lidi se kterými ti je prostě líp. Žádný hádky, výčitky, prostě naprostej klid, pohoda, super lidi...“

Tereza (A1) měla ohromný problém s komunikací s rodiči, neboť měla pocit, že si jí nikdo nevšímá, že pro rodiče již není důležitá. Proto si začala hledat vlastní únik ve formě kamarádů, záškoláctví a následně i užívání drog.

A1 „...s kámošema mi bylo líp než doma, tak jsem s nima byla furt, různě jsme se poflakovali...přiznám se ti, že jsem začala hulit trávu, to mi bylo asi 15 let, přišlo mi to zajímavý. Domu jsem se vracela pozdě, prostě mi to bylo úplně jedno. Hele mě tam nic netáhlo. S mámou jsme se často hádaly, ale mě to bylo fakt úplně jedno...hele přiznám se ti, že jsem u trávy nezůstala, zkusila jsem i další drogy, prostě jsem byla blbá. Do školy jsem nechodila, nebavila mě, ztráta času...“

Tereza (A1) z důvodu výše uvedených výchovných problémů skončila v ústavním zařízení, a to na základě žádosti matky. Tereza se nesmířila s bouřlivým rozchodem rodičů a sama se rozhodla, že raději zůstane v ústavním zařízení, než aby poslouchala jejich vzájemné neshody a přehazování viny.

A1 „...představ si, že mě nakonec, moje vlastní máma, dala do diagnostáku. To mi bylo necelých 17 let. Prej, aby mi pomohla...hele z diagnostáku jsem putovala do děcáku, kde jsem byla do vyučení. Občas jsem jezdila k mámě nebo k tátovi, ale nic se nezlepšilo. Byli pořád stejný, jen dohady, výčitky, hádky, prostě hrůza. Já jsem domů nechtěla, i když se rodiče rozhodli, že si začnou na rodiče hrát. To jim ale vydrželo jenom chvíli, byla jsem ráda, že se vracím zase zpátky, myslím do děcáku...“

Případ Terezy dopadl sice extrémně, kamarádi ji přivedli k drogám, ale můžeme na jejím příběhu vidět to, jak důležití jsou v rozvodové situaci vrstevníci.

Zkušenost rozvodu jako by radikálně oddělila dětství od dospívání/dospělosti. V závěrečné kapitole popíši, jak tuto zkušenost prožili moji respondenti a jak z dospělého odstupu rozvod vnímají.

9.3 Rychlá ztráta dětství a „dospělácké“ smíření

Po rozpadu rodiny dochází ke změnám, které se dotýkají zejména dětí. Děti byly zvyklé, že doma je táta, máma. Měly doma „servis“ a najednou se situace změní, rodiče se rozejdou a mnozí z nich tuto zásadní změnu popisují jako ztrátu dětství a rychlého dospívání, což vyplynulo i z rozhovorů s respondenty.

Tereza (A1) z důvodu nevhodného přístupu rodičů a jejich nekomunikace skončila v ústavním zařízení. Je samozřejmé, že u ní došlo k zásadním změnám, kdy ztratila stabilní domov a klidné dětství.

A1 „...nedokážeš si představit, jaký to je, když se ti všechno zborší a ty doma posloucháš, jenom jak je tvůj táta hroznej a obráceně a neustále si přes tebe posílají nějaký vzkazy a nakonec skončíš v děčáku. To moje rodiče měli zavřít do diagnostáku, nebo někam, kde by dostali rozum, ne mě...narušili mi můj celej život...každej říkal něco jinýho. Táta pomlouval mámu a máma zase tátu...“

U Petry (A3) také došlo k zásadní změně, neboť ji náhle opustila matka, a to bez vysvětlení, bez jakéhokoli náznaku. Petra musela rychle dospět, musela nahradit tzv. ženu v domácnosti.

A3 „...před tátou jsem musela hrát hrdinku, protože on byl na zhroucení. Já jsem se o něho fakt bála, tak jsem musela převzít roli dospěláka. Musela jsem se naučit vařit, prát, žehlit, uklízet prostě všechno co dělala máma...musela jsem rychle dospět...“

Petr (A6) uvedl, že také pocítil změnu, která se projevila v tom, že musel nahradit tzv. mužskou roli.

A6 „...musel jsem mamince víc pomáhat. Musel jsem prostě rychlejš dospět...musel jsem šroubovat poličky, přibíjet hřebíky, pracovat s vrtačkou a tak, prostě jsem musel dělat ty chlapský práce, který předtím dělal táta. Třeba jsem musel chodit s maminkou na větší nákupy, aby to netahala sama a tak. Prostě jsem musel nahradit toho dospělýho chlapa...“

I když se ostatní respondenti přímo nevyjádřili, že u nich došlo ke ztrátě dětství, tak je patrné, že i je musela tato zásadní změna v jejich životě určitým způsobem zasáhnout. Vždyť úplná rodina je velice důležitá a zajisté uspokojuje u dětí jejich základní potřeby a dává jim ten pocit jistoty a bezpečí, který je důležitý pro každého z nás. Což vyplynulo i z rozhovorů s respondenty, kteří se zprvu vyjadřovali, jak byli v úplné rodině spokojeni.

Ale o jaké změny půjde, a jak se děti s těmito změnami vyrovnají záleží pouze na samotných rodičích. Záleží na tom, jak jsou rodiče schopni tuto nepříjemnou rozvodovou situaci zvládnout a jakou roli v ní hrají právě děti.

Z rozhovorů je patrné, že pokud rodiče jsou schopni spolu konstruktivně komunikovat o potřebách svých dětí a snaží se dětem společně daný problém vysvětlit, tak děti tuto situaci zvládají lépe. Což potvrdili tři respondenti, kteří se vyjádřili, že rodiče byli schopni je uchránit před rozvodovou krizí a společně se domluvili na způsobu výchovy, a i po rozpadu rodiny fungovali jako rodina.

A2 „...naši byli docela v klidu. Vlastně i jsou...ted' jsem tejdén u mamky a tejdén u taťky, naši spolu mluví. Vlastně to tak nějak funguje. Naši jsou v pohodě. Dokonce mám pocit, že spolu vychází jako kamarádi snad i líp než jako manželé. No, a ted' spolu normálně mluví, dokonce se i zasmějou, prostě spolu vychází jako kamarádi. Už dlouho jsem neslyšela, že by se hádali, nebo si něco vyčítali. Prostě to funguje...“

A5 „...já jsem naše neviděl, že by se hádali, oni se fakt vždycky domluvili... já jsem prostě zůstal u mámy a za tátou jsem chodil, když byl doma. Bud' mi to řekla máma, že mám jít k tátovi, nebo se táta ozval sám. U nás nebyl vůbec žádný problém, všechno fungovalo a stále funguje tak jak má...“

A6 „...myslím si, že už oba věděli, že jsem dost starej na to, abych se rozhodl. Takže mě nikdo do ničeho nenutil, takže ano můj názor byl respektován... oba byli v pohodě...ted'

bydlím s přítelkyní. Našli jsme si podnájem a doufám, že nám to bude klapat...mamina si našla taky nového přítele, mám pocit, že je taky spokojená...“

U zbylých čtyř adolescentů došlo k nevhodnému předání informací o rozchodu rodičů, což vedlo k jejich nepohodě a ovlivnilo je to i v jejich dalším životě. Oslovení respondenti se vyjádřili k současnému rodinnému způsobu života.

Tereza (A1) sdělila, že v současné době nevyhledává přítomnost rodičů a již se osamostatnila. „...v děčáku jsem si dodělala školu, mám výučák. To ti říkám, že kdybych byla doma, tak školu prostě nikdy nedokončím a asi bych skončila hodně blbě. Myslím ve spojení s téma drogama. To teď vím, že byla chyba. Když jsem opouštěla děčák, tak jsem radši odešla ke svému příteli, poznala jsem ho na učňáku. Ten má alespoň normální rodiče, oni se ke mně chovají normálně. Tam je to zatím OK...s mámou se občas potkám, ale nevyhledávám jí. Táta občas zavolá, ten to moc neřeší. Já už mám svůj život a nechci, aby mi do něho vstupovali...“

Zpětně hodnotí přístup rodičů jako nezodpovědný a je přesvědčená o tom, že sociální pracovnice měla pracovat více s rodiči, a ne s ní. „...do školy a pak i do děčáku za mnou dokonce jezdila kurátorka. To byla ženská, která se měla prej starat o to, abych se zlepšila. Ale spíš měla pracovat na našich, ty vše zničili, ne já...“

Petra (A3) se snaží otci pomáhat, a to nejen s vedením domácnosti, ale i po finanční stránce, kdy si našla brigádu. „...já budu dělat závěrečky, už se těším, až budu mít školu hotovou a budu moct nastoupit do práce, a tak pomůžu tátovi s penězma. Už teď chodím o víkendech na brigády, abych si nějakou korunu vydělala a mohla si taky něco dopřát. Nechci bejt furt závislá na tátovi. Já vím, že toho má dost...“

I přesto, že Petra (A3) se vyjádřila, že nyní je situace stabilizovaná, tak je patrné, že se s odchodem matky stále nevyrovнала. Což sama potvrdila: „...strašně bych si přála, aby mi jednou všechno vysvětlila, třeba bych jí to všechno mohla i odpustit...hele myslela jsem, že mi to nebude vadit, když ti o tom budu vyprávět. Ale dobře mi z toho není, furt je to čerství...“

U Lenky (A7) se nakonec rodiče tzv. umoudřili a začali vše řešit v jejím nejlepším zájmu. A7 „... dopadlo to tak, že ta sociální pracovnice pak mluvila i s našima a asi jim všechno vysvětlila jako s tou společnou výchovou. Hele já si myslím, že ani naši nevěděli, že něco

takovýho existuje. Představ si, že i oni se dost zklidnili...já jsem zůstala ve společný výchově a naši se pak i rozvedli. Ale co je důležité, tak pro mě se nic zásadního nezměnilo. S mamkou i tatškou jsem byla každý den, prostě jak jsem chtěla já. Přebíhala jsem podle nálady, nebo podle toho, co kdo vařil. Najednou všechno jde, jen když se chce...já tendle rok končím, snad zvládnou maturitu, a pak bych chtěla jít na vysokou školu. Já bych chtěla být sociálním pracovníkem, tak teď zvažuju, kam dát přihlášku...“

David (A4) vnímá současnou situaci velice negativně, neboť jeho bratr je umístěn v neutrálním prostředí. Rodiče se stále dohadují a nejsou schopni se na podstatných věcech domluvit. David se zdržuje v domově mládeže a domů jezdí pouze na víkendy. Většinu času tráví ve fitness centru s kamarády, či se svojí přítelkyní. David se rozhodl, že si zjistí náhled sociální pracovníce, kterou také osobně navštívil: „...prostě jsem se rozhodl, že se na všechno půjdu zeptat té pracovníce, která mi sama tenkrát řekla, že můžu kdykoliv přijít. Tak jsem to využil. Prostě jsem se šel zeptat, co naši dělají a chtěl jsem slyšet taky neutrální stranu. Pracovnice byla OK, řekla mi, že pokud naši nechytí rozum do hrsti, tak bráchovi nikdo nepomůže, a že těžko s tím udělají i něco úřady. Prej můžou tak maximálně rodičům direktivně nařizovat, ale že to stejně nerespektují a stále si šlapou svojí. Pracovnice mi řekla, že mám víc rozumu než oni. Nejhorší bylo, když mi řekla, že za to, že brácha skončil v tak zvaném neutrálním prostředí můžou opravdu oba rodiče, protože nejsou schopný se domluvit a nic pro to nechtějí udělat...“

David si je vědom toho, že bratr bude výrazně poznamenán konflikty rodičů a sám neví, jak mu má pomoci, neboť má svou budoucnost před sebou: „...za bráchou jezdím do děcáku, snažím se ho navštěvovat, jak to jde. Fakt mi je ho dost líto nevím, jestli naši chytí rozum, a jak všechno dopadne...Nejradši bych jim ho sebral a vzal si ho k sobě. Ale to nejde, nemám podmínky, ani peníze, ani bydlení. Vždyť mám před sebou maturitu a chtěl bych jít i na vejšku...“

10 Diskuse

V následující diskusi se pokusím nejdříve reflektovat metodologickou stránku práce (výběr výzkumného vzorku, metody sběru a analýzy dat) a dále budu diskutovat svá výzkumná zjištění s odbornou literaturou.

10.1 Diskuse k metodologii výzkumu

Jsem si velmi dobře vědom toho, že se jednalo o malý výzkumný vzorek, kdy zajisté nelze stanovené výsledky uplatňovat na ostatní adolescenty, kteří prožili rozvod/rozchod rodičů, ale ve vztahu k mé cílové skupině jednoznačně platí, že pokud rodiče dokáží dětem správně vše vysvětlit a nezatahují je do jejich konfliktů, tak dopad rozvodu na děti je mírnější. Je tedy vhodné, aby dítě vědělo, co se děje v jeho rodině, aby bylo o konfliktní situaci přiměřeně informováno, a to společně oběma rodiči. Rodiče by se měli snažit uchránit své děti před nepříjemnými konflikty, které je staví do pozice soudce, rozhodčí apod. Což také vyplývá z jejich rodičovské odpovědnosti, která je definována občanským zákoníkem.¹¹⁷ Dále mám potřebu vyzdvihnout, že i přes malý výzkumný vzorek jsem získal důležitá data jako je střídavá výchova, výhradní péče, společná péče, ústavní výchova a umístění dítěte do neutrálního prostředí, které se týkalo mladšího bratra jednoho z oslovených adolescentů.

Provádět rozhovory bylo pro mne velice zajímavé, ale zároveň i psychicky náročné. Věděl jsem, že téma rozvodu/rozchodu rodičů bude pro adolescenty citlivým tématem a bude složité získat potřebná data. Ale jako významnou výhodu jsem vnímal, že se jedná o mé vrstevníky, kteří se mnou navázali bez problémů osobní kontakt. A z tohoto důvodu jsem se rozhodl právě pro rozhovor. Rozhovorem jsem získal cenné poznatky, které bych nezískal např. dotazníkem. Švaříček a Šed'ová¹¹⁸ vyzdvihují, že rozhovorem lze zachytit výpovědi a slova v jejich přirozené podobě.

Miovský¹¹⁹ zdůrazňuje, že polostrukturované dotazování vyžaduje náročnější technickou přípravu. Tazatel si vytváří schéma, které je po něj závazné. Jedná se

¹¹⁷ Srov. OBČNÁKÝ ZÁKONÍK. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

¹¹⁸ Srov. ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. s. 160.

¹¹⁹ Srov. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. s. 159.

o schéma, které specifikuje okruhy otázek, na které se bude ptát účastníka. Je možné zaměňovat pořadí a dle potřeby ho i upravovat, abychom tím maximalizovali výtěžnost interview.

Respondentům jsem položil připravené základní otázky, na které spontánně odpovídali. Podle potřeby jsem měnil pořadí otázek nebo jsem pokládal doplňující otázky, ale bylo to opravdu velmi náročné. V době rozhovorů jsem měl problém respondenta zastavit. Měl jsem obavy, že když mu vstoupím do jeho vyprávění, tak mu tzv. „přetrhnu nit“. Dále jsem se obával, že se ho to osobně dotkne, nebo že bude mít pocit, že mě jeho sdělení nezajímá, že pro mne není podstatné. Jsem si vědom toho, že jsem úplný začátečník, amatér, který nemá žádné osobní zkušenosti s rozvodem/rozchodem rodičů a ani s prováděním rozhovorů. Informace týkající se této problematiky jsem samozřejmě zaznamenal v mém okolí, v tisku, v telekomunikačních prostředcích, ale nikdy jsem o tomto tématu nehovořil, tak otevřeně jako s oslovenými respondenty. Po přepisu rozhovorů jsem zjistil, že jsem mohl položit další doplňující otázky. Vnímám, že nejvíce doplňujících otázek jsem mohl položit u respondentky A1, která z důvodu výchovných problémů skončila v ústavním zařízení. U této respondentky by mne zajímalo, co jí nahrazovaly drogy, co jí k tomu vedlo, proč odmítala pomoc odborníků, proč zmiňuje, že rodiče přítele jsou tzv. *normální*, co si pod tímto pojmem představuje. Jsem přesvědčený o tom, že pokud někdy povedu další rozhovory, tak již budu bystřejší a nebudu mít takové obavy do rozhovorů vstupovat a doptávat se. Zajisté jsem získal nové zkušenosti s vedením rozhovorů, které třeba někdy uplatním v mém budoucím povolání.

Získaná data jsem zpracovával částečně metodou zakotvené teorie podle Strausse a Corbinové¹²⁰ dále pak pomocí techniky vyložení karet podle Švaříčka a Šed'ové.¹²¹

V rámci výzkumu jsem zjistil, že na rozvod/rozchod rodičů nahlíží adolescenti jako na náročnou životní situaci, ale každý jiným náhledem. V následujícím textu se pokusím doložit příklady z vlastních empirických dat, které podložím odbornou literaturou z teoretické části.

¹²⁰ STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999.

¹²¹ ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2014.

10.2 Diskuse s odbornou literaturou

Z rozhovorů vyplynulo, že všichni oslovení adolescenti zprvu vnímali svou rodinu jako funkční. Procházka¹²² definuje funkční rodinu jako rodinu, ve které je zajištěn řádný vývoj dítěte. Tento typ je doplněn o rodinu funkční s přechodnými problémy, které mají různou vážnost. Spadají sem konflikty s dětmi v různých etapách jejich vývoje, neshody v partnerském vztahu apod. Jak je uvedeno v rozhovorech, tak i v rodinách respondentů docházelo k neshodám mezi rodiči, kdy adolescenti toto zprvu nevnímali jako zásadní problém, který by vedl k rozpadu jejich rodiny. Domnívám se, že běžné konflikty jsou součástí našeho života a zajisté nás připravují na samotný způsob našeho žití. Tímto se učíme řešit různé neshody, konflikty, ale zároveň se učíme odpouštět, což je velmi důležité.

Z výzkumu je patrné, že všichni oslovení respondenti postupně začali vnímat problémy v rodině. Rodiče se začali více dohadovat, byly mezi nimi časté výbušné hádky. Je zajímavým zjištěním, že rozpad rodiny se nakonec dotknul všech adolescentů, ale každý tuto stejnou situaci prožíval jinak. Zásadní problém vzniká, pokud rodiče nad svými konflikty ztrácí kontrolu a dítě je poté vtaženo do sporů rodičů jako rozhodčí, soudece apod. V této rodině pak může dojít k tomu, že bude narušena celá řada jejích funkcí a v neposlední řadě i funkce emocionální, kdy rodiče nemají čas řešit běžné dětské problémy, s dětmi si nepovídají, spíše je zahlcují svými problémy. Giddens¹²³ shodně se Smutkovou¹²⁴ hovoří o fatální důležitosti citového uspokojení, citového zázemí, prostoru ke sdílení a emocionálnímu rozvoji uvnitř rodiny. Pro současnou rodinu je to její nejpodstatnější funkce. Procházka¹²⁵ upozorňuje, že se jedná o velice významnou funkci, kdy selhání rodiny v uspokojování emocionální potřeby může vést k masivnímu nárůstu jedinců, kteří mají celoživotně s emocemi problém. Prekopová¹²⁶ vyzdvihuje emocionální potřebu a uvádí: „...pokud dítě dostalo dostatek lásky, může později lásku předávat dál...“

Z výzkumu vzešlo, že pokud rodiče správně informovali své děti o daných problémech a vysvětlili jim, že jim na nich záleží, že jsou důležití, a že jsou u nich na prvním místě,

¹²² Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 113.

¹²³ Srov. GIDDENS, A. *Proměna intimacy: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. s. 108-109.

¹²⁴ Srov. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. s. 16-19.

¹²⁵ Srov. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. s. 115.

¹²⁶ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí*. s. 17.

tak rozvodem/rozchodem rodičů prošly klidněji. Špaňhelová¹²⁷ potvrzuje, že je důležité, aby v rodině docházelo k pravdivé a otevřené komunikaci, kdy je podstatné, aby se dítě mohlo zeptat na to, co ho zajímá, co ho trápí. Rodiče by měli společně sledovat projevy dítěte, jak se má, jak a co si prožívá, z čeho má strach, co mu není příjemné. Překvapilo mne, že ze sedmi oslovených respondentů, byli pouze dva informováni společně oběma rodiči. Ballnik¹²⁸ uvádí, že děti potřebují, aby oba rodiče společně stanovili, jak to bude probíhat v době po rozvodu/rozchodu. Matoušek¹²⁹ poukazuje na to, že je důležité, aby rodiče spolu komunikovali a společně dítě informovali o rozvodu a ujistili ho, že kontakt s oběma rodiči bude mít nadále zachován.

Ostatním adolescentům tato složitá věc byla sdělena pouze jedním rodičem, což vedlo k jejich ohromné nejistotě a nepochopení danému stavu. Tyto děti, které byly vystaveny dlouhodobým rodičovským neshodám byly v psychické nepohodě. Což se projevilo různými obrannými způsoby zpracování. Respondenti vyjadřovali emoce jako strach, obavy, pláč, zlobu apod. Nejhorší bylo, když matka opustila rodinu ze dne na den, aniž by uvedla důvod. Tímto vystavila dítě do velice náročné životní pozice. Tato respondentka se stále s odchodem matky nevyrovnala. Smith¹³⁰ považuje období dospívání za nejhorší dobu rozchodu rodičů. Jejich pocity se velmi často mění a s pokračujícím dospíváním se mění i jejich představy o tom, co a proč se vlastně stalo. Dospívající jsou velmi zranitelní, protože se trápí stejně jako děti, ale současně už začínají chápat svět dospělých a sami se za dospělé považují.

Rozpad rodiny byl u neinformovaných adolescentů doprovázen pocitem nejistoty, nepochopení, strachu... Snažili se rodiče více nezatěžovat, měli obavy se ptát na důvod neshod, báli se, aby nedošlo ke zhoršení dané situace a tiše věřili, že se stav zklidní.

Warshak¹³¹ poukazuje na to, že rozchod rodičů nemusí nutně děti negativně zasáhnout. Což potvrzuje i výpověď respondentky Lenky (A7), která byla svěřena do společné péče rodičů. Rodiče bydleli v rodinném domě, který si uspořádali tak, aby nedošlo k zásadním změnám u jejich dcery. Sama respondentka se vyjádřila, že pro ni se *nic zásadního*

¹²⁷ Srov. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě a rozvod rodičů*. s. 128-130.

¹²⁸ Srov. BALLNIK, P. *Otcem i po rozvodu*. s. 52.

¹²⁹ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. s. 66.

¹³⁰ Srov. SMITH, H. *Děti a rozvod*. s. 45-46.

¹³¹ Srov. WARSHAK, R. *Jak neotrávit děti rozvodem*. Praha: Triton, 2004. s. 13.

nezměnilo. Warshak¹³² dále upozorňuje, že pokud se děti dostanou do křížové palby nepřátelství obou rodičů, tak se obvykle stane, že jejich rozchod je negativně zasáhne. Právě v tomto okamžiku dochází k tomu, že děti jsou velice psychicky zatěžovány, protože neví, ke komu se mají přidat, jak mají reagovat, aby neublížily jednomu či druhému rodiči. Nejhorší je, když si rodiče své děti přiberou do bitvy jako spojence a dítě proti druhému popuzují. Pokud se rodiče navzájem ponižují, pomlouvají toho druhého, tak tím citově zraňují hlavně dítě. Tento náhled se shoduje s výpověďmi adolescentů, kteří nebyli vhodně informováni o rozchodu rodičů a dané konfliktní situaci poté neporozuměli.

Důležité bylo i zjištění, že velkou roli na poskytnutí informací měli nejen rodiče, ale i sociální pracovníce, které hovořily s dětmi. Dětem bylo vysvětleno, jaké druhy péče existují, a že mají právo se k tomuto vyjádřit. Adolescenti uvedli, že jejich názor byl respektován i zohledňován. Dle Úmluvy o právech dítěte má dítě právo svobodně vyjadřovat své názory, které mají být slyšeny, což bylo naplněno. Ve dvou případech pomohla sociální pracovníce adolescentům se zajištěním jejich přání na střídavou a společnou výchovu, kdy k těmto formám výchovy vedla i samotné rodiče. SPOD se snaží působit na obnovení narušených funkcí rodiny. Předním hlediskem je zájem a blaho dítěte, ochrana rodičovství a rodiny a vzájemné právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu a péči.¹³³ Respondenti uvedli, že jim byly poskytnuté informace prospěšné, neboť jim pomohly se zorientovat v možnostech druhů výchov, a tak se i rozhodnout. Dále byli seznámeni s možností odborné péče, kterou všichni, kromě jedné, odmítli. Odborná pomoc psychologa byla poskytnuta pouze adolescentce (A3), která přišla náhle o matku. Matka odešla ze společné domácnosti bez jakéhokoli vysvětlení, či náznaku. Tato pomoc byla hodnocena velice pozitivně a byla zprostředkována otcem.

Z výzkumu bylo dále zjištěno, že pro adolescenty je nejen důležité, jakým způsobem se dozvídají o rozvodu/rozchodu svých rodičů, ale jsou pro ně velice důležité i vztahy se svými vrstevníky. Většina adolescentů hledala únik právě u svých vrstevníků, kteří jim nahrazovali rodinu. Tak měli pocit, že někam patří, že je někdo poslouchá. U vrstevníků našli významnou emocionální podporu, která jim chyběla právě od rodičů. Výsledky mého výzkumu potvrzuje Teyber¹³⁴, který zmiňuje, že adolescenti mohou pociťovat

¹³² Srov. WARSHAK, R. *Jak neotrávit děti rozvodem*. Praha: Triton, 2004. s. 13.

¹³³ Srov. NOVÁK, T. a kol. *Kontakt s dětmi po rozvodu: Jak nepřijít o dítě*. s. 217.

¹³⁴ Srov. TEYBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. s. 14-15.

rozvod jako zradu. Doma začnou trávit co možná nejméně času a aktivně se vyhýbají komunikaci s členy rodiny. Dospívajícímu pak hrozí nebezpečí, že se zaplete do problémů pití alkoholu, užívání drog a záškoláctví. Jako příklad uvádím případ adolescentky (A1), která z důvodu konfliktní rozvodové situace hledala únik u svých vrstevníků, následně v záškoláctví a užívání drog. Toto chování vedlo až k nařízení ústavní výchovy a omezení kontaktu s rodiči. V jednom případě pomohlo adolescentovi k emocionálnímu zklidnění i domácí zvíře (pes). V některých případech zastávali adolescenti roli nefunkčního rodiče a museli, jak sami uvedli rychleji dospět.

11 Závěr

Diplomová práce se věnuje tématu Rozvod/rozchod rodičů očima adolescentů. Hlavním cílem diplomové práce bylo získat představu o tom, jak adolescenti zpětně vnímají prožitý rozvod/rozchod rodičů, a to s časovým odstupem 2-5 let. Stěžejním pohledem byl pohled psychologický, avšak nebyl opomenut ani pohled sociální, či ekonomický a další možné aspekty rozvodové situace.

Pro zjištění hlavního cíle byly stanoveny čtyři výzkumné otázky. Pokud bychom se na získaná data dívali čistě kvantitativním pohledem, mohli bychom výzkumné otázky zodpovědět zhruba takto:

První výzkumná otázka je zaměřena na způsob, jakým se děti dozvídají o rozvodu/rozchodu svých rodičů. Výzkumem bylo zjištěno, že pouze dva adolescenti byli informováni oběma rodiči o rozpadu jejich rodiny. Zbýlých pět adolescentů byli informováni pouze jedním rodičem, což u nich vedlo k neporozumění dané situace a nejistotě. Druhá výzkumná otázka zjišťuje, jakou roli hrál názor dětí v rozvodové situaci. Zde bylo zjištěno, že všichni oslovení adolescenti se vyjádřili, že jejich názor byl respektován a akceptován. Názor byl zjišťován nejen rodiči, ale i sociální pracovníci. Třetí výzkumná otázka se zaměřuje na to, zda se děti cítily být někým ovlivňovány. Z výzkumu vzešlo, že i přesto, že se rodiče značně hádali a děti byly svědky jejich konfliktů, tak se necítily být ovlivňovány ze strany rodičů. Rodiče je neovlivňovali v tom směru, komu mají být svěřeny do péče. Ale je důležité uvést, že určitým způsobem došlo k jejich ovlivňování prostřednictvím vrstevníků. Většinou pozitivně, ale v jednom případě i negativně, a to dost extrémně, kdy došlo i k zneužívání drog. Vrstevníci se stali jejich důležitou součástí. Adolescenti tak měli pocit, že někam patří, že je někdo respektuje, poslouchá. Čtvrtá otázka zjišťuje, jaká péče byla dětem v souvislosti s rozvodovou situací nabídnuta. Pět ze sedmi oslovených respondentů hovořilo se sociální pracovníci. Čtyři respondenti hodnotili pohovor jako pozitivní, kdy získali pro ně důležité informace týkající se druhů péče a průběhu soudního jednání. Pouze jedna respondentka odmítla pomoc nejen sociální pracovnice, ale i dalších odborníků, což také přispělo k jejímu umístění do ústavní výchovy. Pomoc psychologa přijala pouze jedna respondentka, kterou náhle opustila matka. Tuto pomoc ji zajistil otec.

K dosažení výzkumného cíle diplomové práce byla však stanovena kvalitativní výzkumná strategie. Základní použitou metodou byla metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Tento postup jsem zvolil jednak pro jeho větší citlivost a variabilitu, a jednak pro jeho schopnost podívat se a poskytnout hlubší vhled do problematiky.

Z výzkumu jednoznačně vyplynulo, že rozpad rodiny je pro všechny zúčastněné osoby velmi náročnou životní situací, která s sebou přináší řadu různých změn. Co konkrétně je na této situaci náročné a problematické nám říkají kategorie „Rozpad rodiny aneb emoční výbuch“ a „Mami, tati aneb jak jsem se stal neviditelným“. Nepochybně zajímavé je, že i přesto, že se rozpad rodiny týkal všech oslovených respondentů, tak každý tuto změnu prožíval jinak. Což bylo do značné míry způsobeno tím, jakým způsobem se děti dozvěděly o rozvodu/rozchodu svých rodičů (viz kategorie „Informace aneb kdo to ví, ať mi to zodpoví“). Zdá se, že pokud rodiče byli schopni o situaci s dítětem otevřeně hovořit a poskytli mu dostatek potřebných informací, byla rozvodová situace pro dítě snadnější. Stejně tak autoři, kteří se touto problematikou zabývají vyzdvihují právě vhodnou komunikaci rodičů směrem k dětem, která je velice důležitá. Rodiče mají rodičovskou odpovědnost, a proto zodpovídají za průběh jejich rozvodu/rozchodu. Z výsledků výzkumu jasně vyplývá, že komunikace je velmi důležitá a pokud chybí, či je nedostatečná, tak dochází u dětí k psychické nepohodě. Dalším důležitým zjištěním je, že kontakt s vrstevníky usnadňuje dítěti adaptaci na novou životní situaci (viz kategorie „Sociální opora aneb odmítnout, neodmítnout“). Kromě toho, si dítě vytváří individuální strategie, které jsou pro něho funkční a pomáhají mu zvládat změnu s rozvodem spojenou (viz kategorie „Jak jsem se snažil vše pochopit aneb mé vlastní strategie úniku“).

Domnívám se, že výzkumné šetření přineslo odpovědi na dané otázky a cíl byl tak splněn.

V teoretické části jsem statisticky doložil, že rozpad rodiny je dlouhodobě na vysoké úrovni. Z rozhovorů, které jsem prováděl jsem zjistil, že rodiče se rozhodnou, že se rozejdou, a poté s nimi již nikdo další nepracuje. Domnívám se, že by bylo vhodné, aby podmínky a legislativa pro rozvod/rozchod rodičů byly zpřísněné. Mělo by se více pracovat s rodiči, kterým by měla být nařízena povinnost navštěvovat odborná zařízení, manželské poradny apod. A až po vyjádření odborníků, že jejich vztah je již natolik narušen, že ho nelze navrátit, tak až poté by došlo ke schválení rozvodu/rozchodu.

Diplomová práce může být přínosná pro samotné děti, kterých se tato situace nejvíce dotýká a nechtějí o svém problému otevřeně hovořit. Zde se mohou seznámit s druhy výchov, se způsobem možnosti komunikace se sociálními pracovníky, či dalšími odborníky apod. Věřím, že tato diplomová práce by mohla být také přínosná pro rodiče, kteří procházejí konfliktní rozvodovou situací. Rodiče by si měli uvědomit, že je velmi důležité pravdivě a otevřeně komunikovat s dítětem, měli by sledovat jeho projevy a nebránit mu v jeho vyjadřování a prožívání emocí. Rodiče by nikdy neměli obviňovat dítě z jejich rozchodu a vždy by měli být vzorem pro dítě. Měli by si uvědomit, že tak jak se chovají oni, tak se jednou k nim mohou chovat jejich děti.

Na závěr bych si dovolil přidat vyjádření Prekopové, které je velice výstižné: *„Rodiče by měli znát stupeň vývoje, na kterém se jejich dítě nachází. Nejprve je malé, bezmocné a vyžadující péči. Bezpodmínečně potřebuje jistý kontakt s jistou matkou, později i s otcem. Jen pokud si dítě v této době vytvoří pradůvěru, může začít věřit i ostatním věcem a rozvinout si důvěru samo v sebe. Pokud dostalo dostatek lásky, může později lásku předávat dál.“*¹³⁵

¹³⁵ PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí.* s. 17.

Seznam informačních zdrojů

1. ATKINSON, Rita L. *Psychologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.
2. BALLNIK, P. *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0150-2.
3. BERGER M., GRAVILLION, I. *Když se rodiče rozvádějí: Jak pochopit citění dítěte a jak mu pomoci*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-843-2.
4. COLOROSOVÁ, B. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a trauma adopce*. Praha: Ikar, 2008. ISBN 978-80-249-1027-7.
5. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2017. Úhrnná rozvodovost v letech 1950-2016. In: *czso.cz* [online]. 2017 [cit. 2017-8-20]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/domov?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fczso%2Fkatalog-produktu-vydavame&_3_keywords=rozvodovost&_3_groupId=0
6. DOBRUŠOVÁ, E. a kol. *Sociálně-právní ochrana dětí v případech rozvodových a rozchodových konfliktů*. Praha: MPSV, 2012. ISBN 978-80-7421-048-8.
7. FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. Vyd. 2. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-586-1.
8. GIDDENS, A. *Proměna intimity: sexualita, láska a erotika v moderních společnostech*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0175-5.
9. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.
10. HILL, G. *Moderní psychologie: hlavní oblasti současného studia lidské psychiky*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-641-1.
11. JANKOVSKY, J. *Etika pro pomáhající profese*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-329-6.
12. LANGMEIER, J., MATĚJČEK, Z. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
13. MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada Publishing, 2002. ISBN 80-247-0332-7.
14. MATOUŠEK, O. a kol. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

15. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Vyd. 2. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. ISBN 80-85850-24-9.
16. MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-818-0.
17. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
18. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Vyd. 2. Praha: SLON, 2008. ISBN 978-80-86429-87-8.
19. MOŽNÝ, I. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.
20. NOVÁK, T. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4110-9.
21. NOVÁK, T., CORRADINIOVÁ, S. a VYPUŠŤÁK R. *Kontakt s dětmi po rozvodu: Jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-910-6.
22. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Praha: Grada Publishing, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.
23. NOVÁK, T., PRŮCHOVÁ, B. *Jak přežít rozvodové peklo: malý sumář velkých rozvodových hrůz a jak je učinit snesitelnějšími*. Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-294-8.
24. OPATŘILOVÁ, D., NOVÁKOVÁ, Z. *Raná podpora a intervence u dětí se zdravotním postižením: Early support and intervention for children with disabilities*. Brno: Masarykova universita, 2012. ISBN 978-80-210-5880-4.
25. PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4317-2.
26. POUPĚTOVÁ, Š. *Netrapte se po rozvodu*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2046-3.
27. PROCHÁZKA, M. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5.
28. PROCHÁZKOVÁ, J. 2014. (Po)rozvodové boje: když rodiče zapominají na děti. In: *sancedetem.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-9-19]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/porozvodove-boje-kdyz-rodice-zapominaji-na-deti-136.html#pece-o-dite-po-rozvodu>

29. PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem: Krůpěje výchovných moudrostí*. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 978-80-247-9063-3.
30. PREKOP, J. *Škola lásky v rodině*. Dostupné z: <http://www.ebfl.eu/Akce/download.aspx?file=224&typ=pdf&popisek=Veverkova>
31. ROGALEWICZOVÁ, R. *Výkon práv dítěte v rodičovském konfliktu*. Právo a rodina, č. 8/2017. ISSN1212-866X.
32. Sdělení č. 104/1991 ze dne 6.2.1991 *Úmluva o právech dítěte*. In: *zakonyprolidi.cz* Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>
33. SKŘIVÁNKOVÁ, M. 2017. Rozvod manželství. In: *sancedetem.cz* [online]. 2017 [cit. 2017-9-29]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/problemy-v-partnerskem-vztahu/rozvod-manzelstvi.shtml>
34. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
35. SMUTKOVÁ, L. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-069-1.
36. STATISTIKA & MY. 2013. Obrat v rozvodech. In: *statistikaamy.cz* [online]. 2013 [cit. 2017-8-20]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2014/02/obrat-v-rozvodech/>
37. STATISTIKA & MY. 2016. Spolu, s dětmi, ale bez oddacího listu. In: *statistikaamy.cz* [online]. 2016 [cit. 2017-8-22]. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2015/01/spolu-s-detmi-ale-bez-oddaciho-listu/>
38. STATISTIKA a VÝKAZNICSTVÍ. 2015. Statistický přehled soudních agend druhá část. In: *justice.cz* [online]. 2015 [cit. 2017-9-19]. Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>
39. STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
40. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Komunikace mezi rodičem a dítětem*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2698-4.
41. ŠULOVÁ, L. *Rodina funkční a dysfunkční*, Právo a rodina, č. 1/2006. ISSN 1212-866X.
42. ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0644-6.

43. TEIBER, E. *Děti a rozvod: jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů*. Praha: Návrat domů, 2007. ISBN 978-80-7255-163-7.
44. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0225-7.
45. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, a dospívání*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
46. VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. *Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7394-064-5.
47. WARSHAK R. *Jak neutrávit děti rozvodem*. Praha: Triton, 2004. ISBN 80-7254-558-2.
48. Zákon č. 89/2012 ze dne 22.3.2012 *Občanský zákoník*. In: *zakonyprolidi.cz*
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
49. Zákon. č. 359/1999 ze dne 30.12.1999 *Zákon o sociálně právní ochraně dětí*. In: *zakonyprolidi.cz*
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
50. Zákon č. 40/2009 ze dne 9.2.2009 *Trestní zákoník*. In: *zakonyprolidi.cz*
Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40#cast1>

Přílohy

Příloha I. (Základní otázky, které byly v rozhovoru položeny)

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu rodičů?

Jak jsi vnímal/a fungování vaší rodiny před rozchodem rodičů?

Jak jsi se dozvěděl/a, že se rodiče chtějí rozejít?

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti to jen oznámili?

Mluvil s tebou o tom někdo další?

Měl/a jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, že by měl být respektován?

Vnímal/a jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

Cítil/a jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděl/a jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

Chtěl/a bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

Příloha II. (Přepis rozhovorů)

Rozhovor č. 1:

Tereza (19 let), zaměstnána u soukromé firmy

Rozchod rodičů proběhl v jejích 14-ti letech

Tereza nemá sourozence

Terezu jsem oslovil na základě doporučení mého kamaráda (přítel Terezy), který mi schůzku předjednal a předal mi telefonní kontakt. S Terezou jsem se domluvil, že se sejdeme v kavárně (dne 3.12.2017) a zároveň jsem jí seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru, s čímž souhlasila.

Tereza přišla na domluvenou schůzku včas. Jevila se klidná, usmívala se a bez ostychu si se mnou začala povídat. Nejdříve jsme diskutovali o její práci, jejím pracovním zařazení, o známých a asi po 30 minutách jsme přešli na samotný rozhovor. Rozhovor s Terezou byl velice příjemný. Překvapilo mne, jak otevřeně, zároveň uvolněně a bez emocí (úsměv, pláč, lítost...) odpovídá na dané otázky.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu rodičů?

„Naši spolu žili asi patnáct let. Naši se rozešli, když mi bylo čtrnáct let.“

Jak jsi vnímala fungování vaší rodiny před rozchodem rodičů?

„Byla to celkem pohoda. Máma i táta spolu vycházeli. Jezdili jsme společně na výlety, dovolený. Prostě běžná rodina. Nevnímala jsem nějaký zásadní problémy, to bylo fajn. Nikdy jsem nepřemejšlela nad tím, že se naši rozvedou, to mě fakt nenapadlo. Ale asi rok před tím, než se rozešli, se docela často hádali. To mi dost vadilo. Hele máma často brečela. Táta se vracel domů pozdě v noci, pak spolu nemluvili, a když náhodou spolu mluvili, tak tím způsobem, že já jsem vyřizovala jejich vzkazy. Bylo hrozný dusno. Byla to hrozná atmosféra. V tu dobu jsem měla pocit, že se o mě nikdo nezajímá, že jim je jedno, jestli jsem doma, nebo ne. Když jsem něco řekla, oba mi odpověděli, ať jdu za mámou nebo za tátou, že nemají čas to se mnou řešit. Prostě to bylo děsný.“

Jak jsi se dozvěděla, že se rodiče chtějí rozejít?

„Já jsem to tušila, ale nevěřila jsem tomu, že se rozejdou, že spolu nebudou. Říkala jsem si, že to bude zase dobrý. Ale jednou večer za mnou přišla máma, a řekla mi, že se táta odstěhuje a budeme žít spolu prostě, že se s ním rozejde. Začala mi na tátu říkat hnusný věci, hrozně ho pomlouvala, a to mi vadilo. Já jsem se radši na nic neptala, měla jsem strach, prostě jsem nevěděla, co mám říct. Táta mi zase sliboval, že bude všechno v pohodě, že za ním budu jezdit, že si to budeme užívat. Víš, oba mi lhali, nic v pohodě nebylo. Narušili mi můj celej život. Pak se táta odstěhoval a bylo. Prostě dohromady o tom se mnou nikdy nemluvili. Každý říkal něco jinýho. Táta pomlouval mámu a máma zase tátu. Prostě to bylo peklo.“

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti to jen oznámili?

„Vůbec neřešili, co cítím a jak mi je, prostě se tak rozhodli a mě to jen oznámili. Nikdo z nich se mě na můj názor nezeptal. Bylo jim to úplně jedno co si o všem myslím, jak se cítím. Měli to vlastně naplánovaný. Máma řekla, že budu bydlet s ní, a že se táta odstěhuje. Víc o tom se mnou nemluvila. Táta mi zase vyprávěl pohádky, jak to bude lepší, ale to už jsem ti říkala.“

Mluvil s tebou o tom někdo další?

„Byla jsem všeho plná. Muselo to jít ze mě ven, řešila jsem to s kámošema, který mě vyslechli. S kámošema mi bylo líp než doma, tak jsem s nima byla furt, různě jsme se poflakovali. Než se naši rozešli, tak jsem byla na sociálce, kde se mnou mluvila socka. Ta se mě jenom zeptala, u koho chci bydlet, jaký mám záliby, a jak to doma funguje. Pak mi vysvětlila, že jsem velká, a že si můžu vybrat, jestli chci bejt u mámy, nebo táty nebo u obou. Já jsem se na ní hezky usmála, odpověděla jsem jí, že chci bejt u mámy a ona byla spokojená. To bylo všechno. Jediný, s kým jsem o všem mohla fakt uvolněně mluvit, byli fakt pouze kámoši.“

Měla jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, že by měl být respektován?

„Hele našim bylo jedno, co říkám. Když se nad tím zamýšlím, tak jsem jim asi ani nic neříkala. Nejdřív jsem byla naštvaná, pak už mi bylo všechno jedno. Přiznám se, že jsem se vybulela, když jsem byla sama, a to bylo dost často. Nevím, jak bych na to odpověděla, ale je fakt, že jsem na sociálce řekla, že chci bydlet u mámy a tam jsem taky zůstala. Tak asi jo. Ted', když se nad tím zamyslím, tak by mne zajímalo, jak by to dopadlo, kdybych řekla, že chci bydlet u táty. Ale to už nezjistím. To je jedno. Co tě dál zajímá?“

Vnímalas jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

„No, je je! Máma byla hysterická, furt na mě řvala, byla hrozně nervózní, všechno mi vyčítala. Neustále mi vyhrožovala, že půjdu k tátovi, že jsem mu stejně podobná, že jsem stejná jako on. Neměli jsme moc peněz, a to mi taky vyčítala, hlavně, když jsem chtěla, aby mi koupila něco na sebe, nebo nějakou drogerku. Pak mi máma říkala, že mám jít za tátou, ať mi dá peníze táta, když od nás odešel. Jednou jsem za tátou šla a táta mi odpověděl, že platí alimenty, tak ať se stará máma. To bylo furt. Já jsem jich měla plný zuby. Byla jsem jak v mlýnském kole. Přiznám se ti, že jsem začala hulit trávu, to mi bylo asi 15 let, přišlo mi to zajímavý. Domu jsem se vracela pozdě, prostě mi to bylo úplně jedno. Hele mě tam nic netáhlo. S mámou jsme se často hádaly, ale mě to bylo fakt úplně jedno. K tátovi jsem občas jela na víkend. Tam to bylo o něco lepší, protože si mě moc nevšímal. Měl novou frajerku, tak se mi moc nevěnoval. Pak jsem tam už moc nejezdila, radši jsem byla s kámošema. Hele přiznám se ti, že jsem u trávy nezůstala, zkusila jsem i další drogy, prostě jsem byla blbá. Do školy jsem nechodila, nebavila mě, ztráta času. Představ si, že mě nakonec, moje vlastní máma, dala do diagnosťáku. To mi bylo necelých 17 let. Prej, aby mi pomohla. To jí asi nikdy neodpustím. Nakonec jsem s tím i souhlasila, abych měla klid, hrozně mě naštvávala, nechtěla jsem s ní bejt! V té době se o mě začal zajímat i táta. Mámě vyčítal, že za to může ona. Myslel si, že něco zachrání, ale mě už bylo všechno jedno. Nechtěla jsem bejt ani u něho. Pořád jsem jak od mámy, tak od táty poslouchala nějaký výčitky. Hele z diagnosťáku jsem putovala do děcáku, kde jsem byla do vyučení. Občas jsem jezdila k mámě nebo k tátovi, ale nic se nezlepšilo. Byli pořád stejný, jen dohady, výčitky, hádky, prostě hrůza. Já jsem domů nechtěla, i když se rodiče rozhodli, že si začnou na rodiče hrát. To jim ale vydrželo jenom chvíli, byla jsem ráda, že se vracím zase zpátky, myslím do děcáku. Hele v děcáku jsem si dodělala školu, mám

výučák. To ti říkám, že kdybych byla doma, tak školu prostě nikdy nedokončím a asi bych skončila hodně blbě. Myslím ve spojení s téma drogama. To teď vím, že byla chyba. Když jsem opouštěla děcák, tak jsem radši odešla ke svému příteli, poznala jsem ho na učňáku. Ten má alespoň normální rodiče, oni se ke mně chovají normálně. Tam je to zatím OK.“

Cítila jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděla jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

„Hele já jsem všechno řešila s kámošema, jak jsem ti už řekla. Je pravda, že máma mě objednala k psychologce, pak snad i k nějakému psychiatrovi, ale já jsem s nikým nechtěla mluvit. Neměla jsem pocit, že se mám zpovídat cizím lidem, co jim je do toho! Myslela jsem si, že mi stejně nikdo nepomůže. Do školy a pak i do děcáku za mnou dokonce jezdila kurátorka. To byla ženská, která se měla prej starat o to, abych se zlepšila. Ale spíš měla pracovat na našich, ty vše zničili, ne já! Nedokážeš si představit, jaký to je, když se ti všechno zborčí a ty doma posloucháš, jenom jak je tvůj táta hroznej a obráceně a neustále si přes tebe posílají nějaký vzkazy, a nakonec skončíš v děcáku. To moje rodiče měli zavřít do diagnostáku, nebo někam, kde by dostali rozum, ne mě! Hele teď bydlím s přítelem, je nám fajn. S mámou se občas potkám, ale nevyhledávám jí. Táta občas zavolá, ten to moc neřeší. Já už mám svůj život a nechci, aby mi do něho vstupovali. Oni fakt ne!“

Chtěla bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Hele asi ne, počkej snad to, že jsem z toho měla obavy, nerada mluvím o tomhle. Ale nakonec jsem ráda, že jsem s tebou mluvila. Víš není se čím chlubit, ale prosazuju heslo: Co tě nezabije to tě posílí. Prostě to tak cítím. Samotnou mne překvapilo, jak jsem se otevřela. Ono to není hezký období a není na co vzpomínat. No co, už je to za mnou.“

Rozhovor trval 50 minut, schůzka 1,30 hodin.

Rozhovor č. 2:

Nikola (17 let), studentka gymnázia

Rozchod rodičů proběhl v jejích 15-ti letech

Nikola nemá sourozence

Nikolu znám již dva roky, poznali jsme se na maturitním plese. S Nikolou jsem se domluvil, že se sejdeme v kavárně (dne 12.12.2017). Nikolu jsem seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru, s čímž souhlasila.

Nikola přišla na domluvenou schůzku s časovým předstihem cca 15 minut. Vzhledem k tomu, že se osobně známe tak, než jsme přešli k samotnému rozhovoru, tak jsme si povídali o našich známých, zájmech, kam půjdeme na silvestra, o vánočních dárcích apod. Rozhovor s Nikolou probíhal v klidné atmosféře. Nikola byla komunikativní, otevřená, uvolněná.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu?

„Naši spolu žili asi 17 let, rozešli se, když mi bylo patnáct, to jsem končila základku.“

Jak jsi vnímala fungování vaší rodiny?

„Jako malá si to moc nepamatuju. Všechno bylo tak nějak v pohodě, prostě normální. Občas se naši pohádali, ale bylo to takový to běžný. Asi na konci základky jsem cítila, že něco není doma v pořádku. Máma s tátou se k sobě začali chovat chladně, hádali se. Mamka často brečela, táta nebyl moc doma. Začal odcházet i na několik dní, až jednoho dne vůbec nepřišel a zmizely i jeho věci. Prostě se od nás odstěhoval.“

Jak jsi se v té době cítila?

„No, nic moc. Viš, já jsem nevěděla, co se děje, co si o tom mám myslet. Já jsem se i bála na to zeptat, prostě jsem tomu nerozuměla, ani jsem nevěděla, co mám říkat, nebo na co se mám ptát. Pochop bylo mi patnáct let. Prostě mě nenapadlo, že to bude tak hrozný, že se nakonec naši rozejdou. To se těžce popisuje, když to člověk sám nezažije. Prostě mi nebylo moc dobře, jako na duši. Já jsem měla trochu i strach se na něco zeptat, abych to

všechno ještě nezhoršila, nebo nepokazila. Furt jsem si myslela, že to bude v pohodě, že se to zase zklidní, ale nezklidnilo. “

Jak jsi se dozvěděla, že se rodiče chtějí rozejít?

„Přišla za mnou mamka, řekla mi, že mají s tatškou nějaký problém, a že se domluvili, že bude lepší, když se táta odstěhuje. Já jsem tomu samozřejmě nerozuměla, nevěděla jsem, co mám dělat, prostě jsem nechápala. Byla jsem nervózní, nerozuměla jsem tomu. Samozřejmě, že jsem se mamky furt ptala, co se děje, proč táta není doma. Ale ona mi furt říkala, ať si nedělám starosti, že oni to vyřeší. Prostě se mnou o tom nechtěla mluvit. Jednou na mě počkal táta před školou. Šli jsme si spolu sednout na pizzu. Tady mi táta řekl, že si s mámou již delší dobu nerozumí, ale že si všechno spolu vyříkali a že je lepší, že budou žít každý zvlášť, ale že mě mají moc rádi a vždycky tu budou pro mě. To mě fakt hodně uklidnilo. Prostě tatka mi řekl, že se nemám bát, že se s mamkou na všem domluví, že když mě bude něco trápit, tak abych mu zavolala, abych se mu vždycky svěřila. Taky mi řekl, kde bydlí, řekl mi, abych se k němu šla podívat. Já jsem to odmítla, byl to pro mě všechno prostě velký šok. Já jsem chtěla, aby naši byli spolu, vždyť to bylo v pohodě. “

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti rozchod jen oznámili?

„Za nějakou dobu mi mamka řekla, že se budou rozvádět a zeptala se mě, jestli jsem takhle spokojená, nebo jestli bych chtěla něco změnit. Byla jsem hrozně naštvaná. Samozřejmě, že jsem jí řekla, že by bylo nejlepší, abychom byli všichni pohromadě. Pak se mnou o tom mluvil i táta, to už jsem šla k němu domů, kde pro mě měl připravený pokojíček. Dokonce mi řekl, že si nábytek můžu vybrat sama tedy, že ho společně koupíme. Táta se mnou dlouho mluvil, řekl mi, že je možný, že bych mohla bejt u něho tejdén a tejdén u mámy. To mě předtím vůbec nenapadlo a začala jsem o tom přemýšlet. Pak to fungovalo tak nějak, že jsem bydlela s mamkou a k tatškovi jsem chodila hodně často. Víš, mamce to vůbec nevadilo. Zase za nějakou dobu mi mamka řekla, že budeme muset jít na sociálku, kde se mě budou ptát, jak to chci, protože bude soud o jejich rozvodu. Víš, furt jsem doufala, že se všechno vrátí zpátky. A ejhle, teď jsem věděla, že asi ne! “

Věděla jsi, co je to „sociálka“, měla jsi nějaké obavy?

„Jo, věděla jsem, kam jdu. Vždyť i moje některý kámošky jsou z rozvedený rodiny. Tak ty mě na to připravily. Myslím na to, na co se mě budou ptát. Ale já jsem věděla, že chci bejt s mamkou i taťkou. Obavy? Kdo by je neměl, to víš, že jsem je měla! Nevěděla jsem, co mě tam čeká. Není to nic příjemnýho.“

Mluvil s tebou o tom někdo další?

„No, jak jsem řekla. Byla jsem na sociálce, kde mi pracovnice vysvětlila, co je střídavá výchova, společná, anebo když budu bydlet u jednoho rodiče. Já jsem jí řekla, že jsem si všechno už přečetla na internetu a taky jsem mluvila s kamarádkama, který tohle zažily a že bych chtěla, abych byla u rodičů stejně, protože je mám i stejně ráda. S nikým dalším jsem o tom nemluvila.“

Jaký jsi měla pocit z té pracovnice, pomohla ti?

„Jo, pracovnice byla příjemná, říkala mi, že i když naši spolu nejsou, tak já jsem u nich jediná, komu nechtějí ublížit, a mám právo se ke všemu vyjádřit. Vysvětlila mi, jak probíhá soud, že ona tam bude za mě a bude tam říkat můj názor. Taky mi řekla, že můžu přijít kdykoliv i bez rodičů, že můžu přijít, když se budu chtít na něco zeptat, nebo nebudu něčemu rozumět. Byla fakt v pohodě, byla fajn. Ona to potom řekla mamce, co jsme si povídaly. Hlavně to, že chci tu střídavku. Mamka to vzala úplně v pohodě. Večer mi volal taťka. On už od mamky věděl, že jsem byla na sociálce. Ptal se mně, jestli to tak určitě chci, myslím tu střídavku. Já jsem mu řekla, že jo a on mi řekl, že z toho má velkou radost a furt mě ujišťoval, že i když nebudou s mamkou bydlet společně, tak já pro ně budu stále nejdůležitější. Viš, hodně mě to zklidnilo. Naši byli docela v klidu. Vlastně jsou.“

Měla jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, byl respektován?

„Nejdřív to šlo tak nějak kolem mě, nikdo mi nic neříkal, jenom jsem věděla, že něco není v pořádku. Ale nakonec se mnou naši o všem mluvili a myslím si, že bylo dost důležitý, že pracovnice na sociálce mě vyslechla, všechno mi vysvětlila, a to co si přeju řekla mamce

a pak i u soudu a vlastně to dopadlo, tak jak jsem chtěla. Ted' jsem tejdén u mamky a tejdén u taťky, naši spolu mluví. Vlastně to tak nějak funguje.“

Vnímala jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

„Hele, víš že ne, naši jsou v pohodě. Dokonce mám pocit, že spolu vychází jako kamarádi snad i líp než jako manželé.“

Jak to myslíš?

„No, myslím to tak, že když jsme spolu všichni bydleli, tak se naši na ničem nedomluvili, hádali se. To se bavím o době, kdy začali mít problémy. No, a ted' spolu normálně mluví, dokonce se i zasmějou, prostě spolu vychází jako kamarádi. Už dlouho jsem neslyšela, že by se hádali, nebo si něco vyčítali. Prostě to funguje.“

Cítila jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděla jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

„Povídala jsem si o tom s kamarádkama a jak jsem ti už řekla, hodně mě zklidnila i pracovnice na sociálce. S nikým dalším jsem si o tom nepovídala, ani jsem neměla potřebu. Na internetu jsem si přečetla pár příběhů, kdy rozchod rodičů je někdy velký peklo. Tím myslím, že se hádají, nás děti do toho zatahují, no prostě hrůza. Zjistila jsem, že naši jsou ještě normální, a i když se rozešli, tak to může fungovat a funguje.“

Chtěla bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Ani ne, myslím si, že jsem všechno řekla. Bylo fajn si s tebou sednout a pokecat.“

Rozhovor trval 50 minut, schůzka 2,30 hod.

Rozhovor č.3:

Petra (18 let), studentka SOU

Rozpad rodiny proběhl v jejích 14-ti letech

Petra nemá sourozence

Petru znám již 4 roky, seznámil jsem se s ní v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež, kde jsem byl na studijní praxi. S Petrou jsem se domluvil, že se sejdem v pizzerii (dne 15.12.2017). Petru jsme seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru, s čímž souhlasila.

Petra přišla na domluvenou schůzku včas. Než jsme přešli k samotnému rozhovoru, tak jsme společně hovořili o škole, o vánočních svátcích, o silvestru apod. Petra přišla v dobré náladě, s úsměvem.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu?

„Naši spolu žili asi 20 let. To mi řekl táta, a taky mi řekl, že máma byla jeho první a poslední velká láska.“

Jak jsi vnímala fungování vaší rodiny?

„Hele, úplně normálně, jako každá jiná rodina. Bylo to moc fajn, protože jsme byli všichni spolu. Prostě to bylo super. Nikdy jsem necítila, že by se to mělo změnit, ani mě to nikdy nenapadlo.“

Jak jsi se dozvěděla, že se rodiče chtějí rozejít?

„Jak jsem ti už řekla, vůbec jsem netušila, že mají nějaký problém, že by se chtěli rozejít, že by něco řešili, prostě nic. Víš, dokonce se ani nehádali. Představ si, že jednou jsem přišla domů ze školy a máma už tam nebyla. Nebyly tam ani žádné její věci, byla jsem v naprostém šoku, nechápala jsem, co se vůbec děje. To bylo hrozný. To nejde popsat. Večer mi táta u stolu v kuchyni řekl, že máma od nás odešla, a že neví, jestli se někdy vrátí, prej se zamilovala. Představ si, že ani táta nevěděl, kam šla. Nejhorší na tom bylo,

že jsem se snažila se jí dovolat, telefon zvonil a představ si, že máma mi ho nezvedla, ale po několika dnech přestal i vyzvánět. Zkoušela jsem to furt, bylo to hrozný. Ještě teď mi je zle, když ti to tu vyprávím. Nedokážu popsat tu hrůzu, co jsem cítila. To je jako kdyby ti někdo umřel, někdo nejbližší, koho máš hrozně, ale hrozně rád! Strašná, šílená nejistota. Nevím, jsou to hrozný pocity. Je ti zle, chce se ti zvracet, bolí tě břicho, prostě děs. Nerozuměla jsem tomu a do dneška to mám v sobě. Já jsem jí přece nic neudělala, tak proč beze slova odešla? Táta byl taky úplně hotovej, poprvé jsem ho viděla brečet. Bála jsem se o něj. Nedokážeš si představit kolik nocí jsem já probrečela, nemohla jsem spát, na nic se soustředit. Ale před tátou jsem musela hrát hrdinku, protože on byl na zhroucení. Já jsem se o něho fakt bála, tak jsem musela převzít roli dospěláka. Musela jsem se naučit vařit, prát, žehlit, uklízet prostě všechno co dělala máma. No, to se mi nikdy neztratí.“

Řešili jste s tátou tu vaší situaci s někým dalším, myslím třeba s odborníky např. psychologem?

„Jo, to jo. Táta samozřejmě viděl, že jsem vyřízená nevím, jestli se byl někde poradit, ale jednou mi oznámil, že pojedeme spolu k psychologce, jen tak abych si mohla popovídat s nějakou ženskou, že mi to třeba pomůže. Mě to nevadilo, já jsem snad byla i ráda.“

A pomohlo ti to?

„Hele jo, byla to fajn ženská, byla jsem u ní několikrát a pomohlo mi to fakt dost. Mluvily jsme spolu o různých věcech i o mámě. Snažila se mi celou situaci vysvětlit z jinýho pohledu, než jsem to vnímala já. Asi abych ten vztek a tu nenávist vůči mámě v sobě odbourala. Nakonec jsem k ní jezdila ráda, možná jsem se i těšila. Teď jak s tebou mluvím, tak se možná k ní zase objednáám, bylo to fajn. Asi jsem ten vztek ještě neodbourala, stejně nevím, jestli to vůbec jde!“

Mluvil s tebou o tom někdo další kromě psychologky?

„Pak už jsem to řešila jen s kamarádkama, ty se snažily mě uklidnit a rozveselit mě. Chodily jsme do parku, na různý akce, a i několikrát jsem u nich přespala. S tátou jsem

se taky snažila mluvit, ale i přesto, že se snažil, nikdy mi nedokázal dát tu lásku, kterou jsem dostávala od mámy. A věř nebo ne, já jí fakt měla. Na mámu furt myslím. Furt bych chtěla, aby mi vysvětlila, co se stalo. Dneska vím, že za to nemůžu, ale nerozumím tomu, jak mne mohla takhle opustit a vůbec se neozvat. Víím, že snad žije někde v Anglii, ale zatím nejsme v žádném kontaktu. Strašně bych si přála, aby mi jednou všechno vysvětlila, třeba bych jí to všechno mohla i odpustit. Táta je hodnej a moc se snaží, ale to víš, je to chlap. Mám ho moc ráda, a vážím si ho, že to takhle zvládá.“

Máš pocit, že táta tvé názory respektoval, že vnímal tvé potřeby?

„No, tak snažil se. To víš, že to někdy neklapalo. Víš, on mi někdy nerozuměl, hodně se o mě i bál. Ale podle mě dělal, co mohl, ale byl na všechno prostě sám. Musela jsem rychle dospět. On si do dneška nikoho nenašel. Měl mámu fakt rád.“

Vnímal jsi změnu chování u otce vůči tvé osobě?

„No, to víš, že jo. Máma z mojeho života zmizela jak blesk z čistýho nebe. Nic o ní nevím, nevím, jak se má, co dělá, prostě nic. Z táty je jinej člověk, taky mu dost dlouho trvalo, než se z toho tak nějak dostal. Začátky byly fakt krušný. Ted' už je to nějak zaběhlý. Já budu dělat závěrečky, už se těším, až budu mít školu hotovou a budu moct nastoupit do práce, a tak pomůžu tátovi s penězma. Už ted' chodím o víkendech na brigády, abych si nějakou korunu vydělala a mohla si taky něco dopřát. Nechci bejt furt závislá na tátovi. Já vím, že toho má dost.“

Cítla jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděla jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

„No jasně, ale to jsem byla u tý psychologičky, jak jsem ti už říkala. To mi pomohlo. Naši nebyli manželé, takže se žádný rozvod nekonal, prostě ze dne na den jsem neměla mámu. Jen tak. To bys nevymyslel. Hele myslěla jsem, že mi to nebude vadit, když ti o tom budu vyprávět. Ale dobře mi z toho není, furt je to čerství! Nedokážeš si představit, jak bych chtěla vědět proč? Střídají se u mě období, kdy mi je po mámě hrozný smutno, a pak ji zase nenávidím. Jsem ráda, že mám spoustu kamarádek, a tak to probíráme, když je mi

ouvej. Ale jak jsem ti už řekla, teď zase přemejšlím, že se objednáám k té psycholožce, bylo fajn s ní mluvit.“

Už jsi dospělá, pokusila jsi se s matkou nějak zkontaktovat?

„Snažila jsem se jí najít na Facebooku, ptala jsem se i jejích kamarádek, ale jen jsem se dozvěděla, že je s nějakým chlapem, údajně v Anglii. Prej na ní nikdo nemá žádný kontakt a ona taky není s nikým v kontaktu. Tomu opravdu nerozumíš, ona ukončila vztahy se všema, prostě se na nás úplně vybodla. Tátu tím už nechci obtěžovat, toho to trápí taky, i po těch letech zůstal sám.“

Chtěla bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Ne, snad jen to, že jsem zase zjistila, že to v sobě furt mám a díky, že jsi mě nakopnul k tomu, že půjdu k té psycholožce. Normálně se na ní těším.“

Rozhovor trval 50 minut, schůzka 2 hodiny.

Rozhovor č.4:

David (19 let), student SŠ

Rozchod rodiny proběhl v jeho 16-ti letech

David má bratra, kterému je 5 let

Davidu znám již 2 roky, seznámili jsme se ve fitness centru. S Davidem jsme se domluvili, že se sejdeme v kavárně (dne 19.12.2017). Davida jsme seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru, s čímž souhlasil

David přišel jako vždy se zpožděním cca 10 minut. Vzhledem k tomu, že máme společný zájem, tak jsme hovořili o trénincích, o vhodné stravě a společných známých apod. David se mi přiznal, že má obavy z rozhovoru, neboť neví, co má očekávat. Snažil jsem se ho ubezpečit, že bude v naprosté anonymitě. Nakonec jsem jeho psychickou

bariéru odboural a přešli jsme k rozhovoru. Samotného mne překvapilo, jak se rozpovídal.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu?

„Naši spolu žili asi 18 let.“

Jak jsi vnímal fungování vaší rodiny?

„Všechno bylo v pohodě, prostě jsme žili normálně. Někdy se naši pohádali, ale pak to bylo zase normální. Prostě běžná rodina. Dlouho jsem vyrůstal jako jedináček, brácha se narodil, když mi bylo 14 let. Já jsem byl rád, že mám bráchu, i když je mezi námi takovej věkovej rozdíl. Mámě jsem pomáhal s koupáním, hlídáním a tak, nevadilo mi to. Ale musím říct, že mě nějak nezapojovala, já jsem se zapojoval sám. Máma byla fajn, hodně si se mnou povídala, protože byla doma. Když jsem přišel ze školy, bylo navařeno, napečeno, prostě taková pohoda. Táta se vracel z práce pozdě večer. Když byl bráchovi asi rok, tak to začalo bejt doma hustý. Naši se začali hádat, bylo to hlavně kvůli penězům. Táta furt mámě vyčítal, že nic neušetří, že neumí hospodařit, že nemáme peníze, že je hrozná. Víš, máma v té době byla doma s bráchou a já jsem končil základku. Protože to doma bylo k nevydržení, tak jsem hledal školu s intrem. Doma bylo fakt peklo! Táta začal chlastat, a dokonce mámu někdy i praštil. Máma brečela, brácha brečel, prostě hrozný, co ti budu povídat. Já jsem byl ze všeho vyřízenej. Přemejšlel jsem nad tím, jak se z toho dostat, jak odejít, proto ten intr. Doma jsem se zdržoval co nejmíň, bylo to těžký období. Ještě, že mám kámoše, se kterýma mi bylo líp než doma.“

Co ti kamarádi dávali, že jsi se s nimi cítil lépe?

„Co? Klid! Vždyť víš, začali jsme chodit do posilky, tam jsem se vybil. To je super, jak se tam dokážu uvolnit. Máš kolem sebe lidi se kterýma ti je prostě líp. Žádný hádky, výčitky, prostě naprostej klid, pohoda, super lidi. Vždyť to znáš.“

Jak jsi se dozvěděl, že se rodiče chtějí rozejít?

„Máma mi oznámila, že se s tátou rozvedou. To bylo v době, kdy už jsem byl v prváku a domu jsem jezdil jenom na víkendy. Byl jsem rád, že jsem z domova vypadl, ale bylo mi líto, že tam malej brácha zůstal sám. To, že mi máma řekla, že se rozvedou mě ani nějak nezaskočilo, spíš se měli rozejít už dřív. Já vím, máma se bála, že to nezvládne finančně, ale fotr na ní fakt jen řval, stejně jí moc peněz nedával. Říkal jsem si, že to bude asi lepší, když od sebe půjdou. S fotrem jsem nevycházel, nedalo se s ním mluvit. Za to, jak se choval k mámě, jsem ho nenáviděl. Choval se jak hovado. Možná i proto jsem začal cvičit, měl jsem pocit, že ho pak přemůžu, že prostě mámě pomůžu, až bude zase potřebovat. Nerad o tom mluvím, ale v době, když řval a byl ožralej, tak jsem se ho bál. Ted' už je to jinak, už mám pocit, že bych mu nandal. Taky si přede mnou už moc nedovuluje. No, to je jedno. To nechci rozebírat. Představ si, že se do dneška neodstěhoval a neustále mámu prudí, i když jsou rozvedený už jakou dobu. Bydlí na zahradě v takovém domku, který sloužil jako jarní chatka a on si to předělal a bydlí tam. On nám asi nikdy nedá pokoj, furt prudí. Máma se ho bojí, tak jim dělám komunikačního prostředníka. No stejně jsem ho dělal celou dobu. Máti mi říkala, že má problém fotra vyplatit, a on má problém někam odejít, ale našel si nějakou práci a jezdí domů minimálně, aspoň že tak. No nic, co tam máš dál.“

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti rozchod jen oznámili?

„Máma mi to jen oznámila, pak mi řekla, že musíme jít na sociálku, kde se budou ptát na můj názor, jak si to představuju dál. Byl jsem z toho trochu nervózní, bylo mi to nepříjemný. Ale jasně, že jsem tam s mámou došel. Pracovnice se mě ptala, jak to u nás doma vypadá. Co jí asi tak budu vyprávět. Řekl jsem jí, že už moc doma nejsem, jen o víkendech a je mi tak nějak jedno, jak si to naši vyřeší, ale já se chci vracet domů k mámě. Celej soud o tom, u koho budu jsem vnímal spíš jako formalitu. Domů jezdím na víkendy. Brácha byl malej, s ním ani nemluvili, tak mě ani nenapadlo, že by to mělo bejt jinak než u mámy. A taky to tak bylo, brácha i já jsme byli svěřený mámě. Fotrovi bylo vyměřený výživný, který ted' má platit mě, ale platí ho mámě a ona mi ho pak dá.“

Mluvil s tebou o tom někdo další?

„Ne, už jsem o tom s nikým nemluvil, ani jsem neměl potřebu.“

Měl jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, byl respektován?

„Nad tím jsem nikdy nepřemejšlel, je to tak, jak jsem to řekl.“

Vnímal jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

„Od rozvodu našich se s tátou vidím minimálně, nemám potřebu se s ním vidat, a to proto, jak se choval a chová. To je děsný. Díky němu bylo doma hrozný dusno, na mámu byl vostrej. A co se děje teď, je ještě šílenější! Představ si, že malej brácha to všechno odsral, fakt doslova. Naši jsou nemožný, úplně se nenávidí, a i po tolika letech po rozchodu nedají pokoj a furt se hádají o peníze i o bráchu. Fotr prudí, že se chce s bráchou vidět, máma se zase bojí mu ho dát. Pořád lítají někam k soudům nebo na sociálku. Brácha chodí na různé vyšetření, je z toho úplně hotovej. Představ si, že už měsíc je brácha v dětském domově. A víš proč? Protože jsou naši prostě magoři a bráchu tak zničili, že psycholog ke kterému brácha chodí řekl, že je pro něj lepší, když bude na nějaký čas mimo vliv našich a soud tak rozhodl. Naši mají jedinečnou šanci spolu začít situaci řešit. Už by konečně měli dostat rozum a zamyslet se nad tím vším. Já jsem už dospělej, takže jsem mimo jejich spáry, ale bráchy je mi strašně líto. Jasně, že jsem se snažil s mámou o všem mluvit. Je z toho ze všeho vyřízená, ale nikam to nevede. Fotřík mi zase řekl, ať se do toho nepletu, že tomu nerozumím, a že se mnou už dávno skončil, protože prej stojím za mámou. To je nesmysl, štvou mě oba dva, ale tátu nenávidím. Ten jeho řev, jeho alkoholický výlevy a další věci, který nám dělal.“

Cítil jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděl jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

„No jasně, že jsem tu potřebu měl. Prostě jsem se rozhodl, že se na všechno půjdu zeptat tý pracovnice, která mi sama tenkrát řekla, že můžu kdykoliv přijít. Tak jsem to využil. Prostě jsem se šel zeptat, co naši dělají a chtěl jsem slyšet taky neutrální stranu. Pracovnice byla OK, řekla mi, že pokud naši nechytí rozum do hrsti, tak bráchovi nikdo

nepomůže, a že těžko s tím udělají i něco úřady. Prej můžou tak maximálně rodičům direktivně nařizovat, ale že to stejně nerespektují a stále si šlapou svojí. Pracovnice mi řekla, že mám víc rozumu než oni. Nejhorší bylo, když mi řekla, že za to, že brácha skončil v tak zvaném neutrálním prostředí můžou opravdu oba rodiče, protože nejsou schopný se domluvit a nic pro to nechtějí udělat. Tak je jasný, že jsem měl potřebu o všem mluvit i s mámou, ale ona mi toho moc neřekla. Prej mě tím nechtěla a nechce zatěžovat. Ale ona si neuvědomuje, že mě stejně vším zatěžují, vždyť ji vidím, jak se trápí a co můj brácha, chudák! Za tátou jsem ani nešel, ten se mnou nemluví. Maximálně po mě pošle vzkaz mámě. To je všechno. No jo, je to těžký! Hele už rok mám přítelkyni, tý můžu říct všechno. Je fajn, hodně času trávíme spolu. Jsem fakt rád, že jí mám. Za bráchou jezdím do děcáku, snažím se ho navštěvovat, jak to jde. Teď na Vánoce bude doma, tak zase bude cestovat mezi mámou a tátou. Fakt mi je ho dost líto, nevím, jestli naši chytí rozum, a jak všechno dopadne, hlavně aby brácha už byl v klidu. Nejradši bych jim ho sebral a vzal si ho k sobě. Ale to nejde, nemám podmínky, ani peníze, ani bydlení. Vždyť mám před sebou maturitu, a chtěl bych jít i na vejšku.“

Chtěl bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Ne, jestli nemáš další otázky, tak to radši ukončíme. Prosím tě, zůstane to mezi námi?“

Opět jsem ho ujistil, že bude v naprosté anonymitě a také jsem ho ujistil, že dodržím naše pravidla o mlčenlivost a o vymazání nahraného záznamu.

Rozhovor trval 70 minut, schůzka 3 hodiny.

Rozhovor č.5:

Matěj (18 let), student SŠ

Rozchod rodiny proběhl v jeho 14-ti letech

Matěj nemá sourozence

Matěje znám již 3 roky, seznámili jsme se ve fitness centru. S Matějem jsme se domluvili, že se sejdem v pizzerii (dne 28.12.2017). Matěje jsem seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru.

Matěj přišel krátce před domluveným časovým termínem. Vzhledem k tomu, že máme společný zájem, tak jsme hovořili o zdravé stravě, o dárcích, které jsme dostali k Vánocům, dále jsme hovořili o plánovaném silvestrovském pobytu apod. Matěj byl po celou dobu klidný, uvolněný, nejevil žádné známky nervozity.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu?

„Naši spolu žili asi patnáct let, nebo tak nějak.“

Jak jsi vnímal fungování vaší rodiny?

„Hele, úplně normálně. Táta jezdil domů jenom občas na víkendy, protože jezdil a jezdí kamionem. Ale když byl doma, tak to bylo fajn. Táta je pohodovej, někdy jsme jeli i do kina, nebo jsme šli na věcu. Víš, ale byl rád, že je doma, že může odpočívat, on hodně jezdí.“

Jak jsi se dozvěděl, že se rodiče chtějí rozejít?

„Hele, vlastně to bylo tak, že když byl táta doma, tak mi naši společně řekli, že se chtějí rozejít. Ujišťovali mě, že pro mě se tím nic nemění. Mění se jen to, že táta se nebude vracet k nám domů, ale že bude mít svůj byt, kam za ním budu moct vždycky jít. Prostě mi řekli, že si nerozumí jako partneři, že jsou spíš kamarádi. A to byla pravda, já jsem naše neviděl, že by se hádali, oni se fakt vždycky domluvili, ale asi vyprchala ta láska.“

Kolik ti bylo let, když ti to rodiče oznámili?

„Počkej, to mi bylo 14, byl jsem v osmičce na základce. Jo, tak nějak do bylo.“

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti rozchod jen oznámili?

„Spíš mi to oznámili. Hele, ale stejně to pro mě nebyla žádná změna, protože jak jsem říkal táta domů jezdil jen občas. Já jsem hned věděl, že zůstanu u mámy. Táta nebyl moc často doma. Já bych stejně nechtěl nic měnit. Doma jsem měl svůj pokoj, svoje zázemí, prostě všechno.“

Mluvil s tebou o tom někdo další?

„Jak to myslíš?“

Tím myslím, zda s tebou hovořila např. sociální pracovnice, nebo psycholog?

„Ne, proč? Naši se fakt na všem domluvili, nehádali se, já jsem zůstal u mámy. Naši nešli ani k soudu, to asi myslíš? Oni nebyli manželé, ale jinak se na všem domluvili, takže k soudu nemuseli. Když táta přijel, tak mi dával i nějaký peníze, prej na přilepšenou. Táta vydělává dost peněz, a když něco potřebuju, tak se vždycky domluvíme. Normálně mluví i s mámou. Já jsem nikdy neslyšel, že by se kvůli penězům dohadovali. Prostě se domluví.“

Vnímal jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

„Ne, naši byli v pohodě. U mě se vlastně nic nezměnilo. Já jsem prostě zůstal u mámy a za tátou jsem chodil, když byl doma. Buď mi to řekla máma, že mám jít k tátovi, nebo se táta ozval sám. U nás nebyl vůbec žádný problém, všechno fungovalo a stále funguje tak jak má.“

Jak jsi se cítil, když se otec odstěhoval?

„Hele, fakt úplně normálně. Neměl jsem žádný nervy, jak jsem ti řekl, u mě se nic nezměnilo. Máma byla taky v pohodě. Vlastně jsou oba fajn. Oni vlastně do dneška jsou kamarádi. Dokonce se schází i na narozeniny, nebo jen tak jdou na kafe. Oni spolu úplně normálně mluví. Když máma něco potřebuje, tak zavolá tátovi a vlastně i obráceně.“

Cítil jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat?

„Ne, fakt jsem neměl vůbec žádnou potřebu si s někým popovídat. U nás proběhlo všechno v pohodě. Hele, já jsem o tom nemluvil ani s kámkama. Jak jsem řekl, táta domu jezdil a vlastně i jezdí občas. On pracuje jako kamionák a jezdí domů asi jednou měsíčně, možná dvakrát. To je rád, že je doma, že může odpočívat. Vždycky mi zavolá a já, když mám čas, tak za ním zajdu. To víš, teď mám přítelkyni, tak jsem hodně s ní. Pak chodím do školy, příští rok budu maturovat. Tak snad to zvládnou, pak bych chtěl jít do práce.“

Matce nevadilo, že za otcem chodíš?

„Ne, naopak sama mi říkala, že je táta doma, ať za ním zajdu.“

Chtěl bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Ne, jestli už nic nemáš, na co se chceš zeptat, tak já taky ne. Doufám, že ti rozhovor pomohl do té tvé práce!“

Ano, moc ti děkuji za upřímnost a otevřenost.

Rozhovor trval 40 minut, schůzka 1,45 hod.

Rozhovor č.6:

Petr (19), zaměstnán u soukromé firmy

Rozchod rodičů proběhl v jeho 17-ti letech

Petr nemá sourozence

Petra jsem oslovil na základě doporučení mého kamaráda, který mi schůzku předjednal a předal mi telefonní kontakt. S Petrem jsem se domluvil, že se sejdem v kavárně (dne 8.2.2018) a zároveň jsem ho seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru, s čímž souhlasil.

Petr dorazil na domluvenou schůzku včas. Přišel s úsměvem a bez ostychu si se mnou začal povídat. Nejdříve jsme diskutovali o jeho práci, jeho pracovním zařazení, o známých a asi po 30 minutách jsme přešli na samotný rozhovor.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu?

„Jak dlouho spolu žili? Počkej, to se musím zamyslet. Mě bylo 17 let, když se naši rozvedli a mamina říkala, že před tím spolu byli asi dva roky, než jsem přišel na svět. Takže spolu žili asi 19 let.“

Jak jsi vnímal fungování vaší rodiny?

„Hele, normálně. To víš, že jsem občas slyšel, že se dohadovali, ale nebylo to nic hrozného. Naši spolu normálně fungovali. V letě jsme jezdili na dovolený, prostě se nedělo nic zvláštního.“

Jak jsi se dozvěděl, že se rodiče chtějí rozejít?

„To bylo jednoduchý, pár měsíců před tím, než se táta odstěhoval, jsem moc dobře vnímal, že se něco děje. Táta moc nechodil domů, a když přišel, tak bylo zle. Mamina mu furt vyčítala, že s námi není, že je bůh ví kde, a že to už nedává. Hodně se hádali kvůli penězům. Někdy jsem slyšel, že mu mamina vyčítá, že peníze dává jinam, než má, a že to tak dál nejde. To jsem zbystřil, že je asi problém.“

Ty hádky probíhaly ve tvé přítomnosti?

„To ne, oni se snažili, abych to neslyšel, ale to nešlo přeslechnout. Já jsem byl sice ve svém pokoji, ale prostě to nešlo přeslechnout. Hádali se dost hlasitě, a hlavně pak spolu nemluvili. Nebyla to dobrá atmosféra, bylo takový dusno. Vždycky, když táta přišel, tak jsem napjatě čekal, co se zase bude dít. No, prostě nic příjemného.“

Jak jsi vše vnímal, jaké jsi měl pocity?

„No, co ti budu povídat! Nic příjemného to fakt nebylo, to je jasný, že mě to štvalo, bál jsem se, že se naši rozejdou, vlastně jsem to už i čekal. Víš, táta si našel jinou ženskou, za kterou taky odešel. Máma byla ze všeho nešťastná, několikrát jsem jí slyšel, že brečí. To je jasný, že jsem se jí snažil uklidnit. Ona si přede mnou hrála na to, že je všechno v pořádku, že to zvládne. Neustále mě uklidňovala, že mě se to netýká, ať se netrápím. Ale to se jí řeklo, byl jsem taky vyřízenej. Vlastně jsem nevěděl, jak to všechno bude, je to taková nejistota.“

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti rozchod jen oznámili?

„To zase jo. Naši nejsou špatný, jenom si jako manželé přestali rozumět. Nakonec se ta situace zklidnila. Mamina se s tím vším nějak vyrovnala, ona je super ženská. A táta se přestěhoval. Ale počkej, ty ses ptal, jestli se mnou o tom mluvili? Jo to zase jo. Už si nepamatuju kdy, ale krátce před tím, než se táta odstěhoval, tak za mnou oba přišli do pokoje a řekli mi, že si už nerozumí a že se rozvedou. Snažili se mě uklidnit, že mě se to netýká, že mě mají moc rádi, že nechtějí, abych se tím trápil. Mamina mi řekla, že se táta odstěhuje, ale že za ním můžu kdykoliv jít, že mi v tom nikdy nebude bránit, že jsem stejně dost velkej na to, abych se rozhodl sám. Táta byl fakt přešlej, řekl mi, že to neplánoval, ale že si s maminou již nerozumí, že neví, jak by mi to vysvětlil, ale že nás má furt rád, že nechce, aby mě ztratil.“

A ptali se na tvůj názor?

„Jako že, u koho budu bydlet? To snad bylo jasný, to se ani nemuseli ptát. Já si myslím, že to zase táta věděl moc dobře, že já zůstanu ve svém. To bych neměnil. Víš, táta se sice

odstěhoval, ale zůstal bydlet ve stejném městě jako já s maminou, takže jsem za ním mohl jít, jak jsem chtěl. “

Otec bydlel sám, nebo s přítelkyní?

„No, jak jsem řekl, odstěhoval se k jiný ženský. Ale ona je normální, ne že bych ji vyhledával a chtěl s ní trávit můj čas, ale je prostě normální. Dá se s ní normálně mluvit, vlastně s ní nemám žádný problém, ani jsem nikdy neměl. “

Mluvil s tebou o tom někdo další? Tím myslím např. sociální pracovníky, psychology apod.

„Jo, před tím, než se rozvedli, jsem byl na sociálce, kde mi pracovnice vysvětlila, jak to funguje u soudu a pak mi vysvětlila, jaký jsou výchovy a co to pro mě znamená. Já jsem jí řekl, že se s našima dá normálně mluvit, a že zůstanu ve svém, tedy u maminy. Ona se mě ptala, jak to všechno zvládám. Já jsem jí řekl, že jsem OK. Pracovnice byla v pohodě, ptala se mě i na moje zájmy, na kamarády. Dokonce jsme spolu mluvili o počítačových hrách i filmech představ si, že tomu rozuměla. U nikoho jiného jsem nebyl, ani jsem to nepotřeboval. “

Měl jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, byl respektován?

„To zase jo! I když se mě naši neptali, tak to bylo jasné. Vždyť táta odešel, odstěhoval se a muselo mu být jasné, že zůstanu u maminy, vždyť tam jsem měl všechno. Hele, myslím si, že už oba věděli, že jsem dost starej na to, abych se rozhodl. Takže mě nikdo do ničeho nenutil, takže ano můj názor byl respektován. “

Vnímal jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

„To zase jo, představ si, že bydlíš s mámou, tátou a víš, že je máš oba doma. Najednou se to změní a bydlíš jenom s mámou. Jako, že by se ke mně chovali jinak to ne, ale musel jsem mamince víc pomáhat. Musel jsem prostě rychlejš dospět. “

Jak to myslíš?

„No, třeba jsem musel šroubovat policičky, přibíjet hřebíky, pracovat s vrtačkou a tak, prostě jsem musel dělat ty chlapský práce, který předtím dělal táta. Třeba jsem musel chodit s maminou na větší nákupy, aby to netahala sama a tak. Prostě jsem musel nahradit toho dospělýho chlapa. Já vím, to se mi nikdy neztratí a taky neztratilo, ale to třeba byla ta změna, kterou jsem já pocítil. Ale jako, že by se ke mně chovali jinak, jako že by byli přísnější, nebo si mě nevšimli, to zase ne. Oba byli v pohodě.“

Cítil jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděl jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

„Ne, to zase ne. Mluvil jsem jen s tou pracovnící. Počkej, vlastně jsem o všem mluvit s mojí přítelkyní. Ta mi taky hodně pomohla. Když mě něco trápilo, tak jsem to s ní probral. Ale jinak jsem fakt neměl problém, kterej bych musel řešit.“

Chtěl bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Ne, snad jenom to, že teď bydlím s přítelkyní. Našli jsme si podnájem a doufám, že nám to bude klapat. Oba chodíme do práce a vlastně jsme všichni spokojený. Víš, mamina si našla taky novýho přítele, mám pocit, že je taky spokojená. V kontaktu jsem jak s tátou, tak s maminou. Ne tak často, jak by asi chtěli. Ale musí pochopit, že já už mám taky svůj život. Hlavně mamina má problém, že ji až tak často nenavštěvuju, proto jsem rád, že má taky přítele, že tam není sama. Pokud nemáš ty další otázky, tak já jsem už všechno, co jsem chtěl, řekl.“

Rozhovor trval 45 minut, schůzka 1,20 hodin

Rozhovor č. 7:

Lenka (19), studentka střední školy

Rozchod rodičů proběhl v jejích 17-ti letech

Lenka má sourozence (Lucie 24 let)

Lenku jsem oslovil na základě doporučení mé kamarádky, která mi schůzku předjedнала a předala mi na ni telefonní kontakt. S Lenkou jsem se domluvil, že se sejdeme v kavárně (dne 9.2.2018) a zároveň jsem jí seznámil s otázkami a důvodem vedení rozhovoru, s čímž souhlasila.

Lenka přišla na domluvenou schůzku včas. Jevila se klidná, usmívala se a bez ostychu si se mnou začala povídat. Nejdříve jsme diskutovali o známých, poté jsme hovořili o její škole a jejím zájmu o dalším studiu. Asi po 20 minutách jsme přešli na samotný rozhovor. Rozhovor s Lenkou byl velice příjemný. Překvapilo mne, jak otevřeně a zároveň uvolněně odpovídá na dané otázky.

Jak dlouho žili rodiče společně, než došlo k rozchodu?

„Naši spolu byli asi čtvrt století, to je doba, když to takhle řekneš. Segře je 24 let, tak počkej, jo byli spolu skoro dvacet pět let. Oni se poznali už na škole.“

Jak jsi vnímala fungování vaší rodiny?

„Úplně normálně, já jsem si nikdy nemyslela, že se naši rozejdou. To mě fakt nenapadlo. Do mých 17-ti let, jsem vůbec netušila, že by měli nějaký vážnější problémy. Oni se snad ani nehádali, jo ty běžný hádky, jako asi všude. Asi na to neměli čas.“

Jak to myslíš, že na to neměli čas?

„Víš, naši se rozhodli, že postaví barák. Tak když mi bylo asi 10 let a segře 15, tak jsme začali stavět. My jsme se všichni těšili, jaká to bude pohoda, hlavně, že budu mít svůj pokoj. Se ségrou to bylo fajn, ale to víš, byla v pubertálním věku a já jsem jí nenechala chvíli na pokoji. Víš, my jsme měly společnej pokoj a všichni jsme bydleli v paneláku.“

Barák jsme stavěli zhruba 3 roky. To bylo období, kdy jsme si všichni povídali, řešili jsme vybavení domu, plánovali jsme, jak to bude vypadat, co si pořídíme za zvířátka. Prostě nebyl čas na jiný kraviny, proto se naši nehádali, řešili jsme důležitý věci, a hlavně jsme to řešili společně.“

Jak jsi se dozvěděla, že se rodiče chtějí rozejít?

„No, barák se postavil, já jsem byla ještě na základce a segra studovala na střední škole. Hele ještě do mých 16-ti let bylo všechno v pohodě. Užívali jsme si klidu a pohody. Problémy jsem začala vnímat, když se segra odstěhovala. Ona odešla do Prahy, a tam bydlela i pracovala. Domů jezdila občas. Naši se začali dohadovat, často jsem slyšela, že jde o peníze. Táta začal mámě vyčítat, že musí šetřit, že chtěla dům, a tak se musí uskromnit. Máma zase tátovi vyčítala, že by si měl najít lepší práci, že všichni chodí do Rakouska, že by tam měl jít taky, že tak budou mít víc peněz. No a tím to začalo. To je to, že najednou měli čas a začali řešit věci, na který předtím čas neměli. Je pravda, že jsem si myslela, že to přejde, hele já jsem nebyla zvyklá, že se hádají, neznala jsem to. Ale hádky byly častější a častější. Najednou jsem měla pocit, jako kdybych tu nebyla, jako kdybych se taky odstěhovala, jako moje segra. Naši si mě vůbec nevšimli.“

Ty jsi měla pocit, že si tě nevšímají, že tě ignorují?

„No to si piš, najednou jim bylo jedno, že někam jedu, že někde přespím. Já jsem se snažila s nima mluvit, ale oba mi vždycky řekli, ať jdu do pokoje, že jsem ho chtěla, tak ho mám. Byli hodně vzteklý, podrážděný. Nedalo se s nima normálně mluvit.“

Chtěli znát tvůj názor, nebo ti rozchod jen oznámili?

„No, hádali se jako koně, křičeli na sebe, vyčítali si snad všechno. Jednou mi řekli, že už spolu nebudou, že se rozvedou. V žádném případě se mě neptali na můj názor, vlastně mi to jenom oznámili. Ty si nedokážeš představit, jak mě to šokovalo. Já jsem vůbec nevěděla, co mám dělat. Místo toho, aby mi všechno vysvětlili a v klidu si se mnou popovídali, tak se zase začali hádat, no masakr. Já jsem chytila hysterák.“

Jak jsi reagovala?

„Jak? To ti hned povím. Já jsem chytla takovej hysterák, že naši ztichli a jenom koukali, najednou se přestali hádat. Hele, já jsem se nemohla ani nadechnout. Já jsem na ně vykřičela úplně všechno, co jsem cítila. Nevím, kde se to ve mně vzalo, ale měla jsem fakt hroznej vztek. Já si už nepamatuju, co všechno jsem jim řekla, ale vím, že to zabralo. Nebylo mi vůbec dobře, bylo mi fakt zle. Mám pocit, že táta chtěl zavolat i záchranku. Já jsem jim všechno řekla, hrozně jsem se rozbřečela a nemohla jsem dejchat, prostě jsem nemohla popadnout dech. Nakonec mě naši uklidnili. A ejhle, najednou se nehádali a najednou jsem pro ně byla důležitá a najednou byl klid.“

Co se dělo potom?

„Najednou mě vyslechli. Přestali si vyčítat věci sto let starý a začali spolu normálně mluvit. Asi jsem je dost vyplašila. Ale já ti nedokážu vysvětlit, co se to ve mně zlomilo, jak jsem to dokázala, že jsem jim všechno, ale fakt všechno řekla. No nevím, prostě tak to bylo.“

Vnímala jsi poté změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?

„Jo, už se nehádali, nebo aspoň ne tak hrozně, jako před tím. Dokonce se mnou mluvili, ptali se mě na školu, kamarády, na všechno, co jsem dělala, zase měli zájem. Bohužel i přes to, že došlo ke zklidnění, tak se naši rozvedli. Ale já mám pocit, že jen papírově. Jak jsem ti říkala, my bydlíme v domku, kde si táta upravil první patro a tam má byt. Máma bydlí v přízemí a tam má taky byt. Takže mám rodiče pohromadě. Já vlastně mám oba rodiče, a i svůj pokoj. Pro mě se zase tak nic zásadního nezměnilo.“

Mluvil s tebou o tom někdo další, např. sociální pracovnice, psycholog nebo i sestra?

„Se ségrou jsem to diskutovala neustále, neustále jsem si stěžovala, že naši jsou hrozný, že se hádají, že odejdu k ní. Ona pak zavolala tátovi i mámě a dost jim vyndala. I když přijela domů, tak jim domlouvala, ale oni byli tvrdohlavý, nechtěli nic slyšet, furt si šlapali to svoje. Do doby, než jsem je vyplašila já. Ale to jsem ti už říkala. Pak jsem byla za sociální pracovnící, která si se mnou dlouze povídala. Byla fajn, probraly jsme, co se

doma děje. Svěřila jsem se jí, že jsem doma udělala scénu, že jsem rodičům hodně vynadala. Ona mi řekla, že jsem dobrá, že jsem se k tomu tak postavila a vše jsem na ně vykřičela. Řekla mi, že mám právo na to jim říct, co si myslím. Nabídla mi, jestli nechci jít k psychologovi, že si tam můžu popovídat, že mi to také pomůže. Já jsem to odmítla. Ale domluvily jsme se, že když budu potřebovat, že za ní přijdu a ten kontakt na toho psychologa bych si vzala. Ale v té době jsem to už nepotřebovala. Pak mi řekla jednu zásadní věc a to je, že můžu bejt u rodičů ve společný výchově. Vysvětlila mi, co to obnáší. Já jsem do té doby vůbec nevěděla, že něco takovýho existuje, to byla super informace. Hned jsem se toho chytila. Řekla jsem jí, jak bydlíme, že se táta přestěhoval o patro výš, ale že bydlíme v jednom domě. Ona mi řekla, že pokud se rodiče domluví, tak není problém v tom, aby společná výchova proběhla. Já měla radost, že to jde i takhle.“

Jak to dopadlo, souhlasili rodiče se společnou výchovou?

„Dopadlo to tak, že ta sociální pracovnice pak mluvila i s našima a asi jim všechno vysvětlila jako s tou společnou výchovou. Hele, já si myslím, že ani naši nevěděli, že něco takovýho existuje. Představ si, že i oni se dost zklidnili no a bylo, já jsem zůstala ve společný výchově a naši se pak i rozvedli. Ale co je důležitý, tak pro mě se nic zásadního nezměnilo. S mamkou i tatškou jsem byla každéj den, prostě jak jsem chtěla já. Přebíhala jsem podle nálady, nebo podle toho, co kdo vařil. Najednou všechno jde, jen když se chce.“

Měla jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, byl respektován?

„Nejdřív ne, ale to už jsem ti říkala, jak bylo našim úplně jedno, kde jsem, s kým jsem, co dělám. Jenom se hádali a všechno si vyčítali. Ale pak po mém hysteráku se všechno rapidně změnilo. A hlavně ta pracovnice na úřadě mi všechno vysvětlila, a dokonce to vysvětlila i našim. Pak jsme se všichni domluvili, na té společný péči.“

Cítla jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděla jsi, že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?

„No to si piš, segru jsem tím otravovala furt, furt jsem jí volala, furt jsem jí psala SMS zprávy ať přijede, nebo ať můžu za ní. Brečela jsem do telefonu, nebylo to vůbec dobrý období. Kamarádky mám sice taky, ale s těma mě to nebavilo. Spíš jsem byla zavřená doma, ve svém pokoji. Když se naši začali hádat, tak jsem si vzala sluchátka a na plný pecky jsem poslouchala písničky. Ale pozor, zapomněla jsem ti říct, že můj největší kámoš je můj pesan. Já jsem si do domečku mohla pořídit psa, tak s tím jsem trávila ty nejhorší chvíle. Tomu jsem mohla říct úplně všechno, tomu jsem brečela do chlupů a s ním jsem i trávila nejvíc času. To je můj mazel.“

Chtěla bys mi ještě něco říct, nebo se k něčemu ještě vyjádřit?

„Ale jo, snad, že jsem ráda, že naši dostali rozum. Já tendle rok končím, snad zvládnou maturitu a pak bych chtěla jít na vysokou školu. Já bych chtěla bejt sociálním pracovníkem, tak teď zvažuju, kam dát přihlášku. Když mě kontaktoval David a řekl mi, že se mnou chceš mluvit, že děláš nějaký výzkum z rozvedených rodin, tak jsem ani chvíli neváhala a souhlasila jsem, že ti rozhovor poskytnu. Já jsem totiž taky byla zvědavá a chtěla bych se něco dozvědět i o tvý škole. Takže budu ráda, když si na mě uděláš někdy čas a povyprávíš mi, jak to funguje. To je asi všechno, co jsem chtěla říct.“

Lenku jsem ujistil, že se můžeme opět sejít s tím, že ji zodpovím její dotazy ohledně mého studia.

Rozhovor trval 50 minut, schůzka 1,30 hodin.

Příloha III. (Ukázka analýzy rozhovoru)

<p><u>Jak jsi vnímala fungování vaší rodiny před rozchodem rodičů?</u> <i>„Byla to celkem pohoda. Máma i táta spolu vycházeli. Jezdili jsme společně na výlety, dovolený. Prostě běžná rodina. Nevnímala jsem nějaký zásadní problémy, to bylo fajn. Nikdy jsem nepřemejšlela nad tím, že se naši rozvedou, to mě fakt nenapadlo.“</i></p>	<p>Klid, spokojenost, jistota Volná mysl</p>
<p><i>„Ale asi rok před tím, než se rozešli, se docela často hádali. To mi dost vadilo. Hele máma často brečela. Táta se vracel domů pozdě v noci, pak spolu nemluvili, a když náhodou spolu mluvili, tak tím způsobem, že já jsem vyřizovala jejich vzkazy. Bylo hrozný dusno. Byla to hrozná atmosféra. V tu dobu jsem měla pocit, že se o mě nikdo nezajímá, že jim je jedno, jestli jsem doma, nebo ne. Když jsem něco řekla, oba mi odpověděli, ať jdu za mámou nebo za tátou, že nemají čas to se mnou řešit. Prostě to bylo děsný.“</i></p>	<p>Hádky, nepříjemná atmosféra, dusno nekomunikace Poslíček, přenášení vzkazů Pocit nezájmu, duch Přehazování odpovědnosti zatěžování</p>
<p><u>Jak jsi se dozvěděla, že se rodiče chtějí rozejít?</u> <i>„Ale jednou večer za mnou přišla máma, a řekla mi, že se táta odstěhuje a budeme žít spolu prostě, že se s ním rozejde. Začala mi na tátou říkat hnusný věci, hrozně ho pomlouvala, a to mi vadilo. Já jsem se radši na nic neptala, měla jsem strach, prostě jsem nevěděla, co mám říct. Táta mi zase sliboval, že bude všechno v pohodě, že za ním budu jezdit, že si to budeme užívat. Víš, oba mi lhali, nic v pohodě nebylo. Narušili mi můj celý život. Pak se táta odstěhoval a bylo. Prostě dohromady o tom se mnou nikdy nemluvili. Každý říkal něco jinýho. Táta pomlouval mámu a máma zase tátou. Prostě to bylo peklo.“</i></p>	<p>Jednostranná komunikace Dusno Pomluvy Obavy, strach, neznalost Přetvářka Nedodržení slibu, lež Přehazování odpovědnosti pomluvy</p>
<p><u>Chtěli znát tvůj názor, nebo ti to jen oznámili?</u> <i>„Vůbec neřešili, co cítím a jak mi je, prostě se tak rozhodli a mě to jen oznámili. Nikdo z nich se mě na můj názor nezeptal. Bylo jim to úplně jedno co si o všem myslím, jak se cítím. Měli to vlastně naplánovaný. Máma řekla, že budu bydlet</i></p>	<p>Nezájem Bezohlednost Jednostranná komunikace</p>

<p><i>s ní a že se táta odstěhuje. Víc o tom se mnou nemluvila. Táta mi zase vyprávěl pohádky, jak to bude lepší, ale to už jsem ti říkala.“</i></p>	<p>přetvářka</p>
<p><u>Mluvil s tebou o tom někdo další?</u> <i>„Byla jsem všeho plná. Muselo to jít ze mě ven, řešila jsem to s kámošema, který mě vyslechli. S kámošema mi bylo líp než doma, tak jsem s nima byla furt, různě jsme se poplakovali. Než se naši rozešli, tak jsem byla na sociálce, kde se mnou mluvila socka. Ta se mě jenom zeptala, u koho chci bydlet, jaký mám záliby, a jak to doma funguje. Pak mi vysvětlila, že jsem velká, a že si můžu vybrat, jestli chci bejt u mámy, nebo táty nebo u obou. Já jsem se na ní hezky usmála, odpověděla jsem jí, že chci bejt u mámy a ona byla spokojená. To bylo všechno. Jediný, s kým jsem o všem mohla fakt uvolněně mluvit, byli fakt pouze kámoši.“</i></p>	<p>Zlost</p> <p>Hledání utišení Uvolnění</p> <p>Pohovor – poučení</p> <p>Přetvářka, odmítnutí pomoci</p>
<p><u>Měla jsi pocit, že tvůj názor je důležitý, že by měl být respektován?</u> <i>„Hele našim bylo jedno, co říkám. Když se nad tím zamýšlím, tak jsem jim asi ani nic neříkala. Nejdřív jsem byla našťvaná, pak už mi bylo všechno jedno. Přiznám se, že jsem se vybulela, když jsem byla sama, a to bylo dost často. Nevím, jak bych na to odpověděla, ale je fakt, že jsem na sociálce řekla, že chci bydlet u mámy a tam jsem taky zůstala. Tak asi jo.“</i></p>	<p>Ignorace Nekomunikace Zlost, vztek, pláč</p> <p>Rezignace Smutek</p>
<p><u>Vnímala jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?</u> <i>„No je je! Máma byla hysterická, furt na mě řvala, byla hrozně nervózní, všechno mi vyčítala. Neustále mi vyhrožovala, že půjdu k tátovi, že jsem mu stejně podobná, že jsem stejná jako on. Neměli jsme moc peněz, a to mi taky vyčítala, hlavně, když jsem chtěla, aby mi koupila něco na sebe, nebo nějakou drogerku. Pak mi máma říkala, že mám jít za tátou, ať mi dá peníze táta, když od nás odešel. Jednou jsem za tátou šla a táta mi odpověděl, že platí alimony, tak ať se stará máma. To bylo furt. Já jsem jich měla plný zuby. Byla jsem jak v mlýnském kole“.</i></p>	<p>Výhružky, přetvářky, křik</p> <p>Negativní přirovnání, vztek, přehazování viny</p> <p>Přehazování odpovědnosti, hledání viníka Negativní srovnávání</p> <p>Nekomunikace, nevhodné vysvětlení</p>
<p><u>Vnímala jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?</u></p>	

<p>„Přiznám se ti, že jsem začala hulit trávu, to mi bylo asi 15 let, přišlo mi to zajímavý. Domu jsem se vracela pozdě, prostě mi to bylo úplně jedno. Hele mě tam nic netáhlo. S mámou jsme se často hádali, ale mě to bylo fakt úplně jedno. K tátovi jsem občas jela na víkend. Tam to bylo o něco lepší, protože si mě moc nevěnoval. Měl novou frajerku, tak se mi moc nevěnoval. Pak jsem tam už moc nejezdila, radši jsem byla s kámošema. Hele přiznám se ti, že jsem u trávy nezůstala, zkusila jsem i další drogy, prostě jsem byla blbá. Do školy jsem nechodila, nebavila mě, ztráta času.“</p>	<p>Únik z reality Nezájem, nestabilní zázemí Neshody Ignorace Únik ke kamarádům Experimentování s drogami záškoláctví</p>
<p><u>Vnímala jsi změnu chování u rodičů vůči tvé osobě?</u> „Představ si, že mě nakonec, moje vlastní máma, dala do diagnostáku. To mi bylo necelých 17 let. Prej, aby mi pomohla. To jí asi nikdy neodpustím. Nakonec jsem s tím i souhlasila, abych měla klid, hrozně mě naštvávala, nechtěla jsem s ní bejt! V tý době se o mě začal zajímat i táta. Mámě vyčítal, že za to může ona. Myslel si, že něco zachrání, ale mě už bylo všechno jedno. Nechtěla jsem bejt ani u něho. Pořád jsem jak od mámy, tak od táty poslouchala nějaký výčitky. Hele z diagnostáku jsem putovala do děcáku, kde jsem byla do vyučení. Občas jsem jezdila k mámě nebo k tátovi, ale nic se nezlepšilo. Byli pořád stejný, jen dohady, výčitky, hádky, prostě hrůza. Já jsem domů nechtěla, i když se rodiče rozhodli, že si začnou na rodiče hrát. To jim ale vydrželo jenom chvíli, byla jsem ráda, že se vracím zase zpátky, myslím do děcáku. Hele v děcáku jsem si dodělala školu, mám výučák. To ti říkám, že kdybych byla doma, tak školu prostě nikdy nedokončím a asi bych skončila hodně blbě. Myslím ve spojení s těma drogama. To teď vím, že byla chyba. Když jsem opouštěla děcák, tak jsem radši odešla ke svému příteli, poznala jsem ho na učňáku. Ten má alespoň normální rodiče, oni se ke mně chovají normálně. Tam je to zatím OK.“</p>	<p>Přehození odpovědnosti, ztráta rodiny, ztráta stabilního zázemí Pomoc x (ne)pomoc Zrada Rezignace z důvodu nalezení klidu vztek Výčitky Nezájem, ignorace Vyčítání Změna prostředí Odmítání Přetvářka Dokončené vzdělání (ujištění) Pochopení nevhodnosti užívání drog Nalezení nové rodiny</p>
<p><u>Cítila jsi potřebu někomu se svěřit, s někým si o tom popovídat? Věděla jsi,</u></p>	

<p><u>že by ti někdo mohl s daným problémem pomoci?</u></p> <p><i>Je pravda, že máma mě objednala k psycholožce, pak snad i k nějakému psychiatrovi, ale já jsem s nikým nechtěla mluvit. Neměla jsem pocit, že se mám zpovídat cizím lidem, co jim je do toho! Myslela jsem si, že mi stejně nikdo nepomůže. Do školy a pak i do děčáku za mnou dokonce jezdila kurátorka. To byla ženská, která se měla prej starat o to, abych se zlepšila. Ale spíš měla pracovat na našich, ty vše zničili, ne já! Nedokážeš si představit, jaký to je, když se ti všechno zborší a ty doma posloucháš, jenom jak je tvůj táta hroznej a obráceně a neustále si přes tebe posílají nějaký vzkazy, a nakonec skončíš v děčáku. To moje rodiče měli zavřít do diagnostáku, nebo někam, kde by dostali rozum, ne mě! Hele teď bydlím s přítelem, je nám fajn. S mámou se občas potkám, ale nevyhledávám jí. Táta občas zavolá, ten to moc neřeší. Já už mám svůj život a nechci, aby mi do něho vstupovali. Oni fakt ne!</i></p>	<p>Odmítnutí pomoci</p> <p>Hra na dospělou</p> <p>Odmítnutí autority</p> <p>Nalezení trestu pro rodiče</p> <p>Hněv, zlost</p> <p>Poslíček</p> <p>Hledání viníka</p> <p>Odmítnutí rodičů, ztráta důvěry</p> <p>Osamostatnění/separace od rodičů</p>
--	--

Témata

RODINNÉ SOUŽITÍ – funkční x dysfunkční

EMOCE – pozitivní x negativní

OSAMOSTATNĚNÍ/ SEPARACE OD RODIČŮ

ÚNIK Z REALITY/ODMÍTNUTÍ POMOCI

KOMUNIKACE – funkční x dysfunkční

ZTRÁTA důvěry

PŘEHAZOVÁNÍ ODPOVĚDNOSTI

Abstrakt

VÁVRA, R. *Rozvod/rozchod rodičů očima adolescentů*. České Budějovice 2018. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Alena Pikhartová, Ph.D.

Klíčová slova: rodina, rozvod/rozchod, adolescent, informovanost, emoce, ztráta dětství

Zpracování tématu rozvodu v teoretické rovině je podloženo odbornou literaturou a dalšími informačními zdroji. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy vztahující se k tématům jako je rodina, funkce rodiny, druhy výchov, činnost OSPOD, činnost soudu, participační právo dítěte apod. Data pro empirickou část jsou získána polostrukturovaným rozhovorem a zpracována kvalitativně. Rozhovory byly prováděny se sedmi adolescenty ve věku od 18-ti do 19-ti let, kteří mají osobní zkušenost s rozvodem/rozchodem rodičů. Cílem práce je získat představu o tom, jak adolescenti zpětně vnímají prožitý rozvod/rozchod rodičů, a to s časovým odstupem 2-5 let. Dle mých zjištění jednoznačně vyplynulo, že rozpad rodiny je pro všechny zúčastněné osoby velmi náročnou životní situací, která s sebou přináší řadu různých změn. O jaké změny se jedná nám říkají tři základní kategorie, které vzešly z analýzy dat (Rodina funkční a dysfunkční, Faktory rozvodové situace, Rychlá ztráta dětství a „dospělácké“ smíření).

Abstract

Divorce/breakup of parents from the point of view of adolescents

Key words: family, divorce/breakup, adolescent, awareness, emotions, loss of childhood

The theoretical level of the divorce theme is based on specialized literature and other sources of information. In the theoretical part are defined the basic terms related to topics such as family, function of family, types of education, OSPOD activity, court activity, child's right of participation, etc. The data for the empirical part are obtained by semi-structured interview and processed qualitatively. The interviews were conducted with seven adolescents between the ages of 18 and 19 who have personal experience with the divorce/breakup of their parents. The aim of this thesis is to get an idea of how adolescents retrospectively perceive pass divorce/breakup of parents, with a time interval of 2-5 years. According to my finding, it has clearly emerged that family breakdown is a very demanding life situation for all involved, which brings about a lot of different changes. These changes are emerging in three basic categories that came from the data analysis (functional and dysfunctional family, divorce factors, fast loss of childhood and „adult” reconciliation).